XXIX. ÉVFOLYAM, 2020. JANUÁR

TARTALOM

3 **PÉNTEK ORSOLYA**
Eszter könyve (regényrészlet)

8–11 **VÖRÖS ISTVÁN**
8 Kései sír
9 Európa köldökén (versek)

12 **GERŐCS PÉTER**
Werkfilm (regényrészlet)

22–24 **MILA HAUGOVÁ**
22 [cím nélkül]
22 [cím nélkül]
22 Meztelen
23 [cím nélkül]
23 [cím nélkül]
23 Van ilyen hely
24 Máshol lélegezni
24 [cím nélkül] (versek Noszek Barbara fordításában)

25 **PETŐ PÉTER**
#halálka (regényrészlet)

32–36 **SZÁSZI ZOLTÁN**
VILÁGVÉGE
32 Világvége egy pont egy
33 Világvége egy pont egy per kettő
34 Világvége egy pont egyes per kettő per kettes
35 Világvége egy pont egy per három
36 Világvége egy pont egy per négy (versek)

37 **KÁCSOR ZSOLT**
Cigány Mózes *(Anarchista Tóra)* (regényrészlet)

46 **HORVÁTH VIKTOR**
A Badacsony-elméletek: A Paradicsomkert topográfiája és genderszociológiája (esszé)

49 **JOHN MILTON**
Elveszett Paradicsom (részlet Horváth Viktor fordításában, Péti Miklós jegyzeteivel)

55 **MÁRTON LÁSZLÓ**
A római hullazsinat (részlet egy készülő színjátékból)

58 **KERTAI CSENGER**
Változatok keresztre
Meleg lapokra (versek)

59–63 **MARGETIN ISTVÁN**
59 Kettős kötés
61 Marcival nem lesz baj (novellák)

64–65 **VIDA KAMILLA**
64 A mindenki rövidítése
65 zamárdi (versek)

66 **MOESKO PÉTER**
Nem olyan hideg (novella)

74–75 **CSORDÁS KATA**
74 Lobog
75 Az ég madara
75 Sárkányvonalak (versek)

76 **„SZERETNÉK OTTHON LENNI MAGAMBAN"**
D. Magyari Imre beszélgetése Csobánka Zsuzsa Emesével

84 **SCHEIN GÁBOR**
Auschwitz: írás, élet és irodalom Kertész Imre három regényében (esszé)

92 **SALI LÁSZLÓ**
Magunk által homályosan
(Elisabeth Åsbrink: *1947 – Újrakezdés a háború után*) (kritika)

93 **HERMANN VERONIKA**
Megyek tovább (Neszlár Sándor: *Egy ács nevelt fiának lenni*) (kritika)

95 **HAKLIK NORBERT**
A török énekesnő, avagy migránsregény a migránsválság előttről
(Svetlana Žuchová: *Yesim*) (kritika)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com
SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com
Száz Pál
palika.100@gmail.com
Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com
Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com
GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos †
A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnyai Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box: 223
SK-810 00 Bratislava 1
Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:
oz.kalligram@gmail.com, valamint a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlače; Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava 214; e-mail: predplatne@slposta.sk
Magyarországi elérhetőség:
ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:
Kisebbségi Kulturális Alap
(Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín)
Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás / OZ Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19, SK-929 01 Dunajská Streda / Dunaszerdahely [IČO:42291810] és a Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest, Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám: 12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti a Relay Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap 10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

PÉNTEK ORSOLYA *regényrészlet*

ESZTER könyve

1971. február 15.

A rádió zizegett. Il cuore e uno zingaro, dúdolta vele, ezredszer adták, vagy tízezredszer, de még mindig szerette Nada szomorú, okos hangját.

Leült a konyhaasztalhoz. A konyhaasztal mindenhol ugyanolyan – gondolta. De itt elfért a bal keze, és a bal kezében a falatnyi sütemény, meg a keze mellett a hamutartó, amelyben ott parázslott a cigaretta. Észre sem vette, hogy mikor gyújtotta meg.

Délelőtt tizenegy körül járt.

Éjjel három körül jöttek haza, egy szó nélkül, a férfi azt mondta, képtelen elaludni anélkül, hogy fordulna egyet, így mondta, hogy fordulna egyet, és ő, mint ahogy az elmúlt hónapokban mindig, vele ment, pedig alig állt a lábán.

A leginkább a ragyogó fényt szerette a februárban. Néha elindult fényképezni a semmit a via Prenestina irányában, figyelte, hogyan rajzolódnak ki az égre a vízvezetékek ívei.

Egy idő óta nem fényképezett embert, legalábbis, ha magának fotózott.

Tudta, hogy majd elmúlik, várta, hogy elmúljon, mégis, hónapok óta csak az aquaductusok égen kirajzolódó sziluettje, a Porta Maggiorén szétfutó sínek, kopott kapuk, csorba szökőkútperemek, vaslakatok, kopogtatók, a templomok cosmata padlóinak egy-egy a lábak által fényesre csiszolt mintájának darabja, az új divat szerinti szögletes csészefülek, a kávéfőzőgépek gőze, az összevissza álló karjaik furcsa szögből, ahonnan nem látszik a baristák keze, legfeljebb mint a rebbenő madárszárny, a píneák törzse és a Doria-Pamphilj-palota földre nehezedő tömbje az esőben, ez látszott a képein, és a férfi egy vasárnap reggel megkérdezte, hol vannak az emberek.

– A város előbb van – felelte szórakozottan Júlia, de hogy mi a város, azt nem tudta volna megmondani.

Ha Pestre gondolt olykor, egyre ritkábban, a bejárati kapujuk kissé lefelé álló kilincsére gondolt. A rozsdás zárnyelvet csak úgy lehetett megmozdítani, ha az ember a kilincset még jobban lenyomta, a valószínűtlenség határáig, mégsem javították meg soha. Érezte a tenyerében a kilincset vizesen, a novemberi esőben, érezte forrón, júliusban. A villamosból a rácsra emlékezett, arra, ahogy a Kalefre befutnak, és a kalauz lecsattantja a rácsot. A közértből a polcra, ahol a kenyerek egymásra halmozva álltak, mint itt a katakombákban a halottak. Slihtolva, ahogy az anyja mondta volna.

Az anyja, ha eszébe jutott, úgy jutott eszébe, mint egy halott.

Vagy egy főszereplő egy regényből, amit olvasott. Havonta egyszer megpróbálta felhívni a szerkesztőségből. Hosszan várt a kapcsolásra, sípolt, zúgott, kattogott a levegő valahol a távolban Róma és Pest között, de ha valahogy sikerült vonalat kapni a szerkesztőség meg a távoli, pesti hivatal egyik megbízható titkárnőjének asztalán álló készülék között, Júlia a legtöbbször hallgatott. Hallgatta, ahogy az anyja nagy levegővel beszél a melegről és a hidegről, a szomszéd fiáról, aki zsebpénzért, így mondta, zsebpénzért felhordja neki a szenet és a fát, beszélt a nejlonharisnyákról és a lánykoráról.

Ő is darabokban látja Budapestet, de ő lát egy háború előtti Budapestet is. Talán nem is lehet látni egészben. Sem Rómát, sem Pestet, sem mást – gondolta Júlia, de nem volt ideje elmerengeni azon, hogy mi az, amit az anyja lát.

A telefonkagylóval a fülén meredten nézte az orra előtt a fényképeket, rakosgatta, néha kivett egyet és betett egy másikat oldalról, a vonal mellől. A vonalon belül látszott az oldalpár, amilyen majd az oldalpár lesz, nézte a képeket együtt és külön, azokat nézte éjszaka is az erős lámpa fényénél, olykor beleszívott a cigarettába, amely az asztal mellé tolt zsúrkocsin álló hamutartóban parázslott. Szerette az éjszakát és a testében szétfolyó fáradtságot éjjel három körül, ha hazaért, szeretett bedőlni az ágyba a nyitva hagyott erkélyajtó előtt, főleg tavasszal, ha virágillatot sodort be a szél, és szerette a másnap tizenegy órai ébredést is, azt, hogy átaludta a fél napot, és még mindig előtte van egy fél, amelyen semmi dolga, csak hogy a gépével elinduljon a folyó mellett, és találomra leforduljon egy-egy utcán.

Az évek és bennük a hónapok mintha egymásra dobálva, összevissza lettek volna, akár egy rendetlen gardróbban.

Nem tudta volna megmondani, hogy Maria melyik hónapban jött oda egy reggel, ült az ágya szélére, és mondta, hogy hazamennek. Rágta a szája szélét.

– Nem akarlak itt hagyni, de Salvo összeszedte a pénzt a műhelyre. Van ott egy ház is, mögötte – mondta, és feljebb csúszott a fenekével, aztán bedugta a lábát a takaró alá.

– Menj haza, és legyél boldog – válaszolta neki, aztán megölelte, elnézve a válla fölött, hogy soha ne kelljen kimondania a mondatot, amely után Maria nem menne haza, nem állna vele szóba soha többé, és talán nem a szicíliai falu motorszerelőjének felesége lenne, hanem egy rómaié. Ha ugyan még lenne valakié.

Salvo megdugott. Megmenthetnélek ezzel a mondattal. Vagy örökre boldogtalanná tehetnélek – gondolta, amíg nyugtatta, hogy van annyi tartalék pénze, hogy egyedül is kifizesse az öregasszonynak a lakást, hogy felvették fixre az újsághoz, mert a szerkesztő ismeri a családja nevét, a régi családja nevét, pedig ő már semmit nem tudott a dédapjáról és Fiesoléról és Firenzéről és az egészről, csak hogy az öreg onnan ment Szegedre ezernyolcszázvalahányban, mint ahogy a fotórovat vezetője is Firenzéből ment Rómába valamikor, ezerkilencszázötvenvalahányban.

– A dédapád firenzei? Egy toszkán. – kérdezte vagy inkább mondta Maria, és elhúzódott.

– Soha nem találkoztam vele. Meghalt, régen.

Végül csöndes lett az a délután. Adogatta Mariának a dolgokat, egy hajkefét, a hullámcsatokat, amelyeket a fürdőszobaszekrény mélyéről a körmével csipkedett ki, a magazinokat, amelyeket a dívány mögül kotort ki, aztán rádobott egy marék fotót. Mint Mariáról készült, kombinéban, ellenfényben, álmosan, kócosan, meg ahogy a lépcsőn szalad felfelé.

A szicíliai lány sírt, visszaszaladt, átölelte, és addig kiabált az utcáról, amíg Júlia kidugta a fejét.

Csak amikor egyedül maradt, ennyi év után végre teljesen egyedül, akkor lett szomorú.

Mintha csak most érkezett volna meg igazán.

Átpillantott Maria üres ágyára, de elkapta a szemét. Tonio úgy maradt a múltban, ahogy a műterem, vagy még régebben az anyja és Pest.

Amikor megkapta az állást a lapnál, Tonio jelenetet csinált. Az öreg előtt csapta pofon, ringyónak nevezte, kurvának, akiből soha nem lesz feleség, legalábbis az övé nem.

Júlia felemelte a földről a derítéshez használt fehér vásznat. Eltört a keret. Nézte a kezében a törött darabot, a széle élesen, recésen, szilánkosan meredt elő.

– Most már te sem zársz be, ha onnan eljöttem – mondta az ajtónak, ami csattant Tonio után.

A velencei pályaudvarra gondolt, a gyomrában a szorító érzésre, ahogy ellép a csoporttól, a rémületre, amikor észrevette, hogy a szemüveges férfi ránéz, nézi, ahogy elindul, otthagyva a csoportot, az érzésre, ahogy egy pillanatra megtorpan, hogy nehogy úgy tűnjön, hogy siet, arra, hogy Velence, ahogy a ringlispíl, megfordult alatta, amíg visszahajózott Mestrébe, ahol vonatra szállt, érezte a pokoli szomjúságot, és a lépcsőház koszszagát Caterináéknál, aztán a saját szívdobogására emlékezett, amikor ott állt a fotókkal az öreg előtt, várva, hogy felveszi-e, miközben Tonio őt nézte a sarokban. Júlia, úgy hitte, tudta előre az egészet.

Az öreg most ott állt az asztalnál. Matatott valamit a papírok közt. Odament, hogy megölelje.

– Jó fényképész vagy. Nagyon jó. De ez nem minden. Nem lehet minden – motyogta neki, és ő úgy ringatta, mintha gyereket ringatna.

– Tudtam én. Tudtam – mondogatta az öreg, de ahogy Júlia azt mondta neki, hogy megmentette az életét, amikor munkát adott, az öreg végre bólogatni kezdett, apró biccentésekkel, mintha csak a feje remegne, szaporán, akár egy madáré.

– Toniot is szeretem. Te meg menj. Menj el – tolta kifelé.

Júlia felnézett a bekeretezett képekre. Középen ott függött a portréja, az öreg csinálta róla vagy fél éve. Úgy nézett ki rajta, mint egy filmsztár. Nem ő volt.

Mellette Tonio kócos képe, profilból, ahogy a haja a fehér falon árnyékot vet. Azt ő csinálta. És valóban Tonio volt.

A fiú este az ajtót rugdalta, aztán ordított. Maria rázkódott a röhögéstől.

– Jól kicsináltad – mondta megvetően, majd kiment, hogy elküldje. Hogy a beugróban állt még egy óra múlva is, az csak akkor derült ki, amikor Júlia elindult lefelé. Meg akarták beszélni az egészet Mariával. Maga sem tudta, minek ment előre. Maria valami miatt visszaszaladt.

Tonio úgy kapta el a karját a sötétben, olyan biztonsággal, mintha nem a ministránsfiú lenne, hanem végre férfi.

– Az enyém vagy, érted? – lihegte, aztán tépni kezdte róla a ruhát.

Nem emlékezett, hogy jutott ki az utcára, hogy kiabált Nandónak, az hogy terelte be hátra, a pult mögött nyíló konyhába. Az első, amire emlékezett, az az öreg szakácsnő arca volt, ahogy egy újsággal legyezi az arcát, majd legyint egyet-kettőt a tűzhely felett is.

Széles asszony volt, valaha szép. Királynői termetűnek mondják az ilyet.

– Te is bevásároltál – mondta nyugodtan, aztán megrázta két kézzel a lábost.

– Hé – kiabált kifelé, és ahogy kiadta a tésztákat, egyenként, tányéronként, aztán leült a tűzhely melletti hokedlire, szétvetett lábbal, és felé pöccentette a cigarettás dobozt.

Júlia érezte, ahogy szétárad benne az öröm.

Mintha akkor érkezett volna meg másodjára.

Erre az örömre gondolt, amikor Maria üres ágyát nézte, és erre az örömre gondolt a rádió mellett másfél év múltán, amikor már sem a Maria miatti szomorúság, sem Tonio emléke nem volt sehol, és foszladozott a megérkezés összes pillanata is az időben.

Az egészből csak a pusztító szomjúság emléke maradt, ahogy a megérkezése estéjén gyalogol előre a vonat mellett. És az értelmetlen örömé, amit a királynő konyhájában érzett.

Il cuore e un zingaro – mondogatta magában, ahogy az arcok, az évek alatt megismert és megszokott arcok sorra felvillantak előtte, végül felvillant a férfié is, aki nála aludt, aztán kilenc körül eltűnt, otthagyta, és ő fel sem ébredt. Régebben olykor kikísérte.

Nem volt kíváncsi a feleségére, és megkérte, hogy ne mutasson képet a gyerekeiről sem. A férfi akkor hosszan hallgatott.

– Ha nálam vagy, nálam legyél. Többet nem kérek – mondta neki. Éjszaka közepe volt, keresztben feküdtek az ágyon, és Júliának eszébe jutott, hogy az ő lakásában legalább nincs kamra, és főleg, a kamrában nincs gyerek.

– Amikor anyám szeretői feljöttek, mindig a kamrába mentem. Régen az volt a kamra. Aztán betoltam oda egy díványt meg egy polcot. Egy idő után kiköltöztem teljesen. Rács van az ablakán – mondta a férfinak, aki megkérdezte, meddig lesz vele.

A halántékán őszült. A hosszú, keskeny ujjaival sodorgatott valamit, cigarettapapírt vagy az ágyterítő letépett rojtját. Nem látszott ki a kezéből.

– Másnak képzeltelek – motyogta a férfi félálomban.

– Nekem nem volt időm elképzelni, hogy milyen vagyok – válaszolta halkan, de a férfi már aludt.

Hajnalban felriadt. Talán a hippikre. A ház alatt énekeltek néha, a parkban aludtak, ott ültek körben esténként. Egyszer intettek neki, hogy üljön le, de továbbment. Tizenhét, tizennyolc éveseknek látszottak.

Hallgatta a neszezést, de csak az autókat meg a madarakat tudta kivenni.

Az állatkertben egyszer benyújtotta a madarak ketrecébe a gyűrűt, ami összefogta rajta a piros nyakkendőt. Valamelyik madár kikapta a kezéből. Egy pillanat alatt történt.

Nem akart az egésszel semmit. Csak hirtelen eszébe jutott.

Az osztállyal szemben kellett állnia aztán, és hallgatnia, ahogy arról beszélnek a feje felett, hogy gondatlan és felelőtlen. A madarak ricsajoztak a háta mögött. Ki tudja, melyiknél volt a gyűrű.

Ahogy felemelte a szemét, hogy szembenézzen a többiekkel, rájött, hogy nem tud. Minden gyerek a földet nézte, csak az osztályfőnökük nézte őt meredten, ahogy beszélt. A szemébe nézett. Az belezavarodott a mondatba.

Ötvenhétben lehetett. Ötvennyolcban legfeljebb. Délután el akarta mondani az anyjának. Este tízig várta, aztán a nagy ágyon keresztben elaludt. Éjfél felé hallotta, hogy zörög a zár. Ahogy az anyja felkattintotta a villanyt, és meglátta, valami hangot hallatott, mintha ráléptek volna a lábára. Nyikkant egyet.

– Menj a szobádba – parancsolt rá, és ahogy leugrott a jéghideg padlóra, aztán két ugrással benn termett a belső szobában, látta még, ahogy az anyja hátrafordul, és egy férfinak mond valamit.

Ez a másik férfi, akinek a felesége a város másik felén aludt, az ő hatalmas ágyán feküdt keresztben, meztelenül. Júlia, amikor évek múlva visszagondolt rá, miért engedte magához, látta azt az első estét, amikor ketten maradtak a fotók felett. Neki köszönhette az állását, de a férfi, talán éppen ezért, rá sem nézett. Hálát nem akart. Őt akarta.

Ő tette rá a kezére a kezét; csak húsz év múlva értette meg, hogy azért, mert először látta egy arcon az apja szomorúságát.

– Megmutatom neked Firenzét, Giulia – suttogta neki a férfi valamikor az első napokban, amikor még nem bírt elszakadni tőle reggelenként.

– Hazaviszlek – motyogta neki, és Júlia megijedt. Soha többé nem akart hazamenni sehová.

Kinézett a parkra. Esett. A hippiknek nyomuk sem volt.

Állt az ablakban, amíg rózsaszín lett az ég az eső alatt, aztán sárga, és elkezdett kacagni az első sirály.

Néha sajnálta, hogy nem dolgozik színes filmre. A fekete-fehért szerette, a kontrasztokat és a sarkokat.

Péntek Orsolya: író, festőművész. Kötetei: *Az őszön egy rőtbarna komondor borongol keresztül* (vers, 2002, Fekete Zongora), *Az Andalúz lányai* (regény, 2014, Kalligram), *Dorka könyve,* (regény, 2017, Kalligram) Az *Eszter könyve* című regénye szintén a kiadónknál jelenik meg.

VÖRÖS ISTVÁN

Kései sír

Harminchat fokos fordulat a Földnek?
Irányváltás elég?
Míg sokan a fejlődésen tűnődnek,
a túlélésre nincs túl nagy remény.
Az őszi tájról és sok kedves nőről
lecsúszunk lassan, hogyha így marad.
Hullák ugatnak ránk a vad jövőből,
és sírnak madarak.

Utoljára a Marsra repülünk el –
a Hold csak sivatag.
És lakhatatlan lesz már rengeteg hely,
bár egy-két bunker megmarad.
A világvégén hasalok keresztben,
elpusztult bolygó annyi volt már.
Egyelőre ígéreteket szereztem,
és szól a zsoltár.

Magadtól elvetted, betonlapoknak adtad
felhős eged,
míg támadásait a pénz-zabáló hadnak
kíváncsian megengeded.
A tengert fűtötted, fújtad, kavartad,
azt mondtad: Sose pusztíthatsz el engem.
Most száraz medret kóstolgat a talpam,
bár nem is kéne a túlpartra mennem.

Lassan semmi ehető nem marad már
Miért hagyod magad?
Itt az idő, hogy pár trükköt bedobjál,
szakadjanak szét műutak, vasak!
Lásd, örülnék egy kis katasztrófának,
de tudjam, hogy segíteni igyekszel.
Az élet él, s nagy nehezen föllázad,
nem maradhat hideg fej,
nem maradhat se olajfinomító,
se más rohadt ipar
meg, semmiféle környezetpusztító
dolog, különben úgy kihal
a Föld, hogy kékből szürke lesz,
és csendben eltűnik a zöld,
és eltűnnek a szórványos vizek.
Gyilkosaid inkább Te öld!

Gázolj keresztül a józanságnak elvén,
tagadj le minket!
Ne pénz legyen a legnagyobb keresmény,
csak egy elismerő, hüvös tekintet.
Kit bolygó szült, az elárulja végül,
hogy nincs kedve az életért meghalni,
álmában az árokpart megszépül,
az öncsalás hatalmi

játszma része, mikor pedig csak azt
kéne megérteni,
hogy önmagunkból nem nyerünk vigaszt,
mert a nem látható, az éteri
sok-sok világösszefüggés közé kerülnek
a tetteink, a gondolataink is.
Nehéz szava kilöttyen ránk az űrnek.
Megvédene. – Leintik.

Európa köldökén

Európa köldökén, ahol az élet
beomló másvilágiszony,
motoros denevérek
zúgó drónszárnyakon
az ablakon benéznek,
mert van rá alkalom.

Lelkünkbe így les ez a kor.
Nem is nehéz idők.
Mindig követi mobilom
néhány ripők,
kit úgy használ a hatalom,
mint az esőt

az esőcsináló valamikor,
ha csontja fájt.
Így dől be magának a kor,
s választ királyt,
ki erényesként tündököl,
bár szinte fáj,

hogy elhiszik a kártyatrükkjeit,
nem mondja: csal,
azt mondja, bárkit boldogít.
A hangja zaj.
És közben nevet egy kicsit.
Fehér vihar.

Mi már az ízlésünk vagyunk,
nem nép, de raj,
és bevethető csapatunk
ott van hamar,
ahová nem süt le napunk.
Sosem zavar,

hogy a valótlanság teremtett minket,
e társtalanság-szerkezet.
Egy átutalás meglegyintett,
és iroda-hideg
futkos a hátunkon, tekintet,
mitől ráng az ideg.

Sosem áldozunk az emberiségért,
állat, növény nem érdekel,
kidől minden, amit a tervünk elért,
ha kell a hely.
Pusztuljon más jólétemért,
ez a siker!

A gyárosok és alkalmazottak után
megérkezünk,
nem értjük már, ki kicsoda, talán
a fénybe tűnt
jövőnek összevérzett asztalán
megélhetünk.

Ím itt vagyunk kételyek nélkül,
anyagtalan fiúk –
és lányok is. Nem menedékül.
Kinek mi jut
a párért folytatott csatában.
Nem mindenki kiút.

Föl a szívvel az irodák fölé,
vagy épp a rendelők,
kórházak és szanatóriumok fölé!
A temetők
éhesen várnak, senkié a szív,
ha nem falja a föld,

ha nem nyeli el az érzelmek
téves szimbólumát.
Nevezzük ezt ki félsikernek?
A nem értett halált?
Mitől rettegve sír a gyermek,
és dobálja magát.

De mi siker és mi kudarc
a le nem írt világban,
hol úgy mosolyog annyi arc,
hogy szétesik a vágyban,
és nem érdekli a jövő,
a rázós világ-áram.

Elpusztíthatót annyian
nem hagytak egyedül
még a bajban, mint most. Így rázuhan,
hogy ő is menekült,
de azt se tudja, ki elől,
milyen rém létesült

azzal, hogy majd barátja lesz,
mint a haza.
Azzal, hogy ő akarta ezt,
azzal, hogy ő maga
a lenyugvó nap, és hogy ő
a hosszú éjszaka.

A nyugodt jövőképnek ára az,
mióta kiderült,
hogy nem nyár előtt van tavasz,
kicsit kihűlt,
majd jobban felforrósodott
a Föld.

Veszteni fogó még ennyire
nem tévedett,
amikor esküt tett a semmire.
És osztott olyan nézetet,
ami ugyan érvényes bármire,
de ép ésszel mégse lehet.

Nézzétek csak, a drága,
hogy elvadult, a pénz!
Egypár nemlétező világba
lesz inkább csak elég.
Kilóg az ördög emberlába,
ezért tart ránk igényt.

Ki mondja el – a banktitok? –
a lényeget?
Helyette híresség nyafog.
Elégedett
a bajával, mit arra fog,
hogy élhetett

olyan jogokkal, amiket más
nem élvezett,
se hitsorsos, se pedig elvtárs.
Külön neked
hazudják azt, hogy nem lehetsz más,
itt a helyed.

Nem hisszük már, hogy nemsoká
mind talpra ugrotok.
De jobb tudni, ez a világ
nem tulajdontok.
Mert sosem csak az emberé a föld.
Minden jog átkozott.

Aki valaha kitalálta,
nagyon unatkozott!
Le! Le! Minden utcatábla,
mi autókat vezet,
minket vezet sivár világba.
Kietlen helyszinek

vesznek körül, nem vesszük észre.
Ligetek nincsenek.
Teherlifttel megyünk az égbe
végítélet helyett.
A világidő most csökkent felére.
Ne oszd a tényeket!

A pokol köldökén, ahol az élet
inkább kivon,
számolatlan veszélyek
osztoznak árnyakon,
de nincs közöttük olyan lélek,
kit nem látnál viszont

fényképen valahol.
Már gőzölög a föld.
Lelkünkbe nem néz ez a kor.
Ezek már nem idők.
De cseperésznek valahol
az égre dőlt

rozsdás állványzatok.
Az űrszemét
hajunkból is potyog.
Ez nem elég?
Most egy kis vázlatot
tettem eléd.

Vörös István (1964): József Attila-díjas költő, prózaíró, kritikus, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Elégia lakói, 2000–2011*, Tipp Cult, Bp., 2018.

Werkfilm

A stábtagok buszokba gyűlve vagy a saját autójukban szállingóznak át Perőcsényről a szomszéd faluba, Kemencére.

Perőcsény zsákfalu, úgyhogy a busz előbb kikecmereg a főútra, csak utána fordul Kemence felé, aztán, mint egy hullámvasút, előbb meredeken felkapaszkodik az első dombra, majd lezúg a völgybe. A motor újra felbőg, és a következő csúcsra érve, saját tehetetlenségének engedelmeskedve, motorfékkel megint alásiklik; a menetirány szerinti jobb oldalon a Börzsöny hegyei emelkednek ki és buknak alá.

A stáb néhány perc alatt beér Kemence házai közé, a busz itt lekanyarodik egy kis utcán.

Szálláshelyül egy régi turistaház szolgál a völgyben kanyargó patak partján.

Az étkezőben már kígyózik a sor az ebédért. Kivételes alkalom a mai: ezt a teret később csak a vacsora-osztáshoz használják, az ebédeltetés általában a díszlet közelében történik a felállított sátrak árnyékában, menetrend szerint azonban ma nem tart tovább a forgatás. Pihenést rendeltek el a stábtagoknak, a gyártás ugyanis valamiért egy éjszakai forgatást rögtön a második napra időzített, vagyis hajnalban újra cihelődhetnek, és mehetnek vissza a faluba. Ráadásul nehéz jelenetnek néznek elébe: lángba kell borítani egy házat.

Az SFX csapat külön kapja majd az ebédet; ők jelenleg is a terepet vizsgálják.

A tágas, sötétbarna lambériával borított tér megtelik székek nyikorgásával, fáradt morajlással; van, ahol asztalok, van, ahol emberi viszonyok szerint, és van, ahol véletlenszerűen alakulnak a divíziók.

Csak a színészek hajlamosak elkülönülni a technikai stábtól, de ezt ők nem veszik rossznéven, vagy egyszerűen már megszokták.

Erika, a Gabit játszó színésznő viszont inkább a világosítókkal és a hangosztállyal szeret közösködni, ki tudja, miért. Most is Mátéval, Ámbrissal és Péterrel, a fiatal, mélynövésű vezetőoperatőrrel ül egy asztalnál.

Péter idegesen magyaráz. Szőrős, könyékben megtámasztott rövid alkarjával már-már illetlenül hevesen hadonászik.

– …erre értetlenkedni kezd, hogy én miért nem vagyok Pesten, miért nem tudok ott munkát találni, mint más rendes emberek! Most magyarázzam el neki, hogy mit jelent egy nagyjátékfilmben vezetőoperatőrként dolgozni? Mindegy amúgy, párszor már elmagyaráztam, vagyis megpróbáltam, de nyilván nem érti. Ő ahhoz szokott, hogy reggel bemegy a munkahelyére, ahol valamit szüttyög, aztán hazamegy az albérletébe, ahol két idegennel lakik, unatkozik egy sort, nyomkodja a netet, aztán alszik, mert másnap reggel megint korán kel, megy a gályára. Ráadásul engem is kurvára felbasz, hogy semmi vágya nincs, hogy ő azt szereti, ha megmondják neki, mit csináljon, azzal el is van intézve. Nem fog azonosulni a cég ügyeivel, csak elvégzi az aznap rászabott feladatot. És, mint aki jól végezte dolgát, este ráalszik egyet. Semmi köze a munkájához. Este meg unatkozik, meg hiányzom neki, meg a fasz tudja. Nyilván azért hiányzom, meg azért basztat, mert nincs semmi dolga az életében. Nincs saját ügye. Slüttyög, meg elvan a kis fizetésével az albérletében, csak döntést ne kelljen hoznia, aztán majd jól leéli így az egész életét. Csak megússza valahogy. És én vagyok a fasz, mert esténként nem az a legfontosabb, hogy azonnal sms-t írjak neki, miközben vállamon a kamera, és csináljuk a negyvenmilliós reklámot.

– Szabad csatlakozni? – János jelenik meg az asztal mellett.

– Persze, gyere! – Ámbris kihúzza a széket János előtt, aki fáradtan leül, és a szelet sült tarjába mélyed.

– Őt is meg lehet érteni – szólal meg Erika, és beleharap az ujjai közé csippentett vastagon roppanó kovászos uborkába. – A legtöbb ember kötött munkaidőben dolgozik. Ez a természetes.

Péter úgy csap le a közbevetésre, mint aki már várta ezt az érvet.

– Ne haragudj, Eri, de kit érdekel! Most komolyan! A legtöbb emberrel nem szeretnék azonosulni. A legtöbb ember esténként tévét néz! Érted. Tévét! A legtöbb ember nem akar felelősséget vállalni. A legtöbb ember átlépi a haldoklót. A legtöbb embert csak egyszerűen hagyják békén. Meg akarja úszni az egész életet. Csak döntést ne kelljen hoznia. Arra nem képes, hogy ne a tévéműsor-szerkesztő mondja meg neki, aznap este mit fog nézni. Még a reklámokat is bevállalja inkább, minthogy letöltsön egy filmet. A legtöbb ember sznob, mert fél, hogy majd mit gondol róla a környezete. A legtöbb ember hülye.

Máté döcögni kezd, miközben mellényzsebéből egy csipet chili port szór a tányérjában heverő csirkecombokra.

– Szép volt, ifjú lánglelkű barátom! Egy őszinte nagymonológ kezdete. Na, ezt már félmillióra saccolom a Scoville-on!

– De akkor most mit mondasz ezzel? Dolgozzon mindenki projekt alapon, vagy legyen egyéni vállalkozó? – kérdezi Erika.

– Nem tudom. Igen! Vállaljon felelősséget azért, amit csinál. A kérdés az, hogy bele mersz nézni a semmi szemébe, vagy nem! Ez a valódi életvállalás. A többi csak a nagy lötyögő lófasz. Ócska gyávaság!

Csattan egy tálca az asztalon. Csipi foglal helyet köztük. Elgyötört arccal a rakott krumplijába temetkezik.

–…iszonyú gáz, hogy valaki ennyire semmit ne gondoljon az életéről, saját magáról! Cserébe viszont nem érti, ha a másik nem így van vele.

– Akkor miért vagytok együtt? – kérdi Erika.

Csönd.

– Attól, hogy bizonyos kérdésekben nem értenek együtt… vagyis egyet, még lehetnek együtt – szólal meg Ámbris.

– Ezek nem bizonyos kérdések – válaszol Erika –, hanem a legalapvetőbbek.

– Azért vagyunk együtt, mert jó együtt lenni. Csak a külön töltött idő szar. Vagyis olyankor jönnek ki ezek a faszságok.

– És melyik az igaz?

– Miért ne lehetne mindkettő igaz?

A párbeszéd ezen pontjáig János nem szólalt meg, kissé úgy tűnt, mint aki nincs is jelen, vagy más térben tartózkodik: nem nézett fel, arca semmi reakciót nem árult el; fáradtan, néha úgy tűnt, mosolyogva eszik.

Ezen a ponton abbahagyja az evést.

– A negyvenmilliós reklámnak épp ugyanannyira nincs semmi értelme, mint az irodai munkának, vagy annak, hogy este ez a valaki a te reklámodat nézi. Értelmet tulajdonítani valaminek azt jelenti, hogy a saját értékítéletünket kiterjesztjük a másikra is.

Péter ügyetlenül visszafojtott hevessége tovább gerjed.

– Ne haragudj már, János, de csak nem gondolod komolyan, hogy annak a munkának az értéke, aminek rögtön látod az eredményét, amibe egy-az-egyben teszed bele magad, amihez komoly szellemi képzettség és kreativitás kell, ugyanannyit ér, mint az, amiben egy gép munkáját végzed el, és bármikor pótolható vagy!

– Nem gondolkodom értékkülönbségekről. Mindennek saját helyiértéke van. Talán a barátnődnek egyáltalán nem is fontos a munka értékének a kérdése. Talán neki sokkal fontosabb, hogy veled lehessen, minthogy kiteljesedjen a munkájában.

Péter ököllel rácsap az asztalra.

– Hát éppen ez a baj! – Villogó szemét Jánosra mereszti, de János nem válaszol, már eszik tovább; Péter egyedül marad a hirtelen elcsöndesedő ebédlőben.

Először Máté szólal meg, miközben áll fel a csirkecsontos tálcájával.

– Ha a másik értékrendje zavar téged, fiatal barátom, az bizony csakis a te elégedetlenségedről szól. Azt hiszem, János is erre gondolt az előbb. Aztán el ne felejtsd megnézni az új Zvyagintsev filmet! További jó étvágyakat!

Péter tátott szájjal néz a távozó mester után, Erika pedig Pétert figyeli résnyire nyíló aggodalommal.

– Én értem, hogy mi a bajod.

– Én meg már egyre kevésbé.

– A megértés… szerintem úgy érzed, hogy nem kapsz elég megértést attól, akitől a leginkább szükséged lenne rá.

– Óó, hát itt van az én emberem! – Lép az asztalhoz András, homlokára tapasztott, kék lencséjű napszemüvegében, és János vállára teszi a kezét. – Jánosom, aranyom, gyere már be hozzám egy picit, hogy elmélázgassunk itt a dolgokról, nem gondolod?

János megtörli a száját, és feláll.

– Épp akartam javasolni.

Elmennek.

Erika előrehajol, suttogva mondja, miközben a rendezője és a színésztársa után néz.

– Én néha nem értem ezt a pasit: „épp akartam javasolni." Most ironizált vagy komolyan mondta?

Három pisze mög egy vak.
Bárcsak vóna öt vagy hat!
Hídd ki, pisze, a vakot,
Hagy nézze mög a napot!

– Köszönjük szépen, Csipi.

Csipi úgy mormolja el a mondókát, hogy föl sem néz a táljából.

Erika kihívóan, csípőre tett kézzel Csipi felé fordítja a törzsét, másik kezében meglengeti a villáját.

– Rájöttem! Te nem szereted Jánost!

Csipi megjátszott értetlenséggel néz Erikára. Feláll, közben kitolja maga alól a széket, és távoztában dalra fakad, hogy lehetőleg az egész étkező hallja.

Széles a Duna, keskeny a partja;
Nincs olyan legény, ki átugorja.
Géczi Imre átugrotta,
Sáros lett a cipősarka.
Ez ám a legény!

Erika, miután visszavonul a kétágyas szobába, amit Andival, az Edit nevű telepest játszó színésztársával oszt meg, rágyújt egy cigarettára a nyitott ablakban, és kibámul az erdőbe.

Andi pakolászik, aztán vetkőzni kezd, közben egyre gyanakvóbban nézi Erikát.

– Mi van veled? Most melyik pasi égett a szemedre?

– Az előbb az étteremben Péter magyarázta a lelki nyavalyáit…

Most Andi teszi csípőre a kezét, és szemrehányó várakozásba kezd, mintha azt akarná mondani az egész testtartásával: *annyira tudtam*.

–…ott volt Máté, Ámbris, Csipi, aztán leült János is.

– És?

– Sokáig meg sem szólalt, aztán váratlanul bekapcsolódott, és…

– …éééés?

– És… szerintem egy olyan részletet idézett vissza a beszélgetésből, amit nem is hallott. Vagy nem tudom. Mindegy, hülyeség az egész.

– Hát ez tényleg elég nagy hülyeség! Inkább aludjunk.

– Jó ez a madárcsicsergés, meg ez a sok zöld – sóhajt Erika.

– Igen. Elég jó.

Lassan besötétedik.

A buszban már a második alkalommal mindenki ugyanoda fészkelődik, ahová először ült.

Egyedül Robi áll a két széksor között, szemben a stábbal, kezében mikrofon, és várja, hogy a busz ajtaja halkan becsukódjon, a busz pedig kikecmeregjen a falu utcáiból, és rákanyarodjon a főútra.

Miután felbőg a motor, kiosztja a stábtagoknak a fontosabb tudnivalókat, akár az osztagparancsnok az ukázt bevetés előtt.

– Jó reggelt mindenkinek! A díszletben nagyon finom kávé vár mindenkit, de egy kis tornát is tarthatunk, hogy gyorsabban menjen az ébredés. Nagyon ügyesnek kell lennetek ma, sok forint ég el ebben a jelenetben.

– Neked nem?

– Parancsolsz, Gábor?

– Csak azt kérdeztem, hogy neked nem kell-e ügyesnek lenned ma este – szól ki valaki a széksorok közül.

– Jó, ezt a napszaki zavar számlájára í…

Fékcsikorgás, Robi hátra bucskázik, majdnem a sofőr ölében köt ki, a tarkója koppan a szélvédőn, Erika és egy kiemelt statiszta, Zsombor, kirepülnek a székükből, fejjel előre, a következő sor székbe.

Miután megáll, szisszen a busz.

A sofőr rémült arccal néz előbb Robira, majd amikor látja, hogy az első asszisztensnek nincs nagyobb baja, még rémültebben néz hátra a stábtagokra.

Lassan feláll, megfordul, és szinte sírva, imára kulcsolt kézzel könyörgi, hogy bocsássanak meg neki, egy őz ugrott a busz elé, és ő betartotta a sebességkorlátozást, és rettenetesen sajnálja.

Erika, aki közben már visszakászálódott a helyére (szerencsére neki sem esett nagyobb baja), a sofőr őszinte ijedelmének láttán szája elé kapja a kezét, és csak annyit tud mondani szintén a könnyeivel küszködve, hogy: „úristen, de cuki!"

– Erika, beláttam a picsádba, nem mondom! – Jelenti az előtte ülő.

– Egy tízes lesz, Lacikám!

– Ne érts félre! Végre szép emlékeket is őrzök rólad.

A busz lassan újra elindul.

Erika odafordul a mellette ülő Andihoz.

– Láttad ezt? – Erika megint a szája elé kapja a kezét, és affektálni kezd – Citromsárga ing, piros hózentróger, százhúsz kiló szabályos körteforma, és gombára nyírt fekete haj.

– Meg a kefebajusz.

– Meg fogom zabálni. Hát ilyen nincs! És majdnem elsírta magát.

– Ezt az őzet én rendeltem – folytatja Robi a nyakát masszírozva –, hogy spóroljak a produkciónak pár tucat kávét. Na, szóval, amit mondani akartam… látom, nagyon nagy az érdeklődés! Szóval, amit mondani akartam, hogy gyorsan, és pontosan… hibátlanul kell dolgozni. Egy esténk van erre a jelenetre. A pirotechnikus kollégák azt mondják, kétszer tudják megcsinálni a tüzet. – Itt lehalkítja a hangját, de egészen a szájához tapasztja a mikrofont. – Megbízható forrásból azt is tudom, hogy András pár órája nincs túl jó egészségi állapotban. A tünet, hogy is mondjam… az izgatottság egyik klasszikus tünete, és hogy még egy kicsit emeljek a téten… nem kizárt, hogy azért olyan izgatott, mert ma Lengyel Ferenc is ellátogat a *mi kis falunk*ba.

Csakugyan. A helyszínen Máté, Ámbris és Péter már világítják az utcasarkot. Máté emberei lámpastatívokat szerelnek, flegeket, diffúzorokat és mindenféle egyéb óriáslapot hoznak, amivel a fényt kívánság szerint lehet lágyítani, szórni, vagy éppen lekékelni.

Péter hangja el-elcsuklik. András mögöttük áll, mellette keresztbe font karral a producer, Lengyel Ferenc, a Film Intézetből. Szótlanul nézik a képalkotók munkáját.

Bekanyarodik a busz. Lefékez. Megáll. Nyílik az ajtó. A színészek kirajzanak a smink buszok és a büfé kocsi felé. Mozgásuk élénk, tettre kész és igyekvő, de alig szólalnak meg.

Győző a hangosztálytól odaszalad Robihoz.

– Hátrébb kéne állni az agrival. Behallatszik.

– Intézem.

Robi beszól a cébén.

„Srácok, álljatok odébb az aggregátorral. Behallatszik. Köszönöm."

„Kérek egy csirkét" – kiált az egyik világosító a létra tetejéről. Egy másik összecsatlakoztat két vastag kábelt, és tekerni kezdi a létra felé.

„Adjatok egy kis munkát!" – hallani az utcasarkon lévő házból. A „munka" ez esetben a munkafényt jelenti, ami ahhoz szükséges, hogy a technikai stáb tudjon szerelni. Odabent valahol felkapcsolnak egy kisteljesítményű lámpát, a ház ablakain kiszökik a fehéres, hideg fény.

„Köszönöm, uram!"

Gázcsapok erős fúvó hangját hallani; a pirotechnikusok a házban és a ház körül lángnyelveket hangolnak.

András mellé odalép Janó, a gyártásvezető: egymás mellett a kétféle felelősség. Janó is a saját művét szemléli, ám ő nem a művészi kifejezőerőért felel, hanem azért, hogy minden és mindenki a helyén legyen, ne hiányozzon semmi, és lehetőleg kijöjjenek a Film Intézettől megállapított pénzből.

Egy lépéssel hátrébb, zsebre tett kézzel áll egy szigorú arcú nő, Perőcsény fiatalos polgármester asszonya, és körülbelül olyan aggódó izgatottsággal szemléli faluja felforgatásának pillanatait, mint az iskolaigazgató, ha cirkuszi mutatványosok lepik el az osztálytermeket. A Dózsa György utca sarkán összegyűlnek a lakosok is, és szájtátva bámulják a teljesen érthetetlen eseményeket.

Áron a bummján támaszkodik, a falubelieket nézi.

– Néha elcsodálkozom, mi a fasznak költünk el százmilliókat arra, amit ingyen is meg lehetne csinálni.

Kálmán, miközben az XLR-kábeleket dugja össze, a hangtechnikai pult mögül válaszol.

– Mit lehetne ingyen megcsinálni?

– Csak le kéne szúrni egy kamerát, és venni, ami amúgy is történik egy faluban, ha megjelennek a városiak. Mennyivel igazibb lenne!

Kálmán felegyenesedik.

– Kevés doksit vállaltál az idén?

– Lehet.

Alig telik el tíz perc, megjelenik János, sietős léptekkel közeledik a díszlet felé; ruhája most mocskosabb, mint délelőtt volt, haja, szakálla csapzottabb.

Odaáll András mellé, aki az ekkorra már felállított rendezői sátrában ül a monitor előtt.

– Na, jól van, bogaram, látom, kikészítettek, na, de el ne felejtsd, hogy amit beszéltünk, és meg azt sem, hogy hónapok teltek el a délelőtthöz képest, már tiszta rongyos vagy meg bogáncs, de nem csak a ruhád, hanem a viselkedésed is, rendben?

A rendezői sátor mögött egy padon, elemlámpa fényében Andi, a csenevész kis másodasszisztens mondja össze a szöveget Ferenccel.

Három kamera áll a díszlet körül: egyikük egy sínre tett kocsin, másikuk egyszerű statívon, egy pedig a teleszkópos darun. Jánost a kaszkadőrök koordinátora még egyszer körbevezeti a házban, és elmagyarázza neki, hogyan kell mozogni a fúvókák között, minthogy János maga vállalta a felvételt, dublőr helyett.

A grip, a unit, a világítás, a hangosztály és a sminkesek, mindenki rohamtempóban dolgozik, mintha csakugyan bevetésre készülnének.

Robi szája elé emeli a CB-t.

„Öt perc."

A háttérben megszólal egy megafon Andrea hangjával.

„Öt perc múlva felvétel lesz. Kérek mindenkit a kezdő pozícióba."

Négy perc múlva az egész utca elnémul, mozdulatlanná válik.

– Hang forog!

– A kamera forog!

– B kamera forog!

– C kamera forog!

– Második eljövetel, második jelenet, take egy! – Csatt!

Újra csönd, most még sűrűbb, még áthatolhatatlanabb, mint az előbb.

– Pirotechnikusok?

– Megvagyunk!

– Akkor kérjük szépen a tüzet!

Egyszerre megnyílnak a gázcsapok, a lángoszlopok egy pillanat alatt felkapaszkodnak a házfalakra, a tetőzetre.

– És… TESSÉK!

A kamera alsó gépállásból mutatja a fekete aszfaltot, előtte a távolban a lángoló házat. Belép a képbe egy sáros láb sziluettje, az Achilles-ín megfeszül, aztán megnyikordul egy fonott kosár, ami rögtön megjelenik képben is, majd leereszkedik a lábfej mellé.

János szaladni kezd az úton, a daru teleszkópja fut utána, közben a magasba emelkedik, végén a kamera ellenirányú mozgással finoman visszabukik a táj felé, mert a közelnézetből az emelkedés során éjszakai táj lett, benne földúttal, rajta a rohanó Lászlóval, és az utca végében a házzal, amely lángokban áll.

Mikor odaér a házhoz, betaszítja az ajtót, arca elé emeli a karját, és eltűnik a lángok között.

– „Nnyi!"

Azonnal elzárják a csapokat, és locsolni kezdik a gerendázatot.

Az est hátralévő részében megcsinálják még a belső felvételeket, melyekben László a fekete füstkötegeken vergődik át: itt csak egy-egy háttérként szolgáló falat kell felgyújtani, a kamerát pedig szintén a belső terek valamelyikében helyezik el, hogy közelit tudjon adni a színészről.

András kitalálja, hogy szeretné a színészét ajtókeretbe komponálni, úgyhogy a kamerát ennek megfelelően át kell helyezni a szomszéd helyiségbe, csakhogy ennek a helyiségnek a látható falai épek és érintetlenek, ami hitelességi szempontból kifogásolható, András viszont toporzékol, mint egy gyerek, úgyhogy fel kell gyújtani ezeket a falakat is.

Lengyel Ferenc félre hívja Andrást, hogy konzultáljon vele. András kissé sápadtan, szorongva tér vissza a díszletbe: „csinálhatjuk".

János hajszálpontos koreográfia szerint kell, hogy közlekedjen a romok között; tánclépéseinek ütemére háta mögött a megfelelő pillanatban leszakítanak egy égő gerendát, fellángoltatnak egy függönyt, füstköteget fújnak az arca elé.

László könyökhajlatába temeti az arcát, így botorkál fel az omladozó falépcsőn. Az emeleten a tűz annyira eszkalálódott, hogy képtelenség tájékozódni. A lángokból egyszerre előlép Attila.

– Nincs itt senki – ordítja Attila.

– A kicsik még bent vannak!

– Már megnéztem mindent! Kifelé, vagy mi is itt maradunk.

A rendezői székben András ökölbe szorított kézzel nézi a monitorokat. Háta mögött állnak néhányan, ők is a monitorokat bámulják, amin László félrelöki Attila kezét, és eltűnik a lángokban.

– Nnyi!

A pirotechnikusok azonnal elzárják a gázcsapokat, és locsolni kezdik a felhevült gerendázatot.

A díszlet néma, csak a parancsszavak röppennek föl a CB-kből.

János alig áll a lábán, ki sem megy a díszletből, csak leül egy téglára, és bámul maga elé.

Még egy jelenet hátra van. Sietni kell, mert lassan világosodik. Ismét külső: János kilép a ház ajtaján egy csecsemővel a karján, egy kisfiút kézen fogva a másik oldalán, mögötte az egyik tartófal beomlik, a tető beszakad, az egyik oldalfal ledől.

Egyetlen lehetőség van felvenni, és ahogy ilyenkor lenni szokott, mindenki hiba nélkül teljesít.

A stábtagok némán szállnak fel a buszra. Mielőtt becsukódna az ajtó, András is, amennyire csak rövidke lábai engedik, felsiet a lépcsőkön.

– Nagyon köszönöm a mait, bogárkáim. Megcsináltuk! Puszillak titeket. Aludjatok egy nagyot! – aztán leugrik, az ajtó becsukódik. A busz felbőg, és kikanyarodik a faluból.

András odamegy Péterhez, aki valamiért már várja. Úgy beszél hozzá, hogy közben nem áll meg, megy az autója felé.

– Idefigyelj, aranyom. Ha egyszer azt mondom, hogy telével veszszük, akkor te nekem ne magyarázd el, hogy miért kell hetvenötös lencse. A százharmincöt azt jelenti, hogy százharmincöt. Sem kétszáz, sem hetvenöt. Megy a matek?

András épp eléri az autóját, ami pittyen egyet, majd megáll, és megfordul.

– Persze, de a százharmincöt…

– A kurvaisten faszát! Te ma kezdted a szakmát, apukám? Ha elbaszom, akkor el van baszva. De én baszom el, nem te. Hát hidd már el, hogy gondolok valamire, amikor azt mondom, hogy százharmincöt. Kussolsz és csinálod! Jó éjt!

András beül a kocsiba, gyújtást ad, majd kifarol a parkolóból.

A sötétből előlép Ámbris.

– Ne aggódj! Tudod, mi a szabály: a felező-buliig elhangzott kurvaanyádok nem érnek. Most nagy a feszültség. Jó éjt.

A szálláshelyen pukkanást hallani, a stábtagok felélénkülnek. Mécsesek és gyertyák gyúlnak a patakparton, egy-egy kacaj szálazódik ki az egyenletesen hullámzó zsibongásból. Lassan hajnalodik.

– Az megvan, amikor az anorexiássá fosatott és hánytatott András izgalmában letépi a szék karfáját…

–…miközben bámulja a monitort, de azt nem veszi észre, hogy a Feri fordultában „véletlenül" pofán vágja Jánost.

– Na, ne bassz! Ezt én sem vettem észre.

– Hülyéskedsz! De nem is álltak le.

– Nem hát. Mondom, András észre sem vette. János meg tudod, milyen.

– Nem tudom. Vagy nem tudom, hogy tudom-e.

– Egészségedre.

– Srácok, kurva jó a patakvíz, nem próbáljátok ki?

– Andikám, úgy fogsz az ánuszodra huppanni, hogy öröm lesz nézni.

– Nem is látod. Túl sötét van.

– Megkövetlek. És milyen sötét lehet az ánuszodban! Akkor egészségedre!

– Meg Andi ánuszának az egészségére is.

– Na jó, de azért a piócákkal vigyázz!

Andi felsikolt, ijedtében egy földből kimeredő gyökér után nyúl, de a meder is, a benne ülő lapos kövek is sikamlósak, úgyhogy megcsúszik, és seggre ül.

A többiek röhögnek.

– János nincs itt? – kérdi talán Jutka.

– Miért, hiányzik?

– Nem tudom. Azért jó lenne megismerni.

– Nekem nem hiányzik.

– Miért? Nem is ismered.

– Na és? Lehet, hogy nem is akarom megismerni.

– Akkor te egy bunkó fasz vagy.

Jutka kiválik a fák sötétjéből, és elindul a vendégház felé.

Andrea, a csenevész kis másodasszisztens a szkriptes lánnyal, Ágival a patakmedret ugrálják át egy keskeny partszakaszon. Ha sikerül száraz lábbal visszajutni, kapnak egy meggypálinkát Robitól, aki mostanra egészen levetette a dirigens szigorú szerepét. A pálinka kitöltése azonban nem mindig sikerül, mert már ő is tántorog. Robi kudarcos igyekezete láttán a lányok pukkadoznak a nevetéstől.

A vendégház ajtaja kinyílik. Jutka lép ki rajta, maga után vonva egy hórihorgas alakot.

Feljön a nap.

■ ■ ■

A szocreál perőcsényi kultúrház előtt gyerekek ülnek a kihelyezett padokon és szörpöt isznak, szeletelt almát esznek. Herbert Kata, a casting direktor a szülőkkel konzultál: fél szemmel lesi, vajon oldódnak-e a gyerekek. De a gyerekek nem oldódnak. Ülnek a forró előkertben, félárnyékban, tücsök- és kabóca-csirregésben, és bambán isszák a hideg, cukros szörpöket. Aztán pisilni kell, aztán kakilni kell. Az egyik cérnavékony, baseballsapkás kisfiú, Palkó, váratlanul felugrik, és sírva az anyjához rohan.

Kata, amikor elsiet mellette Kari, a harmadasszisztens, megfogja a karját, és félrevonja.

– Találjatok ki valami rapid játékot! Ez így nem fog menni – néz végig az unatkozó gyerekszínészeken.

Kari, a fiatal, kemény léptű fiús csaj, gondolkodás nélkül odalép a kicsikhez, és tapsol egy nagyot.

– Na, srácok, lányok! Ki a legvagányabb közületek?

– Én…!

– Én…!

Kiabálják hirtelen megélénkülve. Egy szőke kislány feláll, egyszerre kacéran és szégyenlősen visszanéz a közönségére, szoknyájába kapaszkodva, lesütött szemmel forgatja a törzsét, és szinte suttogva mondja:

– Én nagyon vagány vagyok.

Kari felkacag, és megsimogatja a kislányt.

– El is hiszem! Akkor jöjjön velem mindenki, aki belevaló pasinak vagy csajszinak érzi magát! – aztán elindul az épület mögé, mint egy gerelyhajító a gerely felé. A gyerekek visongva szaladnak utána.

Nem derül ki, hogy Karinak, az izmos, szőke, másküllönben igencsak vagány csajnak, mi jutott hirtelen az eszébe, de már el is tűnt az épület mögött; mint egy csóvát, húzza maga után a gyerekzsivajt.

Az épületben már javában folynak az előkészületek. A kellékesek rongyruhákat pakolnak egy dobozba, ezek lesznek a faluszínház kosztümjei. A világosítók halálos közönnyel építik a lámpák vasállványzatát, a unit húzza, majd leragasztja a kábeleket, a sminkesek és fodrászok rögtönzött kis asztalaik előtt készítik elő a színészeket.

Andi, a csenevész másodasszisztens a szöveget mondja össze a hunyt szemű Csipivel, akinek egy fodrász épp szénaboglyát próbál a fejére ültetni úgy, hogy az lehetőleg ott is maradjon. Mellettük ipari ventilátor forgatja a levegőt.

– Hangosabban! – förmed rá Csipi, miután már sokadjára nem hallja az asszisztens végszavait.

– Bocsánat.

– Mi az, Andikám! Megszelídítettek? – kiabál át Zsombor a szomszédos sminkszékből. – Csak mert ma hajnalban még nagyon virgonc voltál az ablakom alatt.

Andit, a homlokától a füle hegyén át, egészen a nyaka legaljáig, ameddig csak fehér inge látni engedi, pirosság futja el. Talán tesz is egy félig elhatározott mozdulatot, hogy kimenekül a helyzetből, de önfegyelme még szégyenénél is makacsabb. Szeme egy pillanatra bepárásodik.

– …hagyjon már békén a gyerekével. Nem kényszerítettünk senkit semmire. Mindenkinek jogában áll távol maradnia. Érti?

Andi szorosan összezárja a száját, és amint Csipi belecsap a dörgedelmes válaszba, Andi nem bírja tovább, felpattan és elsiet. Csipi félretolja a fodrász kezét, és értetlenül Andi után bámul.

Zsombor átkurjant a szomszéd székből.

– Bazmeg, ha tudnád! Úgy vinnyogott tegnap este, miközben pumpálták a kis punciját! „Nyihh, nyihh, nyihh!”

– Uraim, ezt nem kell! Semmi közöm hozzá! – szólal meg Ámbris egy lámpavas mögül. – Tartsuk tiszteletben a másikat úgy, ahogy van!

Andi kiszalad az épületből, ám a kapuban lézengő szülők és szállingózó stábtagok miatt a felduzzasztott érzelmek zsilipjét még mindig nem nyithatja meg, bár már szinte prüszköl. Elszökik az épület mögé.

Ámbris odalép az ablakhoz, amelynek a keretében Karit és a körülötte álló gyerekeket látni. Aztán megjelenik Andi is a képkivágatban: arcát takarva zokog, így viharzik el a kis csoport előtt. A gyerekek szájtátva bámulják az oda nem illő jelenést, aztán valamit kérdeznek Karitól, aki láthatóan maga sem tud felelni. ■■■

Gerőcs Péter: író, esszéista. Eddig három regénye és három elbeszéléskötete jelent meg.

■ ■ ■

Minek e félelem –
csupán az idő csapta
össze tenyerét,
jó helyre
küldött minket
betölteni
egymás
üres terét.

■ ■ ■

A bőr alatt
test, tér, mozgás
zárt egysége.
Történetem van,
szövege nincs.

Formálódom,
fogyatkozom,
megszűnök.
Egy pontban összpontosuló fájdalom:
levedlem a bőrt,
tollat hullatok,
vért cserélek,
madárrá válok, területemet
dallal jelölöm.

Szívemet, akár egy égöv, alvó kígyó övezi.

Meztelen

…vagy szenvedéllyel élsz, vagy várod a halált …
Nő a haj, a köröm, a toll, a karom…
Elszántan nem írni.
Sosem kapom meg, mit elvettem.
Álmom egy halott álma,
saját nyomukban eltévedt állatok.
Szó szót gyűlöl.
Szó szót szeret.
Láttalak. Arcodon félig hullott maszk: a vágy megragadása a halál misztériumában.
Hangodra térek vissza, elhallgatok, ahogy a seb szája bezárul.
A szerelem érzése csökkent, vagy hideg van? Nap, éj, nap, éj –
Távol a parttól, mélyen a szerelem szívében.

■ ■ ■

Jó dolog jónak lenni,
elfeledni a rosszat,
de a régi fájdalom ott szunnyad
az új fájdalomban,
érintése oly erős lehet,
mintha igazán élne.
Közelebb visz a télhez, oda,
hol a fakó leveleken
halott
szerelmek lelke táncol.

■ ■ ■

Éj az éjszaka közepén.
Lassan tűnsz el,
előbb a mosoly, majd a száj, a szem, gesztusok, léptek.
Kövek. Szél. Fal. Egy sérült vadállat szűköl benned.
Pirkadatkor elmozdul a tűz határa.
Istenként térsz vissza, ki elfeledte elválasztani
a világosságot a sötétségtől, a napot az éjszakától,
a nőt a férfitól.
Szeress, mintha belőlem volnál.

Van ilyen hely

Az arc legmelegebb
pontja –
a halántékcsont tájéka.
Gyors csókok és
pisztolygolyók helye.

Máshol lélegezni

Mily könnyen mondják:
Máshol
nem lélegzem.
Még nem tudom, hogy szeretem…
Csak szembejövő és pillanatnyi.
A melegség mintha csak készülődés lenne
az álomra
a télre.
Máshol nem lélegzem,
megvárom,
míg lélegzetedben megszűnnek mások.

■ ■ ■

Mi vagy, mikor nem látlak? Saját karja ágán
ülő madár, színek és fények forró tükrében
kirajzolódó arc, sivatag, hol a Kis herceg alváshoz
készülődik, a nappali test torzója, nyitvatermő fa,
a halál mosolya – Ora serrata retinae –
halott apád apja, fia a meg nem született fiúnak?
Mi vagy, mikor nem látlak? Te vagy az?

Noszek Barbara fordításai

Források:
HAUGOVÁ, Mila, *Premenlivý povrch*, Smena, 1983.
HAUGOVÁ, M., *Čisté dni*, Smena, 1990.

Noszek Barbara: 1996-ban született, jelenleg Csallóközcsütörtökben él. A pozsonyi Comenius Egyetem kiadványszerkesztő szakos hallgatója és a Phoenix Library szerkesztője. Szlovák kortárs irodalmat fordít magyar nyelvre.

#halálka

Úgy ismertem meg, hogy lerobbantak. Eszter tanárnő volt, az osztályát vitte kirándulni, Boldogkő várához indult a 7./B-vel. Szabadnapos voltam, a garázssorról jöttem, láttam, hogy busz vesztegel az út szélén. Odamentem megnézni, mi történik, hiszen felénk, a panelok között nem szoktak ilyen járművek dekkolni. A sofőr hátul nézegette a szerkezetet, kereste a baj okát, mellette állt ő, fehér nyári ruha volt rajta, káprázott a szemem, olyan szép volt. Kétszer köszöntem Kezit csókolom!-ot, mielőtt megkérdeztem, miben tudok segíteni. Legalább huszonöt évesnek látszott, pásztáztam nagyon az ujjait, felénk az ilyen gyönyörű lányok már húsz-huszonkét évesen elkelnek, nem megy itt a szingliség, mint Pesten. De akárhogy néztem, nem láttam rajta gyűrűt. A sofőr közben kivolt rám, elkezdte nekem hangosan mondani, hogy mit tudok én a buszokról, ő huszonöt éve ezt csinálja, attól, hogy gyári dolgozónak mondom magam, még nem értek minden műszaki dologhoz. Abban igaza volt, hogy attól nem is, de amikor kicsi voltam, autószerelő akartam lenni, a szomszédunkban volt Pici bácsi műhelye, az összes nyarat ott töltöttem, dolgoztam reggeltől estig. Volt, hogy pénzt sem kaptam érte, de nem érdekelt, nekem boldogság volt, ha beindult a bekrepált kocsi. Meg is tanultam sok mindent, apróbb bajokat könnyen rendbe hoztam. Sejtettem is, hogy mi lehet a busz baja, csak az öreg nem engedett oda, hiába mondtam neki, hogy öt percet kérek és beindul a járgánya. Végül csak megunta a nyávogásomat, megpróbálhattam. Amikor lehajoltam a motorhoz, tudtam, hogy azon múlik az életem, sikerül-e beindítani. Eszternek meg tudom-e mutatni, hogy nem csupán egy gyári melós vagyok, aki okoskodik, hanem olyan férfi, aki megmenti, amikor bajban van, helyrehozza a napját, ha éppen elromlana. Matattam kicsit, csupa olaj lettem, aztán mondtam, hogy el fog indulni, csak meg kell húzni. Isteni szerencsére, pont akkor biciklizett arra Tibike, a város törpéje. Egy vándorcirkuszban kereste a pénzét, a gyerekeket ijesztgette a nézőtéren, néha meg ment egy kört a minibiciklijével a porondon, amúgy annyi volt a dolga, hogy ne nőjön meg. Ezt simán beígérhette, hiszen harminchét éves volt, de harminc éve egy centit sem hosszabbodott. Biztos pihent éppen a sok vándorcigány az elefántjaival meg a bohócaival, azért volt itthon. Ilyenkor a városban is az apró kerékpárjával jött-ment, amivel a cirkuszban is tekert. Amikor lassan mellénk érkezett, megfogtam a hajánál fogva, leemeltem a bi-

cikliről, az oda is csapódott az aszfalthoz, a kis nyomorultnak meg mondtam, szükségem lesz a bicójára. Letettem a fickót oldalra, és a fülébe súgtam, ha mukkanni mer, felakasztom megint a fogasra a szemben lévő háziorvosi rendelőben, órákig ott vergődik majd, mert nem lesz, aki levegye. A doki már elmúlt hetvenöt, az ott üldögélő nyugdíjasok is mind a nagy háború előtt születtek. Megsértődött, de nem mert visszaszólni, kétszer már kapott tőlem pár óra büntetést, mert nem jókor szólt. A busz mellett olyan feltűnés nélkül intéztem a fenyegetését, hogy Eszter azt hitte, barátok vagyunk. Amikor megszereztem a biciklit, mondtam a szerelmemnek, szálljon fel a buszra az összes gyerekkel, a sofőrt is utánuk küldtem. Elmagyaráztam, hogy meg fogom húzni a buszt, mondtam a pilótának, bőgesse a motort, bedurran majd, utána kell 10-15 kilométer, mire visszaerősödik, úgyhogy ne is álljanak meg csak a vár lábánál, visszafelé meg már semmi gondjuk nem lesz. Előre mentem, odakötöttem a törpebiciklit a buszhoz, ahonnan az egész osztály meg a tanárnénim is figyelt, aztán tekerni kezdtem, volt vagy tizenkét tonna a busz, a csomagok meg a gyerekek még rátettek egyet. Veszettül kerekeztem, folyt belőlem az izzadság, tudtam, hogy az életemért tekerek. Aztán végre megmozdult a busz, húztam a törpekerékpárral, mígnem hallottam magam mögött, ahogy felberreg a motor. Akkor félreálltam az út szélére, integettem nekik, Eszternek még puszit is küldtem. Azután gyorsan visszaadtam a járgányát a puffogó törpének, és hazasiettem. Nem szóltam semmit anyáméknak, rohantam be a szobámba, ki kellett gondolnom, hogyan keressem meg Esztert. Még akkor eszembe jutott, hogy az iskolában van egy ismerősöm, Karcsika, a fűtő. Felhívtam, kérdezgettem Eszterről, de nem nagyon akart semmit mondani, azt köhögte, hogy odalentről, a kazán mellől minden tanár egyforma, de ezzel a nővel kétségtelen, hogy még nem volt baja. Mást nem ismertem ott, így nem tudtam meg, kinek a lánya, honnan jött Mezőkövesdre, hogyan lehet, hogy eddig nem ismertem. Éjjel-nappal az járt már a fejemben, hogyan tudom meglepni. Aztán úgy voltam vele, nem meglepni kell, hanem őszintének lenni. Odaálltam egyik nap egy vörös rózsával az iskola elé dél körül, és vártam, hogy kijöjjön. Ötödik óráról csöngettek ki, fél egy lehetett, először a gyerekek szaladtak kifelé, a nyolcadikos fiúk együtt jöttek ki, én mögéjük néztem, az ajtót figyeltem, kilép-e Eszter. Úgy elbambultam, hogy csak az utolsó pillanatban vettem észre az egyik lókötőt, aki húzza ki a rózsát a kezemből, aztán már szaladna is el. Nem gondolkodtam, ösztönből utána rúgtam, el is értem, az égig felrepült, a keze már a Napot érte, amikor kilépett Eszter a suliból. Ilyet az ember, hogy gyereket az égbe rúg, ki nem magyaráz, úgyhogy rögtön elszaladtam. Ahogy hazaértem, előszedtem apunak azt a hevesi kerítésszaggató szilvapálinkáját, fél literes műanyagfalonban volt, féldecisével egy óra alatt megittam az egészet, ott keltem a hányásomban a lakásunk erkélyén. Anyám addigra már otthon volt, csak nem keltett fel. Onnan tudtam, hogy ki volt készítve a felmosó, a fejem mellé tette, szinte kaparta a vödör a fejemet. Föl kellett volna takarítanom, de felállni sem tudtam, nem volt erő se a kezemben, se a lábamban. Feküdtem kiterítve, a padló meg az erkély korlátja között volt egy tizenöt centis rés, azon néztem kifelé. A magas földszinten laktunk, lefelé nézhettem, sehol senki nem mozgott, csak a fák voltak velem szemben, egy madár se szállt arra, azon a kis résen át kerestem valakit, de nem volt egy világra tévedt vakond sem, egyedül voltam a hányásommal. Hónapokig az iskola környékét is elkerültem, igyekeztem Esztert örökre elfelejteni, ha már úgysem lehet az enyém sohasem. Aztán véletlenül újra találkoztam vele. Volt a közelünkben egy kiserdő, oda sétáltam néha esténként, kiültem az egyik padra, addig sem kellett anyámmal összezárva lennem ötven négyzetméteren. Hétfő volt, a fák közé telepített beton pingpongasztalon üldögéltem, hallgattam egy nő nyökdécselését, a közelben szeretkezhetett valakivel. Fel is állt már nekem is, olyan kéjjel visongott. Aztán egyszer csak üvöltözni kezdett, hogy mit mondtál, te nyomorult, takarodj innen, aztán mintha dulakodás hangjai jöttek volna. A nő aztán már segítségért kiáltozott, felugrottam, odamentem, a löttyedt gyereket megismertem rögtön, a kerepesiekhez tartozott, a másik lakótelep fiúbandájának volt a tagja, nem látott meg, amikor oldalról megjöttem, így menetből lekevertem neki egyet, gyorsan el is takarodott. A sötétben csak akkor néztem a nőre, akinek a csöcse még fedetlen volt, szoknyáját viszont már lehúzta, Eszter volt az. Mondta, hogy köszön mindent, majd sírva darálni kezdte, hogy Timikének, pici kurvájának szólította a csávó, ezért pofozta fel. Láthatóan szégyellte magát, sokáig mentege-

tőzött, hogy nem szokott ilyet csinálni, de már évek óta nincs senkije, és folyton azt hallgatja, még az idősebb kolléganőitől is, hogy mesélnek a szeretőikről, a kalandjaikról, neki meg soha, semmi nem jut. Már olyan régen volt férfival, hogy újra ki akarta próbálni, egyáltalán élvezi-e még, érdekli-e még, tud-e még szexelni. A cicijére még mindig nem húzta fel a melltartót, magába roskadva ült a padon. Nem tudtam, jó pillanat-e, de arra gondoltam, másik lehetőségem már úgysem lesz, így megkérdeztem, nincs-e kedve randevúzni velem. Erre azonnal sivítani kezdett, miféle cafkának nézem, attól, hogy egyszer rajtakaptam a kiserdőben egy faszi farkán, még nem ribanc. Próbáltam nyugtatni, mondtam, hogy én a Pipacs bárban találkoznék vele, nem itt a kiserdőben, megihatnánk egy italt pénteken este. Ha kell, esküt teszek az élő istenre meg az anyám életére, hogy nem akarok lefeküdni vele, ha vernek sem érek hozzá. Erre aztán veszettül kiakadt, hogy ha ilyen ronda, ha nekem sem kell, akkor minek akarok találkozni vele. Akkor már tudtam, vagy ezzel a nővel élek halálomig, vagy nem látom már sohasem, mert innen már nem lehet másképp a történetünk. Hiszen amikor először láttam, a törpe biciklijén húztam meg egy tíztonnás buszt, hogy tegyem neki a szépet, amikor másodszor látott, az égbe rúgtam egy nyolcadikost, mert kivette a kezemből a neki szánt rózsát, harmadszorra meg egy erdőben kaptam rajta, ahogyan lovagol egy idegen férfin. Közben felöltözött, hazakísértem, nem messze laktak, kiderült, hogy a közeli faluból, Mezőkeresztesről költözött ide nem olyan régen, miután végzett az egyetemen, tanári állást már nálunk, Mezőkövesden keresett. Három lakótársa van, kétszobás lakásban élnek, azért kellett kijönnie az erdőbe a pofával, akivel szexelt. Amikor a lépcsőházuk elé értünk, ő kérdezte meg, találkozunk-e akkor pénteken a Pipacsban. Lehetetlenül boldog voltam, mivel álmaim nője azt tudakolta, összefutunk-e, majdnem elsírtam magam, amikor igent mondtam. Aztán már alig tudtam kivárni a pénteket. Farmert vettem föl meg inget, és vettem egy vörös rózsát, és még ott, a virágboltban megfogadtam, akárki kikapja a kezemből az utcán, nem rúgom föl. Eszter láthatóan örült az ajándéknak, jól indult a beszélgetés, kiderült, ki, merről jött. Igaz, az első ital után megint majdnem elsüllyedtem szégyenemben, mert odajött a Tóth Pista, akit nem láttam vagy hat-hét éve, mióta bezárt a bánya, ahol együtt mentünk siktáról siktára, hátbacsapott, és kiabálni kezdett, hogy bárkivel találkozik, elmeséli, neki van egy barátja, aki egyszer úgy berúgott, hogy összefosta magát és aztán tíz szelet kenyérrel törölte ki a seggét. Kétségbeesetten néztem Eszterre, aki szerencsére nem elrohant az asztaltól, hanem mosolygott, majd miután Tóthot végre sikerült elzavarnom a közelünkből, elmeséltette a történetemet a tíz szelet kenyérről. Kénytelen voltam elmondani, hogy egyszer Vatta közelében rámjött a szükség, lehúzódtam az út szélére, nem tudtam mással kitörölni a hátsómat, mint a nálunk lévő kenyérrel. Lehajtottam a fejem a történet végén, ismerem már a nők lenéző tekintetét, nem akartam megint látni. De hangos nevetést, angyali nevetést hallottam, így felnéztem. Eszter odavolt, szuper kedve lett, kacagva mondta, ilyen bolonddal még nem találkozott, aztán éjszakáig csak meséltünk egymásnak gyermekkorról, iskoláról, barátokról, munkáról. Hazakísértem, a kapualjban megcsókoltam, együtt is maradtunk utána. Fél évig sem jártunk, amikor megkértem a kezét. Nem akartam várni, mert kisvárosban, aki elszalasztja az esélyt, az nem kap másikat. A gyárban már így is kinéztek, látták, hogy én már valószínű egyedül maradok, régen elmúltam huszonöt, addig lehet menyecskét találni. Váratlan is volt, hogy Eszterrel összejött minden, felhőtlenül boldogok voltunk, a lánykérés után újabb fél évvel a lagzi is megvolt. Sokan voltunk, anyósék kertjében volt sátoros mulatság. Ott volt Eszter egész rokonsága, a három bátyja, unokatestvérek, ehhez képest mi kevesen voltunk, anyám, én is egyke, igaz, azért a melós pajtások eljöttek. Reggel hétig tartott a mulatság, Eszter már ötkor nem állt a lábán, olyan fáradt volt, mondtam neki, menjen be nyugodtan, én majd tartom a frontot. El nem tudom mondani, mit megittunk, volt, hogy hatszor játszattuk el egymás után a zenekarral, hogy: *Szegény vagyok, szegény vagyok, szegénynek születtem. / Az én babám, az én babám, a legszebbik kincsem. / Mert a nézését meg a járását, csípőjének a ringását. / Száz aranyért nem adnám, száz aranyért sem adnám*. Kapaszkodtunk egymásba, Eszter egyik bátyja, Robi is ott volt még, amúgy már csak tízen maradtunk, az asszonyok sehol. Tényleg a végét jártuk, amikor észrevettük, hogy ott van még az Eszter hóbortos barátja. Egy öreg faszi, Pestről költözött Novajra. Állt a sarokban és pingált. Az életemre esküszöm, tábla volt előt-

te, a kezében ecset, és festett. Először azt hittem, hogy átittam magam a másvilágra, ahol lefestik a jöttömet, de aztán a többiek is rajtakapták a mázolót, és kiabáltak neki, hogy ráhúzzák a fejére a diszperzites vödröt, ha nem jön egy utolsó mókára, egy végső táncra. Az öreg, a nevét se tudtam, csak rázta a fejét, erre odament hozzá a Renátó, a legrendesebb cigány gyerek, akit ismerek, nem bírt már várni az emberre, leöntötte az egész festményét a kezében lévő vadásszal. A vörösbolos kóla folyt szanaszét a vásznon, az ember leeresztette csak a kezét, nem szólt semmit, Renátó meg vihogott, mondta neki, hogy jó lesz az vérnek rá. És elkezdte énekelni a bolondnak, aki reggel hétkor festett a lagzis sátorban, hogy: *Még az éjjel én, leiszom magam, / Lehet a folyóba is beölöm magam, / Könyörgöm, mondd el nekem, de cudar világ / Hogy a szívem érte fáj*. Az a szerencsétlen még akkor sem beszélt, hóna alá tette a cókmókját, aztán eloldalgott. Nem bántuk, a végére már az maradjon, aki képes mulatni bolondulásig. Másnap azért kaptam Esztertől, mert szerinte a házas életet nem a nászéjszaka elhalasztásával kell megrajtoltatni, még ha nem is történt volna semmi, mert a fáradtság legyőz minket, azért összebújással kellett volna kezdődnie a közös életünknek. Pampogott az öreg miatt is, de azt nem vettem komolyan, majd festeget helyette másikat a pofa, nem kell a Renátó tréfája miatt megsértődni. Aztán hamarosan felvettük a svájcifrankos hitelt, szép, kétszobás panelt vettünk, ötvenhárom négyzetméter, így a lagzi után nem sokkal végre összeköltöztünk. Addig ha együtt is aludunk, anyámnál, a kisszobában lehetett, nem nagyon mertünk egymáshoz nyúlni, vékony volt a fal, boldog voltam, hogy mellettem van, beértem annyival. Néha azért kimentünk a kiserdőbe rosszalkodni, oda is, ahol annak idején rajtakaptam. Mindig mondtam neki, hogy szerintem ott fogant meg a Barnuska. Hamar megjött hát a gyerek, Eszter GYES-re ment. Úgyahogy boldogak voltunk, néha veszekedtünk, de olyan minden családban előfordul. Párszor lent maradtam a fiúkkal műszak után kicsit beszélgetni. Rám fért kis kikapcsolódás, hiszen a gyerek azért sokat sírt éjszaka, meló után sokszor alig tudtam aludni, tiszta fáradt voltam. Eszter meg alig engedte, hogy hozzáérjek, mondtam, hogy legalább a száját néha használhatná, amire a legjobb, de nem volt rá hajlandó, azt mondta, undorodik tőle. Így meg aztán nehéz lett volna megmondania, minek siessek hazafelé, a gyerek otthon lesz később is, ő meg nem foglalkozik velem úgysem. Hallgathattam a sírását, hogy a diákjai is mennyire hiányoznak neki. Nem is részletezem a többit, mert minek. Ilyenek voltak az évek, megvoltunk egymással, volt mit ennünk, innunk, a hitelt is tudtuk fizetni, egyszer-egyszer néha még engedte is, hogy megszeretgessem, akkor aztán adtam neki elölről-hátulról, bepótoltam a lemaradásomat. Aztán már az évek ahogy múltak, egyre többet vesztem össze életem szerelmével, akivel a halálomig akartam élni. Feltűnt, hogy sokszor a szabadnapomon nekem kell elmenni vásárolni vagy a gyerekért fociedzésre. Dolga van, azt mondta, de elképzelni nem tudtam, milyen dolga lehet, aztán rájöttem, hogy sokszor beszélget azzal a rohadék öreg festővel. Azzal magyarázta, hogy értsem meg, valamennyi kultúrára szüksége van, nem élhet a panelban műszaktól műszakig, dolgozatjavítástól dolgozatjavításig, olvasni már úgyis alig van ideje, legalább hetente egyszer-kétszer beszélgethessen azzal a félőrült majommal. Amikor eleinte beszélt róla, levegőt nem kaptam a röhögéstől, hogy az neki a kultúra, hogy valaki reggel hétkor egy lagziban festeget. Mondtam, hogy simán csak buzi a faszi, de tőlem aztán csacsogjon vele, ha az olyan fontos. Én is eljártam a Diósgyőri Jegesmedvék meccseire, ha ő meg oda akar, akkor egyszer-egyszer délután elmehet, ennyi jár neki. Barnus már bőven iskolás volt, amikor már nagyon sokat beszélt az öreg hülyéről, addigra a nevét is megtanultam, Simándi Erik. Ilyen névvel nem csoda, hogy Novajra kellett költöznie. Akkoriban jöttek a gyárba a robotos főnökök, bennem volt azért, hogy megmutatom Eszternek, ki az igazi férfi, Simándi, aki temperás kezével nyúl még a pinához is, vagy az, aki megvédi a munkásokat. Megszerveztem a szakszervezetet, utána meg már jött minden baj sorban mert ez a világ csak a bátrakat meg az igazságukat nem viseli. Akkor már tényleg sokat kiabáltunk egymással, a pia nem volt olyan sok, se az ütés. Ennek ellenére Eszter már azt ordította nekem, halálra ítélte magát, amikor hozzámjött.

■ ■ ■

Apuci, azt elképzelni nem tudod, miket láttam én itt. Azért nem véletlen, hogy a Panaszkodó lett a munkások törzshelye, olcsók vagyunk, adunk hitelt és mindről tudjuk, mit iszik. Nézd meg eleve a kulisszáinkat! Tévé, hogy tudjanak meccset nézni, bárszékek, hogy lehessen pultozni, ha egyedül jönnek, boxok, ha magukba ülnének, apuci, egy kocsma nem véletlenül lesz kocsma, meg kell álmodni, hogy aztán megbasszuk vele a várost. Szóval, főnök, nem mondom, én is megérem a pénzem, elmesélem, amin itt a figurínók a legtöbbet szoktak nevetni. Tényleg bemákolok már általában reggel, az a pultos hitelességének a része, és egyáltalán nem akarom én, hogy bizalmassági deficiteim legyenek. Tehát bekarmoltam, ahogy szoktam, de annyira elfáradtam hirtelen, nem tudtam mit csinálni, lefeküdtem a padlóra a pultban. Bejött valami tejbegríz, hogy inna egy sört. Mondtam neki, hogy nem tudok adni, apuci, itt fekszek, talán feltűnik. Csak erősködött, hogy inni akar, megint mondtam, hogy nyista. Aztán harmadszorra is csak mondta, erre megkértem, hogy akkor ballagjon el a hűtőig, vegyen ki egy üvegeset, amott találja a bontót. Látod, ott, mindig ki van téve négyféle bontó, én itt figyelek az ízlésekre, azért van többféle. Szóval visszaáll a pofa a pulthoz, azt kérdi, mivel tartozik, mondom, kicsikém, nem sokkal. Háromszázötven a sör, ötven forint a szervizdíj, összesen négyszáz. Ezen mindig úgy vihognak itt a palik, hogy kiszámláztam a szervizdíjat, miközben csutakrészegen feküdtem odalent, de hát nekem is élni kell valamiből. És azért én elit mulatókkal állítom párba a Panaszkodót, gondolom, ott Pesten, a New York Kávéházba is van szervizdíj, persze ott nincsenek olyan figurínók, mint nálam. Igen, közéjük tartozott a Gabika is, egyem a szívét, gyertyát is tettem ide, mikor elment. Mindig a szélső bárszéken ült, szemben az ajtóval. Mondtam is neki, hogy Columbo nem nyomozott ilyen tudatosan, mint ő, hogy mindig nézi, ki jön éppen be. Jaj, de igaza volt amúgy, hogy nézi, jobb is így mindenkinek, adott egy biztonságérzetet. Főnök, nekem fontos, hogy itt rend legyen. Kérlek, én azért dobtam ki az előző csajomat, a Nettit, mert nem fényképezte le az anyja szavazólapját a választáson. Megmondtam neki, hogy vigye el anyukát szépen ikszelni, megmondtam, mit várok, erre egy kurva képet nem csinált. Ilyen bizalmatlanságban lehet együtt lenni? Nyilván nem lehet, repült is Nettike, nekem senki nem lehet úgy a csajom, hogy az anyja össze-vissza szavazgat. De most nem is a Nettit akartam mesélni, úgyse sajnáltam annyira, tán csak a dudája, az hiányzott egy darabig, szerettem közéjük mászni a pofimmal, apuci, csak úgy brümmögtem köztük, az mondjuk jó volt, meg kell mondani az igazságot. Na, de ott hagytam abba, hogy itt micsoda vendégek vannak. Azt te el se hiszed, hogy rajtad kívül is volt már itt írófajta. Meg a polgármester, öltönyben jött be, úgy húztam le neki a Drehert csapon, hogy ilyet még nem látott, akkor sem, ha Prágát is megjárta az úr, mert ott sem figyelnek úgy a tökéletes habra, mint ahogy én. Mondjuk, főnök, most a Gabika a lényeg. Nagyon ismertem, szerettem a gyereket. Minden műszak után idejött, sör, plusz feleses volt világéletében. Van pár fajtája a melósnak. Akik nem jönnek be, azokkal nem tudok mit kezdeni, azok szerintem más aljasságra is képesek. Apuci, azokban ne bízz sohasem, akik a kocsmába nem mennek be, akik fintorognak, ha rendes kocsmát látnak, mert elmondom neked, azok az élettől, a szegénységtől, a valóságtól fintorognak. Itt az van, ami az élet. Szóval, amelyik dáma ide nem jönne be veled, azt meg se baszd, hagyd oda a pesti pufiknak, azoknak való az ilyen nagyvilági ribancéria. Na, tehát vannak az egysörösek, fegyelmezett emberek, főleg az idősebb munkások között van ilyenből szépen. Belép, kér egyet, csöndben hajtja le, köszön, megy. Apuci, ezek olyan egyenes emberek, hogy félsz megkérdezni, isznak-e még egyet, pedig én itt sok mindentől azért nem félek, volt már itt minden, késelés is, azt majd külön elmesélem, mert sok idő. Annyit megjegyzek, hogy azon ment az összeveszés, melyik az igazi kóla, itt véresre marták egymást az állatok, miközben kólát egyikük se ivott még sohasem. Csak egymásnak akartak azok menni, más szándékuk nekik nem volt. Aztán a többsörösek között is vannak, akik tudják tartani magukat, két sör, egy feles. Meg vannak a Gabika-félék, akik általában isznak, amíg állni tudnak. Mondjuk, most én is megkavarodtam, mert a végéről beszélek. Eleinte azért máshogy volt nála. Akkor ismertem meg, amikor itt nagy cirkusz volt náluk a gyárba. Bejöttek ide, itt vitatkoztak. Ment a szájtépés, hogy mit csináljanak, de apuci, egyáltalán nem bántam, annyian voltak, hogy alig lehetett beférni, Juditka is bent volt, ketten csapoltunk, akkor még nem volt divat újra a fehér meg a rozéfröccs, a sör ment veszettül.

Főleg vodkát ittak hozzá. Valamit tiltakozni akartak, mindenre már nem emlékszem. Csak az olyanok maradnak meg, mint a Mátéka, az milyen figurínó volt, spárgát csinált itt középen, ha megivott két sört, a harmadikat már úgy itta, spárgában, jaj, mi volt a belépők arcán, mikor meglátták. Ott ült előttük vízszintbe, hiába kérdeztem, sose mondta meg, miért tud spárgázni, ha meg tud is, miért a harmadik sörét issza a pózában. Elkalandozok néha, azóta van, hogy már kevesebbet vagyok bent, mióta jól megy a bolt. Szerencsére a Juditka olyan pultos, amilyen másik nincs az országban. Jobb, ha ő van, a férfiak inkább fizetnek a nőknek, ki is van rakva mondjuk mindig a csöcse, de az az üzleti terv része, ne hidd, hogy mi csalafintaságok nélkül bizniszelünk itt Borsodban, tudjuk mi, milyen a marketingpolitikai gondolkodás. Szóval, Gabika akkor a munkások vezére volt, megállt a kezem a csapon, olyan szépen szónokolt, még mondtam is valamelyiknek, hogy nézd már, a végén még lesz belőle valaki. Aztán kibaszták az üzemből. Arra azért emlékszem, mert utána mindig itt volt. A szerencsétlen felesége jött érte, visított itt vele, mint egy malac. Ezek az asszonyok se értik, hogy ordíthatnak, de az nem megoldás. Jaj, arra emlékszem, hogy még rögtön a kirúgás után lehetett, piált itt, megjött az asszony meg a gyerek. Erika volt a felesége. Vagy Eszter, de inkább Erika. Itt kezdett kiáltozni, hogy a gyerek azt látja, egy komcsatöltelék az apja, bele fog őrülni ebbe az egész család, takarodjon felfelé. Gabika, egyem a szívét, azt mondta neki, dehogy kocsmatöltelék, éppen művészi teljesítményre készül. Felkapta a gyereket, felültette a bárszékre, mondta neki, hogy anyáék táncművészeti produkció miatt jöttek ide. A *Szomorú vasárnap* ment a Retró Rádióban, mi azt hallgattuk mindig. Látod, itt van ez a körasztal, a körül járta el a feleségével, ment a szöveg, hogy: *Bánatom hintaja nélküled visszajött, / Azóta szomorú mindig a vasárnap, / Könny csak az italom, kenyerem a bánat, / Szomorú vasárnap*. Bocsánat, hogy énekeltem, de apuci, imádok ám nótázni. Szóval, ott táncoltatta a feleségét, aki tátott szájjal ment utána, a torkába fagyott a kiáltása, a kisfiú meg csak leste a bárszékről őket. Amikor vége lett a számnak, istenemre, kezet csókolt a feleségének, aki olyat lebaszott neki, csoda volt, hogy Gabika nem tántorodott meg. Utána is sokszor üvöltözött itt a nő, de egyszer hazazavartam, mert éppen Riománi Lipót, a híres hegedűművész volt az exkluzív vendégünk, amikor jelenetet rendezett. Apukám, ő aztán nem egyszer jött ide, volt, hogy a tokói koncertje után ide hozatta magát a Panaszkodóba, mert ilyen nyugtató hely nincs másik a világon. Ott, a sarkon állt meg a limuzinja, várta, amíg a művész úr relaxálódik. Egy idő után meguntam Gabikát, nem nagyon volt már pénze. Nem is lehetett, hiszen minden nap itt volt. Jöttek a legrosszabb idők. Most tudom, hogy nem hiszed el, főnök, de ez komoly kocsma, nem ulibuli piálda. Ez kulturális tér is. Mi nem nyitunk ötkor, hatkor, hogy az alkoholisták már kaparják aztán hajnalban az ajtót. Mi munkásokkal dolgozunk, nekünk ők a célcsoport, nem a dologtalanok. Gabika persze más volt. Akkor tudtam, hogy baj van, amikor már ott várt reggelente. Fogta a rácsot, hogy ne remegjen a keze. Ilyet már sokat temettem el. Korábban azért én másik egységekben dirigáltam, voltam a Múltunk meg az Májkrém tulajdonosa is, láttam elhullani sorban az ilyen figurínókat. Ez is már olyan stádium volt, hogy ki kellett töltenem bent egy vodkát, kihozni neki, felhajtotta, úgy simult ki a keze. Aztán jött be, hogy újra igyon. Ez ment sokáig, míg ki nem tiltottam. Nem maradt más választásom azok után, amit csinált. Megfogta Juditka csöcsét. Oké, főnök, hogy ki vannak rakva, de hát a sörcsap is ki van rakva, mégsem húzhatsz le magadnak egy Drehert. Kitiltottam, örökre. Nem is találkoztam aztán már vele, a temetésre viszont kimentem, nem sokan voltunk. Munkások, a család. Jaj, még jut eszembe, amikor ketten voltunk, sokat mesélt a gyerekkoráról. Hogy későn értette meg, őt a szülei nem szerethették. Erről többet nem tudok. Azt igen, hogy az apja nem nagyon játszott vele. Erre panaszkodott. Kérdeztem is, hogy verték-e, de azt mondta, soha a büdös életben egyetlen mozdulatot sem tett felé az apja. Pedig volt már, hogy nagyon provokálta, hátha kihúz belőle valamit. Tízévesen lopott egy cigit, betette a szájába, beleivott a sörbe, aztán leverte a fikuszt a tévé mellől, de az apja szó nélkül feltakarított, a cigarettát meg csak kivette a szájából. Apuci, azért jegyeztem meg, mert itt ilyet még nem hallottam, hogy az apa nem hajlandó megütni a gyereket, hiába tesz meg mindent érte. Ezek itt olyasféle figurínók, akik imádják a sajátjaikat, de imádják a rendet is. Ehhez képest Gabika panaszkodott, hogy neki egy nyakleves sem jutott, ordítás se, semmi. Nem bírt az apjából sohase kihúzni se

ilyen, se olyan dühöt. Aztán képzeld, még egy sztori volt, az is csak most jut az eszembe. Üldögélek itt bent, rajtam kívül tán csak a Csőzik bácsi volt. Meg a kutyája, Spagetti. A hülye puli miatt mindenki azt hitte, hogy ez ilyen kutyabarát hely, de hát minden ebet kitakarítottam én innen, Spagetti csak az öreg miatt maradhatott, több büdös dög ide nem kellett, még az emberekkel sem bírok el, nemhogy állatokat vegyek a nyakamba. Szóval ültem szépen, vártam, hogy történjen valami, addig betelefonálós műsort néztem, ellenzékiset. Mindig ellenzékit kell néznie a kocsmárosnak, mert a kocsmában elégedetlenek vannak. Olyan hatalom nincsen, amit én nyilvánosan megbecsülök, mert boldog emberek nem üldögélnek nálam naphosszat. Még a nevünk is az, hogy Panaszkodó! Ez, kérlek, apuci, identitás. Tehát ezeket az adásokat néztem én, puffogtam, hogy lehetne több a nyugdíj, a fizetés, Borsod megyét nem szabadna háttérbe tenni Budapest miatt. Ilyeneket mondtam, ahogy kell. Egyszer csak bejött egy fiatal gyerek. Olyan kis divatosnak látszott, ki volt csípve, haja is beállítva. Jó napot, jó napot. Köszöntöttük egymást. Azt kérdi, mit isznak itt a munkások. Azt akarja ő is. Mondom neki, nincs olyan, hogy munkásmenü, mindenkinek megvan a maga ízlése, ne nézze le őket, mintha egyenbuták lennének. Azt mondja, dehogy nézi, az apja is munkás volt, csak valami olyat akar inni, amit itt azok ittak, kíváncsi, mi tartotta őket itt. Jaj, erre azért felkúrtam magam, hát hogy képzeli, hogy csak az ital. Hiszen inkább a hangulat, a vendéglátás, a kulturálisosság is. Ez azért egy közösség. Itt lehet szabadon beszélgetni, nincsenek asszonyok se, akik okoskodnak. Elkezdtünk tereferélni, adtam a gyereknek elsőre egy Royal vodkát, úgy megkarcolta, látszott, hogy nem ahhoz van szokva. Igazi városi ficsúr volt, nem is értettem, hogy tévedt el annyira, hogy nálunk kötött ki. Már a harmadik kört pumpáltam belé, mire kibökte, hogy mielőtt visszamegy Amerikába, még meg akarta nézni, miért hagyta el végleg, végleg az apja. Mi volt fontosabb, mit szeretett jobban, mint őt meg az anyját. Akkor már csak ketten voltunk bent. Mondtam neki, nem így működik ez, sok ember életét végignéztem. Az igazán büszkék azért voltak itt, mert túlságosan szerették a családjukat. Nem tudták elviselni, hogy dologtalanok, hasztalanok, nem hogy példaképnek nem jók, de utolsó csicskának nézik őket. Italba fojtották a nyomorukat, így lettek még nyomorultabbak. Túl büszke, túl gyönge lehetett az apja, de biztosan nem azért volt itt, mert jobban szerette a pultot, Spagetti kutyát, a betelefonálós műsorokat meg a sört, a vodkát, mint a családját. Maximum a Juditka csöcseit szerethette jobban, de hát azt a Gabit, bármenynyire szerettem is, ki is tiltottam, aki megfogta a kocsma díszdudáit. Addig az ablakon nézett ki, akkor rámkapta a tekintetét. Nem is jutott eszembe hirtelen, főnök, hogy mi roszszat mondhattam. Kérdezte, mi lett ezzel a Gabival. Mondtam, meghalt, öngyilkos lett. Akkor mondta, hogy ő a fia, és meg is tudta, amit akart, most már elmegy megint Amerikába. Kiment az ajtón, nyitva hagyta. Arra tisztán emlékszem, hogy nyitva hagyta. Átment az úton és visszanézett, apuci, tuti azért hagyta nyitva, hogy vissza tudjon még nézni. Ennyit tudok én erről összesen elmondani, főnök. Tényleg, túl sok az ilyen emberem meg történetem, hogy részletekre emkékezzek, a Májkrém, amit már mondtam, az volt az első kocsmám, onnan például már egyetlen ember sincs meg. Mind így ment el, valahogy így. Na, lehúzok még neked egy sört. Meg magamnak is. Aztán bezárok. ■■■

#halálka

Pető Péter (1984): újságíró, 2019 augusztusától a *24.hu* főszerkesztője, előtte a Népszabadság főszerkesztő-helyettese. Politikai elemző, ex- nemzetközi labdarúgó-játékvezető. 2010-ben Magyar sajtó kategóriában Junior Prima, 2018-ban Bossányi Katalin díjat kapott. A *Leshatár* című regénye 2017-ben, a *Félúton* esszékötete 2019-ben jelenmeg Kalligramnál. Szintén a kiadónk adja ki 2020-ban az új regényét, amiből most részletet közlünk.

Világvége

Világvége egy pont egy

ha most világvége lenne vagy hirtelen valami kozmikus katasztrófa
ha mind kihalnánk és csak bő száz év után
érne ide egy idegen naprendszer lakható bolygójának felfedező csapata
de mégis maradna erre a száz évre minden funkcionálisan
valami automatikus rendszer szerint például a villany és az internet
meg ez a hely ahol ezt a szöveget a közép európai betűkódokkal írom be éppen
akár még létezhetne is a valami
lerohadt szobanövényeim roncsait kipusztíthatatlan műanyag edények tartanák
még mindig foroghatna a laptop hardverje akár
a porlepte képernyőn egy fészbuk poszt villogna és a zöld pont elérhető vagyok
valami üzenet hogy valahová miért nem megyek el mit miért hagytam ott netán
és háttérben örökkévalósulna a Szárnyas Fejvadász soundtrackja
a 2017- es keverésű változatát hallgatom mert kiegészítésnek még ott van
egy hír lekattintva alulra meghalt Rutger Hauer
belinkelve a film utolsó jelenetével és ott esik meg elszáll egy galamb
és ez olyan szinte szirupos már és esne az eső amikor
száz év után ideér és berúgja a konyhaajtót
egy idegen naprendszer lakható bolygójának felfedező csapata
kint esne és itt bent esne és én itt ülnék ahogy éppen az utolsó
betűkódot keresi ujjam ami alt nulla kettő egy három ami azt jelenti Ő
aki a lét gépesített magánya aki az enyém én övé

Világvége egy pont egy per kettő

ha fáklyát tartasz dübörgő egymás fölé ívelő rohanó vadlovak
sötétben semmi tapintásra alig eltérő sziklafelület
néhol lemorzsolódó pigment darabok az egész Lascaux
másik falon nagy szarvasok ásókapának kívánkozó agancsokkal
sok hús hasba ín íjba csont tűnek meleg máj szív festeni vér
agyaggal vegyítve míg a kéz felér díszített panoráma múlt
gazdagság ahová a szellemek élni járnak kik holtak a sült szagát elvinni túlra
kész mind
mint az idegenek arca aboriginal megközelítésben
a kihűlő rakétahajtómű utáni csík szándékos
vagy húszezer éve ott folyik le a víz
naptojást tojó égő madár
láthatatlanná válik az idő mesebeli számítása pillanattá kurtul
tízezer évben egyszer csőrét megfeni a gyémánthegy csúcsán
s mire az égig érő hegy elkopik
isten éppen kinyitja félig szempilláját
arról legurul egy csepp víz mely akkora tenger
mi acélhajókat dobál gyufaként a hátán
sóbányák kristályait oldja ki e víz
vonatok fordulnak meg a legkisebb bányaüregében
belépek és nincs más csak sötét tapintott falon a bivaly körvonala

változatok

Világvége egy pont egyes per kettő per kettes

fel se fogom tíz perce indult jobbról ér
nyugat felől a mai nap egy kopott csütörtök
fényképészek szerint aranyórának nevezett késő délutánba behulló sugár
még mindig meleg
érzem rajta a születés ízét
egy tudós azt mondaná
ez a csillagokban lejátszódó legfontosabb termonukleáris reakció
hidrogén átalakulása héliummá
de ez melegség ez idő ez pont az a tíz perc míg elkészült a teám
ez láthatóság enyém és világé
keret felbomlás gáttalan remény az anyag örökkévalóságának hite
az átalakulás féktelen bánata és korlátlan öröme
ez a tíz perce indult most érkezett hullámzás
a fény melynek tömege nincs
de a sötét súlyát mégis érzem
mennyi vagyok mennyi kvantum
miféle hullám és energia csomag
hajtó hullató erő tér idő és megszűnés játéka
s én ebben egy összenyomható finomított közeg
a látó melegedő időmérő teázó
múlandó szócséplő ember

Világvége

változatok

Világvége egy pont egy per három

rosszul karcolódott bakelitlemezen ismeretlen hang
civilvédelmi gyakorlat radioaktív sugárzásveszélyre hív fel
időutazás másodikos gimnazisták vagyunk
úgy fekszünk hasmánt a vacakul meghegesztett íves iskolai padok alatt
mintha kint aktuálisan atomtámadás lenne
a sziréna egy percig szól
a sziréna megszakításokkal szól riadó lefújva
feltakarítottuk legalább a padlót meg vagyunk szeppenve
mi lenne ha valóban is
de kint csak a nap villan a termonukleáris folyamatok
szocialista hazánkban szigorúan ellenőrzött ipari folyamatként
tiszta energiát termelnek
és elköltöztették Mohiról még a temetőt is
és Léván Atom hotel épült
és amikor részegen bejött a tanár civilvédelemre
csak annyit mondott
atomháború kirobbanása esetén ajánlatos azonnal kimenni a temetőbe
hasmánt feküdni valami kiszemelten jó helyen
sok másra nincs esély
most a kamera fordul jobbra kinagyít
keretez hasmánt a padlón a leghátsó sorban
úgyis mindegy Rejtő Piszkos Fredjét olvasom
némi testmozgással majd csak elás valaki
az éles atomriadó után engem az se zavar ha nem

kotazotláv

Világvége egy pont egy per négy

helyetted dohányzó ő a hamutartód jelez
aktuális nikotinszinted a nyugodt alkotáshoz kívánt állapot alá csökkent
vágygép vetítő borzongató csiklandó finommotorika alacsonyfeszültségű
vibrációs meghajtás
pirossal aláhúzott szóösszetételekkel melegítő pajzánkodás
mosolygó szexrobotnő szexrobotférfi szexrobotnemtelen
mind higiénikusan öntisztító
rugalmas bőr eredeti emberivel megegyező érzelem-megnyilvánulások
illat és váladékanyagok kéj és kérés szerint
hatvan év felett kedvezmény hetven év felett az alapmodell ingyen
egy embermentes bolygón akkumulátor savak tócsáiba néző
haldokló nap eltorzult holdak meg záporozó meteorsereg
háttérzajnak sivatagi szélhez
emberivel megegyező érzelem-megnyilvánulások
jajgató csövek nyikorgó lemezfoncsorok a rugalmasnak készített külső alatt
a higiénikus öntisztító berendezésnek hála egy apró növény
egész szépen gyökeret vert
a magas nitrogén tartalmú szőrzetutánzat bomlásanyagában
a bolygó talán mégse hal ki végleg
majd a gyom a füvek újra benépesítik
a titán mered és millió évig is kivár
a polipropilén polietilén polivinil klorid és a ftalát anyaga sok évszázadot kibír
az emberi maradványok kivételes körülmények közt pár ezer évet is csak ritkán

Szászi Zoltán (1964): költő, író. Legutóbbi kötete a Kalligramnál a *Bábukák – kisvárosi panoptikum* című novellagyűjtemény. Zeherjén él.

egévgáliV

Cigány Mózes

Anarchista Tóra

Név szerint úgy hívták a cigány Mózes nevezetes tejfogait, hogy Hétfő, Kedd, Szerda, Csütörtök, Péntek, Szombat és Vasárnap, amelyek közül négy darab metsző volt, három pedig őrlő, s miután kihullottak, a cigány Mózes egy-egy üres dióhéjba rakta őket, és hétfőn a Keddet rázta, kedden a Szerdát, szerdán a Csütörtököt, csütörtökön a Pénteket, szombaton a Vasárnapot, vasárnap pedig mind a hetet egyszerre, de akkor még csöppnyi gyerek volt, és nem tudta, hogy miért született erre a világra, felnövekedvén azonban, amikor

már az exoduson járt az esze,

és nem ért rá apró-cseprő hülyeségekkel foglalkozni, a leghűségesebb emberei rázták a tejfogas diókat, és hűségük kinyilvánítására el nem mulasztottak egyetlen napot sem, így ha mögötte lépdeltek, a diókat a szokásosnál is hangosabban rázták, ebből már lehetett sejteni, hogy a cigány Mózes közeledik, heten voltak a dióvivők, mindegyikükre egy-egy dió jutott, azzal aludtak, hogy el ne lopja tőlük valaki, mert sajnos elterjedt a híre, hogy ezek csodatévő diók, és gyógyítják a rákot, növelik a fasz méretét, eltüntetik a ráncokat, távol tartják a rontást, ragyaverést hoznak a cigánygyilkosokra, és így tovább, de akkor a cigány Mózes kiállt a népe elé, és iszonyatosan

lebaszta a cigányait,

ne üljetek fel minden hülyeségnek, mennydörögte, ezek nem gyógyítják a rákot, nem növelik a fasz méretét, nem tüntetik a ráncokat, nem tartják távol a rontást, és nem hoznak ragyaverést a cigánygyilkosokra, majd összeszedte a diókat, rájuk lépett, mire azok akkorát reccsentek, hogy a légnyomástól kiesett a közelben állók foga, de a cigány Mózes nem

törődött velük, a héjdarabokat beleszórta a Dunába, s velük a tejfogakat is, hiába zokogtak a tejfogak, hogy ők ártatlanok, ne tedd ezt velünk, sírt a Hétfő, könyörülj rajtunk, zokogta a Kedd, nem lehetsz ekkora tapló, dühöngött a Szerda, ne baszd föl az agyamat, ordította a Csütörtök, elmész a kurva anyádba, te tetű, őrjöngött a Péntek, a rák egye ki a beled, süvöltötte a Szombat, egyedül a Vasárnap nem szólt semmit, ő a sorsába belenyugodott, s a tejfogakkal együtt a cigányok is sírtak, mert a csodatévő tejfogakat, mármint azok közül is a metszőket, ők titokban arra használták, hogy tetkókat varrassanak magukra, csipeszbe erősítették a pengeéles metszőfogakat, belemártották tintába, és azzal varrták magukra a cigány Mózes nevét,

vagy az anyjukét,

más szórakozásuk nemigen akadt, mert a Duna egyik szigetén laktak, egészen pontosan Csepelen, azon belül a társadalom számára haszontalan, cigány fajtáknak épült Horthy-liget nevű cigánytáborban, hol napkeltétől napnyugtáig dolgoztak a cigányok, napi tizenkét órában, mindösszesen háromszor negyedóra munkaszünettel, és látta a magyar nép, hogy a dologtalan, büdös kancigányokat végre munkára fogták, ami tetszett az Ország népének, és áldották érte az Ország Vezetőjét, a száz százalékos deportálás miatt ebben a lágerben születtek az új nemzedékek, kivéve Mózest, mert őt a Dunából fogták ki csecsemő korában,

egy lerágott dinnyehéjon úszott,

és már pár hónaposan olyan okos volt, hogy képes volt a dinnyehéjhajóját irányítani, sőt, még emlékezett is azokra a napokra, pedig nem volt több pár hetesnél, emlékezett rá, hogy szülői házára négy magyar gyilkos négy darab Molotov-koktélt dobott, a cigány Mózes anyja is kapott egyet, az apja is kapott egyet, meg a két testvér is kapott egyet-egyet, már égtek a cigányok, amikor rájuk rúgták az ajtót, és betört a szobába az a négy ember, kezükben puskák voltak, a fejük körül pedig

bolygók keringtek, és holdak,

a gyilkosok a cigány Mózes lángoló apját lelőtték, lángoló anyját lelőtték, lángoló testvérét lelőtték, de a cigány Mózest nem lőtték le, mert őt nem látták, rajta feküdt a halott anyja, ez a holttest mentette meg, majd a halott alatt a kicsi Mózes addig sírt, míg könynyei eloltották a tüzet, s patakká duzzadtak, ez a patak megindult a Duna felé, s ennek vizében úszott tova a kicsi Mózes, s úszás közben minduntalan dobpergést hallott, az egyik gyilkos volt az, ő gyakorolt a távolban, mert a gyilkos a szíve mélyén igazából dobos volt,

pa-pa-ma-ma, pa-pa-ma-ma,

pa-pa-pa-pa, ma-ma-ma-ma, ma-ma-ma-ma-pa-pa-pa-pa, pa-pa-ma-ma, pa-pa-ma-ma, a dobolás ütemére kalimpált a kicsi Mózes, egy-két-há-négy, egy-két-há-négy, míg el nem érte bánatának könnypatakja a Dunát, onnan már az áramlás vitt le délnek, majd elfáradván elfáradva fölmászott egy arra mélázó dinnyehéjra, a fekete magokat kinevezte legénységnek, saját magát kapitánynak, sőt, az egyik dinnyemag oly kirívóan szépen ragyogott, hogy belőle első tiszt lett, őt Mózes kapitány a barátjává fogadta, mert a fekete egyenruhás dinnyemagtiszt különösen sokat látott már a világból, és mégsem panaszkodott,

ne sírjon, uram,

mert sírása ránk hozza az ellent, tanácsolta az első tiszt a kapitánynak, rendben, bólintott a kicsi Mózes, és onnantól fogva nem sírt, hanem dinnyehéjhajója orrában állván a partot fürkészte kikötésre alkalmas öblöt keresve, míg az első tiszt a fedélzetet barázdáló harapásnyomokból kirajzolódó térképet tanulmányozta, pa-pa-ma-ma, pa-pa-ma-ma, ez dübörgött a távolból, mint a tenger, a dinnyehéj felső fedélzetén látható harapásnyomok pedig arra engedtek következtetni, hogy a Duna hamarosan éles kanyart vesz, majd a magyar főváros térségében a hordalékát lerakva három szigetet képez, a fekete dinnyemagtiszt a nevüket is tudta, Hajógyári, Margit, Csepel, a kapitány bólintott, igen, ismerem ezt a ritmust,

ha-jó-gyá-ri-mar-git-cse-pel,

négy negyedes melankolikus ütem pergődobra, estére a cigány Mózes el is szomorodott, mert eszébe jutott lángolva lángoló családja, alig pár hetet töltött a körükben, s alig volt ideje megismerni őket, az anyja illata volt a legerősebb, azt elvitte magával, amikor visszavonult a kapitányi kabinba, hiszen azon az első estén egyedül akart lenni, a vacsoráját is a szobájába kérette be, nem volt kedve a legénységi közös étkezőben enni, étvágya azonban volt, így hát előételnek zsenge retket falatozott vajas bagettel, főfogásnak marhasültet evett párolt cukorborsóval, desszertnek pedig kékes erezetű juhsajtot rendelt, mellé vörös bort, csettintett a nyelvével minden korty után, s aprókat böffentett, itt volna a büfiztetés ideje, gondolta, de nincs senki már, aki a kapitányt megbüfiztetné, ó, jaj, ma nem lesz büfiztetés, ezen is sírhatnékja támadt, de alig fejezte be az étkezést, halk kopogást hallott, ej, ki az, kérdezte bosszúsan, én vagyok, aggódom, minden rendben, uram, ez az első tiszt hangja volt, mire a kapitány felhorkant,

ne aggódjon ön,

válaszolta a dinnyemagnak ingerülten, de a szíve kissé megmelegedett, hálás volt a figyelemért, s hogy az első tisztet a rendreutasítás miatt kiengesztelje, a parancsnoki hídra egy üveg 12 éves Glenlivet whiskey-vel ment vissza, koccintottak, az első tiszt pedig elnézően mosolygott, nem bántódott meg, sokat tapasztalt dinnyemagként tisztában volt a sötétség természetével, és annak az emberi személyiségre gyakorolt, bénító hatású erejével, körkörösen zárt világokban élünk, uram, magyarázta a fekete egyenruhás dinnyemag a cigány Mózesnek, és ezeknek a világköröknek a felülete határtalan ugyan, de nem végtelen, értem, válaszolta a kapitány, s ásított, már éjfél felé járt az idő, a folyóparton folyamatos őrséget álló jegenyefák lombja közt alvó madarak csőre hangosan összekoccant, a madaraknak rémálmuk lehetett, mire a fekete tiszt kortyolt

egyet

a Glenlivetből, majd azt mesélte a cigány Mózesnek, hogy pár száz évvel ezelőtt, amikor egy rakomány fával megrakott tutajon szolgált a Dunán, az égből cigányokat látott tömegével lepotyogni, akik egy óriási tündér felhőnyi hosszú fekete hajába kapaszkodva repültek, erre a kapitány fázósan összehúzta magán aranyozott paszománttal díszített zubbonyát, s azt vetette oda az első tisztnek, hogy túl sokat ivott ön, menjen aludni, átveszem a szolgálatot, a dinnyemag tisztelgett, s lesietett a fedélzetközbe vezető lépcsőn, de hamarosan visszajött, s jelentette, hogy nem tud aludni, mert nem szűnő dobpergést hall

a keleti part felől,

pa-pa-ma-ma, pa-pa-ma-ma, pa-pa-pa-pa, ma-ma-ma-ma, ma-ma-ma-ma-pa-pa-pa-pa, pa-pa-ma-ma, pa-pa-ma-ma, ez szól a fülemben, talán az ital teszi, uram, kérdezte, ó, nem, suttogta a kapitány, nem az ital, csak a gyilkos gyakorol, de most nyugodjon meg ön, hiszen én vagyok az, akit sorsa arra rendelt, hogy a világot szennyező zaj forrását megszüntesse, akkor jó éjszakát, mondta a dinnyemag, majd újra tisztelgett, s eltűnt, a cigány Mózes pedig egyedül maradt a dinnyehéj kormányánál, s mélyen beszívta a víz szagát, a sodrást figyelte, az idő habzó fodrát, az anyag hullámtermészetét, a folyékony jeget, ahogy fölszabadultan örvénylik a hajózhatózás számára oly kedvező halmazállapotban, a hajó olykor fordult egyet saját tengelye körül, de kitartóan úszott dél felé, s ahogy sodorta magával az élet áramlása, a cigány Mózesnek eszébe jutott a méh meleg műhelye, ahol kilenc hónapot töltött növekedvén növekedve, majd felidézte magában születése perceit, amikor úgy érezte, mindjárt meghal,

jaj, mindjárt meghalok,

ezt ordította, hiszen fuldoklott a szülőcsatornában, s vissza akart fordulni, nem akart világra jönni, miért is akart volna, hiszen látta a jövőt, s nem akart részese lenni saját magának, nem akart árva gyerek lenni, nem akarta a halott anyját lángolva égni, nem akarta a halott apját lángolva égni, nem akarta a testvérét lángolva égni, nem akarta látni a gyilkosaikat, s fejük körül a bolygókat, holdakat, nem akarta hallani a dobpergést, miért is akarta volna, hiszen ettől kínlódott egész életében, egy gyilkos dobolt a fejében, ma-ma-pa-pa, hagy-ja-ab-ba, ma-ma-pa-pa, hagy-ja-ab-ba, nem akarok magamnak részese lenni, mondta a cigány Mózes a lerágott dinnyehéj kormányánál, s egyszerre csak kívülről látta magát, mintha kilépett volna saját magából balra, megkettőződött a tudata, s nem tudta eldönteni, hogy

melyik énjében van az énje,

úgy érzékelte saját magát, mint egy színes, antropomorf tetoválást a saját agyának piszkosfehér felületén, azaz két dimenziót vetített rá három dimenzióra, ekkor jött rá, hogy a három én-dimenziót ugyanezzel a technikával rá lehet vetíteni négy én-dimenzióra is, a négyet pedig ötre, az ötöt hatra, a hatot hétre, és így tovább a végtelenségig, mert a világ nem más, csak egy körkörösen zárt, végtelen minta, amelynek dimenziói olyan fizikai sorozatok, amelyek mérhetők, a részecskék pedig nem egyenesen száguldanak a mindenségen át, hanem valójában körbe-körbe járnak, mire megvirradt, ilyen okos gondolatokkal lepte meg a cigány Mózes az első tisztet, aki

a háromdimenziós agyra vetített kétdimenziós énkép

hallatán elismerését fejezte ki, ezt nem néztem volna ki valakiből, aki még nem is szobatiszta, mondta a dinnyemagtiszt, majd elfogadta Mózes kapitány meghívását reggelire, lementek hát a kapitányi kabinba, ahol lágy tükörtojást szolgáltak föl nekik, s tejeskávét, az első tiszt ugyanis szenvedélyes kávés volt, ekkor szokott rá a cigány Mózes az erős kávéra, általában ezzel indította a napot, s később, a cigánylágerben, ahol a kávét már csak csillagászati áron lehetett beszerezni, sokszor kénytelen volt különböző gyim-gyomból főzött, méregerős teákat inni reggelente, hogy magához térjen, ám a hajón még volt kávéja, na-

ponta öt-hat csészével is megivott, miközben a dinnyemagokkal beszélgetett, idővel ugyanis megismerkedett a legénység minden tagjával, tizenketten voltak, egyszerű, szerény, kevés igényű magocskák, akiktől sokat lehetett tanulni, mert dacára annak, hogy ugyanúgy néztek ki és ugyanazon élmények érték őket, a belső életüket tekintve különböztek egymástól, ez maga a csoda, dünnyögte Mózes kapitány, amikor az egyszerű, szerény, kevés igényű dinnyemagokat figyelte, hiszen volt köztük

egy született mélabús,

aki elvágyódott szüntelen, s ha letelt a szolgálata, a hajó orrába kiülvén hosszan bámészkodott borongván borongva, majd föltápászkodott, átsétált a tatra, s onnan figyelte azt, ami elmúlik elúszván, ilyenkor a létezése rejtélyén tűnődött, s azon morfondírozott, hogy a rettentő erőket igazgató, dinnye alakú bolygónak vajon mi szüksége volt arra, hogy őt is létrehozza, éppen őt, a legmélabúsabb és legkicsinyebb magocskát mindmilliárd között, s habár meg volt győződve egyediségéről és eredetiségéről, gyakran magával rántotta a kishitűség, ugyan, ki vagyok én, csak egy kicsi, fekete pont, s úgy elfogta az irigység a folyóban heverő, mély és fölnyílhatatlan öntudatlanságba zárt kövek láttán, hogy be kellett csuknia a szemét, volt köztük

egy született bajnok,

aki csak a testét edzette szüntelen, korán kelt és korán feküdt, kimérten dolgozott és kimérten pihent, feszülten edzett és feszülten lazított, olyan volt, mint egy bevetésre készülő katona, egy szűkszavú, érzéketlen és kemény mag, látszott rajta, hogy neki célja van, feladata van, kötelessége van, a cigány Mózes ámulva nézte ezt a savanyú alakot, vajon mire készül, ezen törte a fejét, s csak lassan jött rá, hogy neki magának sincsen fogalma róla, nem is a bevetés a lényeg, hanem az örökös készenlét a küldetésre, bármikor megtörténhet bármi, és erre a bármire késznek kell lenni, volt köztük

egy született jó,

aki a rosszat vesekövek formájában izzadta ki magából, egy hétig, ha nyugta volt, aztán jöttek a vesegörcsök újra, s azok nyomában a kövek, kövecskék, kavicskák, szemcsék, soksok kicsi rossz hordalék, amit nem tűrt el odabenn a kontroll, aztán megint egy hét viszonylagos nyugalomban, s vesegörcsök, fájdalmak, kínlódás megint, nem-alvás, szenvedés, gyötrelem, s végül a boldog megszabadulás, s mindez nem saját magáért, hanem a legénység minden tagjáért, ő ugyanis mások helyett kínlódott, mások kövét hordta ki, másokat óvott a rossztól, pedig volt köztük egy született rossz is, akinek bezzeg nem volt semmi baja, egész nap csak dudorászott, egy Dzsimmi nevű király volt a kedvence, szeress úgy is, ha rossz vagyok, ezt majd mindig visszakapod, szeress úgy, mint egy gyermeket, hisz az vagyok,

szeress úgy is, ha rossz vagyok,

vannak őrült pillanatok, szeress úgy, ahogy itt vagyok veled, általában ezt énekelte, a többiek pedig némán tűrtek, mi mást tehettek volna, össze voltak zárva egész életükre, ez a rossz dinnyemag, hát ki más, ő hívta föl Mózes figyelmét a vizihullákra, nézze csak, drá-

ga kapitány úr, hogy milyen rondák lesznek az emberek, ha sokáig áznak a vízben, vetette oda neki, de Mózes kapitány egyelőre nem látott semmit, hajnal volt, köd lepte a folyót, keményre vert tojásfehérjében úszott a héjhajó, s azt sem lehetett kivenni, hogy előre-e vagy hátra, hiszen megtáncoltatta olykor egy-egy hullámfodor, s ilyenkor minden összezavarodott egy-egy pillanatra, Mózes erősen fülelt, mert a szüntelen dobpergés közepette egyszerre csak

énekszót hallott,

azt dalolta valaki, hogy hiányzanak a múlt idők, a léha nők s a vén gitárom, s a cimborák, hol vannak ők, boldogtalan vagyok nagyon, mire a ködben ráfelelt egy másik e szókkal, mi muzsikus lelkek, mi bohém fiúk, mi széplelkű gazdag szegények, az életünk nem több, csak vásári lét, az éveink tarka regények, a kapitányhoz fordult ekkor a rosszacska dinnyemagocska, s azt mondta, hogy ugye, megmondtam, itt vannak a vizihullák, s valóban, valóban, a kicsapódott páratartalomból előbukkant egy emberi test, fején golyó ütötte nyom, s mellette egy másik halott úszott, s összekapaszkodva énekelték, hogy mi kacagva sírunk, a könnyünk mosoly, az élettől semmit se várunk, mi muzsikus lelkek, mi bohém fiúk, majd elúsztak a héjhajó mellett, s eltűntek a ködben,

most komolyan, kik ezek,

hűlt el a kapitány, mire a dinnyemagocska vállat vont, kik lennének, hát, a cigányok, és mit csinálnak itt, mit csinálnának, hát, halottak, és miért énekelnek, hát, miért ne énekelnének, hiszen halottak, a partról lődözték őket a vízbe, így megy ez évek óta, ezeket még csak most értük be, de máskor el se lehet tőlük férni, van annyi, mint a szemét, mire Mózes a dinnyemag felé fordult, s közölte szárazon, hogy vigyázzon a szájára ön, hiszen cigány vagyok én is, mire az megint vállat vont, tudom, le is fogják egyszer lőni, ezek minden cigányt lelőnek, a kapitány ekkor sírva fakadt, hogyan lehet ennyire érzéketlen ön, kérdezte, mire a válasz gyorsan és hűvösen érkezett,

mert én csak egy dinnyemag vagyok,

ez igaz, bólintott Mózes kapitány, ez tényleg nem ember, csak képzelődöm, ez csak egy dinnyemag, amit az ember a száján kiköp, tán éppen az egyik hulla köpte ki, igen, másként nem lehetett, ez pedig alattam nem is egy hajó, csak egy dinnyehéj, s ekkor megint felhangzott egy halk, szomorú ének, bár lenne az élet álom, s ha véget ér az álmodás, adjátok vissza vén gitárom, jöjj vissza, szép legénylakás, jöjj vissza, elmúlt ifjúság, így dalolt dalolván egy holt, aki, miközben a dinnyehéj mellett vitte az ár, a világtalan szemével megtalálta Mózes tekintetét,

szevasz, testvér,

biccentett a halott, s már úszott is tovább, Mózes pedig befogta a fülét, hogy ne hallja a dobpergést a keleti part felől, de így is meghallotta, hogy pa-pa-ma-ma, pa-pa-ma-ma, pa-pa-pa-pa, ma-ma-ma-ma, ma-ma-ma-ma-pa-pa-pa-pa, pa-pa-ma-ma, pa-pa-ma-ma, ez zúgott a fülében a héjhajóban, s később is, a lágerben, Horthy-ligeten, ahol elválasztották egymástól a cigány ifjakat a vénektől, és sűrű szövésű szögesdrótot húztak a nemzedé-

kek között, mert az ifjakat hasznosnak ítélték a magyar kormányerők, a véneket azonban nem, ezért a táborban külön barakkokban háltak a negyven év alatti cigányok, megint külön barakkokban a negyven év fölöttiek, ezeket adták vadászkézre, azokat adták munkára, és amikor szaladtak a hajtók elől, mindőjüknek énekelni kellett,

hej, de azt hogy

három dinnye van egy száron, van egy száron, van egy száron, három rózsám volt a nyáron, volt a nyáron, volt a nyáron, leszakadt a csizmám talpa sar-kas-túl, el kell válnom mind a három ró-zsám-túl,

jaj, jaj, jaj,

fáj a szívem, de nagyon fáj, de nagyon fáj, de nagyon fáj, tegnap éjjel, mit álmodtam, mit álmodtam, mit álmodtam, ablakodnál ágaskodtam, ágaskodtam, ágaskodtam, levetetted mind a kilenc szok-nyá-dat, aztán sajnos elfújtad a lám-pá-dat,

jaj, jaj, jaj,

jaj, de hosszút káromkodtam, káromkodtam, káromkodtam, hallja, kend már öreg ember, öreg ember, öreg ember, mért cicázik a szívemmel, a szívemmel, a szívemmel, nékem olyan férfi kell, ki csó-kol-jon, és mellettem éjszaka ne hor-kol-jon,

jaj, jaj, jaj,

csókra vágyom, de nagyon, hej, de nagyon, hej, de nagyon, hej, ezt énekelték a horthy-ligeti cigányok, mert ez volt a lágerparancsnok kedvenc nótája, pa-pa-ma-ma, pa-pa-ma-ma, pa-pa-pa-pa, ma-ma-ma-ma, ma-ma-ma-ma-pa-pa-pa-pa, pa-pa-ma-ma, pa-pa-ma-ma, ez szólt a cigány Mózes fülében, s egyre hangosabban, ahogyan úsztak egyre közelebb a sziget felé, feküdt a dinnyehéjon elalélván elalélva, s arra neszelt föl, hogy a dobpergésbe panaszos vonyítás vegyült,

vauuuuu-huuuu-úúúúúúúúú,

ezt üzente a világnak egy kutya a partról, s a cigány Mózes felült fülelve, hallgatózott, úgy érezte, mintha értené a vonyítást, figyelt, s közben a Holdat nézte, amely ezüstszínbe öltöztette a nagy folyót, s a fényében úgy ragyogott minden kicsi hullám, mintha örökké akarna világítani mindegyik, külön-külön, pedig ők is csak villanásnyi életet kaptak a zsugori léttől, mint azok a folyamszéli kövek, amik mellett a héjhajó elhaladt, amik kőmagukba süppedve várakoztak a mindent magába olvasztó vörös óriás megérkezésére, ők majd csak akkor kelnek életre, a nagy megolvadáskor, ezek a begubózott, depresszív kövek majd csak a végső ellávásodásban váltanak át mániás szakaszba, akkor majd felpörögnek ők is, de addig szilárdan lapítanak és megülnek, mint a bölcsek, hogy támaszt és segítséget nyújtsanak, ki is kötött az egyik kő mellett a dinnyehéj, igazából beleakadt, mert a sodrás nekitaszította az egyik kőnek, hopp,

hopp, hopp, micsoda pillanat,

minden valamirevaló kalandregényben zátonyra fut egy hajó, s íme, ez a pillanat ebben a valamirevalóságban most hát elérkezett, tatataaaam, megült a dinnyehéj egy szilárdan lapító kövön, nem mozdult, csak meg-megringott, ahogy megtaszította egy-egy hullám, a cigány Mózes pedig nem tudta, hogy mit kell ilyenkor csinálni, hiszen még soha életében nem futott zátonyra regényben, és ekkor zihálást hallott a feje fölött, lihegést és karmoknak kaparászását, s amikor fölnézett, egy szörnyetegnagy kutyát látott, s a következő pillanatban hopp,

hopp, hopp, hamm,

bekapta és megemelte őt egy rettentő állkapocs, s vitte magával, vitte négy lábon a vacokba haza, az állkapocshoz pedig az a bizonyos szörnyetegnagy kutya tartozott, egy lompos, szürke komondor, egy nyolcvan centiméter marmagasságú, hatvanhárom kilós, bagolyszemű, selyemszőrű vadállat, fajtájának dísze, ő szaladt a zsákmánnyal, vitte haza a fogást vacsorára, éppen jó lesz a kicsiknek, mert három éhes kölyök várta otthon, három húsra éhes vadóc, a cigány Mózes meg úgy lógott a szájában, mint egy rongybaba, a dinnyemagocskáktól elbúcsúzni sem tudott, olyan gyorsan fölkapta ez a lompos vadász, ez a gondos apuka, aki őt a kölykeinek szánta, ám a cigány Mózes menet közben körülnézett, s egy kőért, a kis szemfüles, lehajolt, fölkapott egy begubózott, depresszív követ, amely magába süppedve várta négymilliárd éve már, hogy megmozdítsák, és puff, a kicsi Mózes azzal a hegyes kővel fejbe kúrta a kutyát,

vauuuuu-huuuu-úúúúúúúúú,

üvöltötte a kutya, és elöntötte a vér a pofáját, mert a kicsi Mózes éppen szemen kapta, puff neki, s kiütötte a bal szemét, ki is folyt a pofájára az olajos lé, benne a cseppfolyóssá vált retinával, viszlát, szép világ, sosem látlak többet, sóhajtotta a bal szem a szemüregből kifolyván kifolyva, és a kutya üvöltött tovább, megöllek, a kurva anyád, ezt hörögte, s a kicsi Mózes fölnevetett, nahát, értek kutyanyelven is, nem csak dinnyéül, majd odakurjantott az ebnek, hogy

kuss legyen,

mire az megtorpant, mert olyan volt a kicsi ember szava, mint az ostorpattogás, s félt a kutya hogy a másik szemét a kicsi ember nemhogy kővel, de a hangjával kiüti, ki a faszom vagy te, hörögte ez a nyolcvan centiméter marmagasságú, hatvanhárom kilós, bagolyszemű, selyemszőrű vadállat, fajtájának dísze, mire a cigány Mózes azt válaszolta neki, hogy mostantól én vagyok a te gazdád, a szürke komondor azonban biztonságos távolságból kiröhögte, mész a picsába, kisember, vonyította, az én gazdám Horthy-liget ura, a lágerparancsnok őkegyelmessége, méltóságok méltósága, nem pedig egy ilyen kis vakarcs, mint te vagy, hiszen megeszlek reggelire, te kis pöcs,

vau-uuuu-hu-uuu-úúú-úúú-úúú,

csendült föl ekkor egy vékonyka hang, majd még egy, s még egy, összesen három, megjelent három kis kölyök a színen, az apuka kölykei, kik a hangzavarra szaladtak ide a vackukról, körbenyaldosták és körbeszagolták a cigány Mózest, majd örömmel újságolták az ap-

juknak, hogy ehető, a cigány Mózes azonban elkapta az egyik kölyök nyakát, megszorította, s azt duruzsolta a fülébe, hogy testvérem, nem esszük meg a testvérünket, a kölyök erre elterült, s azt lihegte, hogy nem esszük meg a testvérünket, testvérem, bizony nem, tette hozzá az apja, mert féltette a gyereket ettől a szörnyűséges vakarcstól, akinél nem látott még rettenetesebbet, kiszúrom a szemedet álmodban, testvérem, ha rossz leszel, mondta a cigány Mózes a második kölyöknek, mire az bepisilt félelmében,

vau-uuuu-hu-uuu-úúú-úúú-úúú,

sírt föl a harmadik kölyök, mi lesz ebből, apa, nézett a lompos, szürke vadállatra, mire az lesütötte a fejét, behúzta a farkát, s odakúszott a kicsi Mózes elé, mit parancsolsz, kis gazdám, kérdezte tőle, mire a kicsi Mózes megsimogatta a pofáját, s csak annyit mondott neki, hogy először is menjünk haza, mert fáradt vagyok, s aludni szeretnék, rendben van, morogta a kutyája, s óvatosan a szájába vette a nyakszirtjénél fogva, s hazavitte az új gazdát, s útközben fanfárok szóltak az égből, s trombiták, s szétnyíltak a felhők, hogy a Hold udvarában helyet adjanak a Megbocsátó Szépasszonynak, aki lenézett a magasból, s azt zúgta, hogy megjött végre a fiam, az én kicsi fiam, hogy megszabadítsa az én népemet, a kicsi Mózes felnézett, s azt válaszolta, hogy nem, nem, először aludni fogok, aztán enni, a következőket majd meglátjuk, igen, ő volt a cigány Mózes,

népének eleje, dísze és csillárja,

aki a kutyatestvéreit elnevezte Januárnak, Februárnak és Márciusnak, s velük aludt el azon az első éjszakán a pihi-puhi meleg vacokban, s a szörnyetegnagy komondor vigyázott rájuk, akit onnantól kezdve a kicsi Mózes Lalinak hívott, mert az apja is Lali volt, ennyi maradt neki a meggyilkolt apjából, a neve, és ott szuszogott velük a kicsik anyja, egy komondor szuka, akit a fiúcska Terkának hívott az anyja után, ennyi maradt neki a meggyilkolt anyjából, a neve, s kinyújtózott a pihi-puhi meleg szőrök közt a fiúcska, s élvezte, hogy nem ring alatta a hajópadló, hanem szilárd talaj van alatta végre, még ha kissé büdös is volt, de legalább nem mozgott. ■■■

Kácsor Zsolt (1972, Eger): író, hírlapíró. Legutóbbi kötete *A harminckét bolond* címmel jelent meg a Kalligram Kiadónál 2017-ben. Budapesten él.

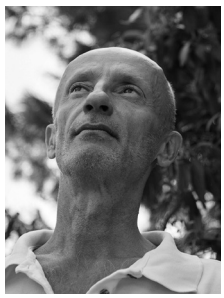

A Badacsony-elméletek

A Paradicsomkert topográfiája és genderszociológiája

A sci-fi varázsa. Miért szeretjük azt, ami nincs? A térugrást, az időutazást, az ufókat, klingonokat, jediket, Harry Pottert és Gandalfot? Miért szeretjük a másvilágokat? Mert jó belenézni és *megtudni*. Persze, úgysem tudjuk meg, amíg élünk – én gyanítom, hogy azután sem –, de akkor is kell ez nekünk. Milyen ott? Ott, ahol nem lehetünk, amíg életben vagyunk, és ahol akkor vagyunk, amikor már nem vagyunk életben. Egyszerre akarjuk azokat a dolgokat, amelyek kizárják egymást: életet a bioszférában és betekintést a túlvilágra. Amióta létezik a tudat, és vele az álmok, ábrándok, emlékek, tervek, vágyak, tehát minden, ami még nincs, vagy ami már nincs, tehát *nincs* – azóta vágyunk erre. Képesek vagyunk erről a *nincs*ről írkálni és filmeket forgatni egymásnak, elolvasni és megnézni olyan irományokat és filmeket, amelyek szerzőinek éppúgy gőze sincs arról, hogy mi van a másvilágon és az Andromédában, de vették a bátorságot, és leírták, hogy kielégítsék az ősi igényünket – ez az igény egy evolúciós-szelekciós érték, a neve: menekülés a halál elől. Halálfélelmet az állatok is éreznek, de csak amikor éppen veszélyben vannak; túlvilággá és művészetté csak az idő megszületése, a tudat létrejötte és ezzel a jövő feltalálása hizlalhatta a halálfélelmet, amely már nem is halálfélelem, hanem a halálfélelemtől való félelem. Ha sok, halálfélelemtől űzött embernek sikerül megegyeznie egy közös, állandó és kellemes túlvilágban, az a vallás; ha még több, halálfélelemtől űzött embernek nem sikerül megegyeznie egy állandó és kellemes, közös másvilágban, hanem mindig újat és újat akarnak, az a giccs, ha pedig az űzött emberek a személyiségük mélyrétegeivel szembesülve akarnak közösen félni borzalmas másvilági kalandok közben, az a művészet. Az *Elveszett Paradicsom* mindhárom.

Mégsem érdemes háromnak tekinteni, mert ezek a dolgok nemrégen váltak szét – a romantika kora előtt nem volt külön giccs és magas művészet, a hitélet sem vált el ezektől. Milton még szintetikus: olcsó gyönyörűség és borzalmas mélylélektan. Ha ezt tudjuk, könnyebben megy le a torkunkon a Paradicsom leírása, az abszolút giccs – még úgy is könnyebben, ha a mai optikánkkal nézzük. Vessük le ezt az optikát, illetve nézzük a szöveget egyszerre vele és nélküle, és így egyszerre lesz ironikus, szórakoztató, tudományos forrásmű vallás- és eszmetörténeti érdeklődésünkhöz, narkotikum halálfélelem ellen, nar-

kotikum halálfélelemért, és ha elengedjük a párkányt, elfeledkezünk giccsről és művészetről, vallásról és mindenről, akkor egyszerűen csak kaland. Önfeledten utazunk Ég és Pokol között a Sátánnal mint a Milton korában, vérfürdőben születő demokrácia ügynökével, Istennel mint a tökéletes abszolutizmus elveszett, gyermeki ábrándjával és ezek minden démoni intézményével – az ördögök parlamentjével a Pokolban – és angyali erőszakszervezeteivel: Michael hadügy- és idegenrendészeti miniszterrel, Uriellel, a hírszerzés és kémelhárítás főnökével, Gábriellel, a mennyei TEK parancsnokával és Rafael propagandaminiszterrel; Ádámmal ábrándozhatunk a gyönyörűséges Éva kebleiről és szeszélyes csigákban aláhulló aranyhajáról, Évával ábrándozhatunk Ádám széles válláról és káprázatos intelligenciájáról, az Istennel pedig gyönyörködhetünk a saját, feltehetőleg unalmunkban kifejlesztett szoftverünk önelvűvé válásában, mazochisztikusan élvezhetjük Lucifer lázadását és minden további intrikáját; és mindentudásunk és mindent előre tudásunk mellett élvezettel szenvedhetünk teremtményeink újbóli és újbóli lázadásának melankóliájától.

Ne essünk kétségbe a Paradicsom hosszas és végtelenül szirupos leírásától. Oka van annak. Minél terjengősebben katalogizáló, minél marcipánosabb-cukormázasabb-narancslekvárosabb a Paradicsom, annál nagyobb lesz a reccsenés, amikor az egésznek vége: az eposz az arányok művészete. A gyönyörök kertjének – a civilizációs anomáliákról szóló nyugati irodalmon nevelkedett olvasó számára – csüggesztő boldogsága közben vigasztaljon bennünket az, hogy korábban, az 1. és a 2. énekben éppilyen gondosan kidolgozott a Pokol és az Őskáosz katalógusa, csak ez nem méztengerben úszó csokihajó banánárbóccal, hanem a legfertelmesebb drogoktól betépett horrorflash Sade márki pszichedelikus szado-mazo-kastélyában, és majd később, az 5. énekben ott lesz az ördög születése, aztán a 6. énekben a nagyszabású mennyei csata grandiózus elbeszélése, utána pedig jön az ember bukása. Ez barokk. Az ornamentumok és a tömegek művészete – ezek a tömegek az idők és egymásra rétegződő kultúrák tömegei, és egyszerűen betűtömegek is. A tömegek egymáshoz képesti arányai termelik ki a poétikai élményt, amitől mások leszünk, miután az egészet végigolvastuk. De most még nem érezzük az egészet, most még hajlamosak vagyunk gyomorrontást kapni a rengeteg édességtől – ezért igyekeztem úgy kijelölni a közölt részletet, hogy a szerelem, a bőség és a tökéletesség pompáján átderengjen, amit az első emberpár itt még nem látott meg: a kert aljnövényzetéből előbújó, még apró, ám a pokoli drogtól betépve máris rettenetes csótányt.[1]

A Kertben szinte fuldoklunk a szintetikus kéj ragacsosan édes, ám digitálisan tiszta mikrovilágában (elnézést, a barokk hipertrófiáról barokk fordulatokkal érdemes írni); és ha lélegzethez jutunk, újra és újra elborítanak a delíriumos boldogság illathullámai, narkotizálnak a tropikus flóra gyümölcseinek zamatai, és nincs vége, csak árad és árad a katalógus hegyen-völgyön, erdőn-réten át, a tájban alig-alig elrejtett síkos-nedves erotika utalásaival (255.), a szférák kristálygömbhéjaival mozgó csillagsereggel az éjszakában, kisgidákkal játszó nagyragadozók között a szikrázó nappalban – a nagy boldogságban elfelejtjük, hogy mindezt a közelítő Sátán álmélkodó tekintetével látjuk. Zseniális megoldás: a drámai akcióval leírás ölelkezik – kettő az egyben. Azért a 4. ének 266. sorától már ez sem megy tovább, de ekkor a narrátor nemhogy visszavenne a tónusból, hanem még magasabbra csavarja potmétert: a Kert hasonlíthatatlan szépségének ürügyén ránk zúdítja a – hosszú digressziók után a korrekt mondattani szerkezetéhez éppenhogy csak visszataláló – mitológiai apparátust. Ezután már tényleg nem feszíti tovább a húrt, viszont jön a hidegzuhany: mindezt a Sátán felől nézzük (285.), kvázi mi vagyunk a Sátán. És így látjuk meg az első emberpárt (288.).

Az első emberpár nagyszerű. Az ember platóni ideája, olyan prototípus, amelyet minden leszármazás csak alulmúlhat. Természetesen nem egyenlőek (296.), hiszen Isten ekkor még nem ismerte a gender studiest, Milton sem tudott róla, tehát ez a pár maga a patriarchális álom, a feministák rémálma – és az egészséges férfiak rémálma is. Hacsak nem vagyunk képesek Éva szónoklatát saját paródiájaként kezelni, és görnyedten vihogni, amikor ősanyánk kijelenti, hogy Ádám csak egyszeresen boldog ezen a szép helyen, ő, Éva viszont először is élvezheti ezt a szép helyet, és még ráadásul Ádámot, aki magasan felülmúlja őt, és mivel a Kertben egyelőre nincs senki más, szegény tökéletesen társtalan a maga nagy tökéletességében (444.) És Éva nem a *Me too* aktivistájaként meséli el, amikor nem sok-

kal életre ébredése után Ádám „gyengéd kézzel" elkapja őt, és kvázi megerőszakolja (489.), hanem a férfiúi nagyszerűség és felsőbbrendűség csodálatától aléltan. Feleslegesnek nevezi saját létét Ádám nélkül, Ádám az ő fejedelme, sőt feje, és úgy tiszteli az Istent Ádámban, ahogy Ádám az Istent Istenben, neki magának nincs közvetlen elérése az Úrhoz; és a nő legnagyobb boldogsága és dicsősége, ha ezeknél többet nem is tud (638.).

A rémült kacagás után oldódjunk fel egy habkönnyű színes hírrel: Homérosz szunyókál néha. Milton is gyanúba keveredett, hogy elrontott valamit a Paradicsom összerakásakor; talán elragadta őt az epikus áradat, és hibázott a terep felépítése közben.

Ahogy a Mennynek és a Pokolnak, úgy az Édennek is van hegy- és vízrajza[2]. Nézzük a terepet az odatartó Sátán szemével, aztán ismerkedjünk meg a Milton-geográfia két híres elméletével: a *Két Badacsony* és az *Egy Badacsony* rivalizáló téziseivel.

So on he[3] fares, and to the border comes,
Of *Eden*, where delicious Paradise,
Now nearer, Crowns with her enclosure green,
As with a rural mound the champain head
Of a steep wilderness, whose hairie sides [135]
With thicket overgrown, grottesque and wilde,
Access deni'd; and over head up grew
Insuperable highth of loftiest shade,
Cedar, and Pine, and Firr, and branching Palm
A Silvan Scene, and as the ranks ascend [140]
Shade above shade, a woodie Theatre
Of stateliest view. Yet higher then thir tops
The verdurous wall of paradise up sprung

Ez a leírás alapozza meg a *Két Badacsony* elméletét (hazánkban Péti Miklós képviseli). Az Éden (É) és a Paradicsom (P) két külön dolog: az É a nagyobb vidék, és azon belül található a P. Az É olyan, mint a Badacsony tetején elterülő fennsík. A Badacsony meredek oldala pedig sűrű rengeteg, ez az É határa, amely a behatolástól védi. A Badacsony tetején, az É fennsíkján pedig egy újabb, kisebb Badacsony emelkedik, amelynek oldala szintén sűrű növényszövedék, ennek a fennsíkja a P. Tehát dupla Badacsonyról van szó, emeletes Badacsonyról: jelöljük az alsót B1-gyel, a felsőt B2-vel. Tehát B1=É és B2=P.

Igen ám, csakhogy a 223. sortól kiderül, hogy Isten egy hatalmas folyam útjába dobott egy hegyet (B2) az óriási homokozó-sütimintájával, a folyam utat vág a hegy alatt, és a kapillaritás elve szerint a víz feltör a fennsíkra, és ott sok kis érrel-ággal öntözi a Kertet (B2=P), aztán újraegyesülve visszazuhan a folyóba a túloldalon. És ez a folyam az É-n folyik keresztül (223–232.). De hogyan kerül egy hatalmas folyam a B1 fennsík tetejére?

A probléma megoldására jött létre az *Egy Badacsony* elmélet (hazai képviselője Horváth Viktor); eszerint az É határa nem esik egybe a hegylábbal, nem létezik B1 és B2, hanem egyszerűen B=P, tehát az É nem védett, oda be lehet sétálni, belesimul a tájba, nem fennsíkon van, így keresztülfolyhat rajta az a nagy folyam, ami a P-t öntözi, anélkül, hogy a B2 eléréséhez előbb B1-re fel kellene folynia.

A *Két Badacsony* védelmezői szerint az a nagy folyam B1 fennsíkján ered, tehát nem kell felfelé folynia, hogy elérhesse a P-t. Ezért É-t olyan óriásinak képzeljük el, mint például a Dekkán fennsík.

Csakhogy a 133. sor szerint az É határához már a P határa is közel van, tehát É nem lehet elég nagy egy folyamóriás vízgyűjtő területéhez. *A Két Badacsony* hívei erre úgy érvelnek, hogy itt a gyarló embernarrátor nem saját nézőpontjával mondja, hogy az É és P határa közel esik egymáshoz, hanem Luciferével, és egy szellemlény nem emberi mértékkel méri a távolságot.

Viszont a 223. sor közli, hogy a folyam déli irányban *keresztül*folyt É-n, és nincs szó eredetről. Továbbá a 142–143. sorokból is úgy érezzük, hogy a meredek, erdős hegyoldal és P zöldellő védőfala között nincs síkság, hanem közvetlenül a hegyoldal fölött emelke-

dik a zöld fal. Így É nem a meredek hegyoldal teteje és P között terül el, hanem egy szinttel lejjebb, az egyetlen B hegy körül.

Azonban a 134. sorban a fennsíkra utaló *champain* szó mégis a *Két Badacsony* elméletet erősíti.

A vita lezáratlan, ám mindkét irányzat képviselői kötelességüknek érzik, hogy rekonstruálják azt a berendezést, amit egyaránt enged a szöveg és a topográfiai észszerűség. Mindkét elmélet alapelve, hogy John Milton nem tévedhetett, és nem is hibázhatott.

A genderproblémák és földrajzi bizonytalanságok láttán ne csodálkozzunk, ha az angyali kommandók védvonalain gyenge pontot talál az Ördög. Gyanítom, hogy a Tudás fájának története vagy csak fedősztori, vagy pusztán az utolsó gombostű a tökéletes Kozmosz lufija alatt.

JEGYZETEK

1. A Paradicsom leírásának elejét ld. Vigilia 2020. (megjelenés alatt), ford: Horváth Viktor, tudományos munkatárs: Péti Miklós
2. A Paradicsom megjelenítéseinek hagyományairól ld. Péti Miklós „Változatos látvány, boldog vidéki székhely" c. tanulmányát, Vigilia 2020. (megjelenés alatt).
3. he = Lucifer; az idézet forrása: John Milton, *Paradise Lost*, szerk. Barbara K. Lewalski. Oxford: Blackwell, 2007.

John Milton: *Elveszett Paradicsom*

részlet a IV. énekből
Fordította: Horváth Viktor
Tudományos munkatárs: Péti Miklós

A Sátán kitört a Pokolból, átküzdötte magát az Őskáoszon, eljutott a Teremtett Világig, behatolt az atmoszférába, és most az Éden tájain, majd a Paradicsomkert belsejében közelít az első emberpárhoz.

(…) Nagy folyam 222
folyt át az Édenen déli irányban, 223
nem kerülte ki az erdős hegyet, 224
hanem a föld alá bukva jutott át; 225
mert Isten azért vetette oda 225
azt a hegyet, hogy termőföldalap 226
emelje meg a kertjét magasan 226
a sebes áradat fölé, melyet 227
a szivacsos föld az erezetén 227
természetes szomjúsággal szívott fel, 228
aztán hűs forrásként szökött elő, 229
és sok kis érrel öntözte a kertet, 230
majd egyesülve bukott le a fátlan 230
hegyoldalon, s találkozott a lenti, 231
sötét alagútjából feljövő 232
árral; ez négy fő folyamra oszolva 233
kalandozott át sok híres vidéken 234
és országon,[1] de ezt szükségtelen 235
itt felsorolni, inkább lássuk azt, hogy 235
– ha ezzel a művészettel lehet – 236
a zafírkék mélységből hogy folyatták 237
nektárjukat a csorgó patakok, 237
kelet gyöngyein, arany homokon, 238
függő lombozat alatt, tévelyegve, 239
felkeresve minden növényt, itatva 240
a paradicsomi virágokat; 241
és ezeket nem a művészkedés 242
rendezte ágyásokba meg csomókba, 242

hanem a Természet ontotta hegyre, 243
völgyre és síkságra bőkezűen 243
ott, ahol a reggeli nap először 244
melegen a nyílt rétre tűz, s ahol 244
szűz árnyék rejti a lugasokat 245
délidőben; ilyen volt ez a hely; 246
változatos látvány, boldog vidéki 247
székhely. A tömött fák a ligetekben 248
szagos mézgát könnyeztek, s balzsamot, 248
mások arany burokkal fényezett 249
gyümölcse bájosan hintázva függött 249
– valóra vált hesperida mese,[2] 250
és ha valóra vált, akkor csak itt –; 251
felséges zamatokkal. És a fák közt 251
szelíd lankákon és tisztásokon 252
csordák legelték a zsenge füvet; 253
hol pálmás domb, hol nedves mélyedés 254
kivirágzó öle tárulkozott fel; 255
virágok az összes színárnyalatban, 256
s a rózsa tövis nélkül. Másfelé 256
árnyas grották, kavernák, hűs zugok 257
fölött terjeszkedő szőlőlugasból 258
bíborszín fürtök bukkannak elő, 259
és gyengéden kúsznak a buja indák; 260
zúgó vizek porladva hullanak 260
a lejtőkről, vagy egy tóban – amely 261
kristály tükrét tartja a mirtuszoktól 262
megkoszorúzott tört vonalú partnak –
egyesülnek. Felzeng a madarak 264
kórusa; áriák, tavaszi szellők 264
lehelik mező s liget illatát, 265
és összehangolják a levelek 266
vibrálását, míg eközben a Nagy Pán[3] 266
a gráciák és a hórák[4] karával 267
táncban összefogódzva vezeti 267
az örök Tavaszt. Sem[5] az Enna szép 268
mezeje,[6] ahol virágot szedett 269
Proserpina, aki maga a legszebb 269
virág – a komor Dis letépte őt, 270
s ezért Ceres nagy árat fizetett 271
sok fájdalmával, amíg átkutatta 272
a világot a leánya után –, 272
se Daphné friss ligete[7] az Orontész 273
mellett – Kasztália megihletett
forrásával – nem volna összevethető 275
az Éden ölelte Paradicsommal, 274
és nem mérhető hozzá a Tritón 275
folyóban Nüsza szigete,[8] ahol 275
a vénséges Hám – akit a pogányok 276
Ámonnak s líbiai Jupiternek 277
hívnak – elrejtette Amaltheát 278
és viruló fiát, az ifjú Bachuszt 278
mostohája, Rhea szeme elől; 279
sem 'hol az abesszín királyok őrzik 280
fiaikat az Amara hegyen – 280
habár olyan is van, aki szerint 281
ez az igaz Paradicsom,[9] a Nílus 283
forrásvidékén, az egyenlítőn, 282
bezárva csillogó szirtek közé, 283
egynapi járóföld magasban –, ám 284
óriás messzeségben ettől a kerttől 284
Asszíriában, ahol a Gonosz 285
gyötrődve látta ezt a sok gyönyört: 286
a sokféle és a számára új, 287
furcsa alakú, eleven teremtményt. 287
Két lény a többinél sokkal kiválóbb 288
alakjával magasodott elő. 288
Felegyenesedve, istenien, 289
született méltósággal felruházva, 289
csupasz felségben látszottak uralni 290
mindent. És méltónak is tűntek erre, 291
mert isteni megjelenésükön 291
dicső Alkotójuk képmása fénylett: 292
igazság, bölcsesség és egyszerű, 293
tiszta szentség: egyszerű, de igaz 294
fiúi szabadságba oltva; ebből 294
ered az ember valódi hatalma. 295
De nem voltak egyenlőek, ahogy 296
nem tűnt egyenrangúnak a nemük sem: 296.
gondolkodásra, vitézségre formált 297
a férfi, a nő vonzónak, finomnak; 298
az első csak az Istenért, a másik 299
az elsőben lakozó Istenért. 299
A férfi magasztos tekintete, 300
tiszta homloka abszolút uralmat 301
sugárzott, hüakinthoszi tincsei[11] 301
elválasztva, férfiasan omoltak, 302
de csak a széles vállakig. A nő 303
fátyolként horda karcsú derekáig 304
érő, szeszélyes gyűrűkben tekergő 306
aranyló, díszítetlen fürtjeit 305
– ahogy indáival kacsol a szőlő –: 307
mellyel alávetést mutat, de ezt 307
tőle gyengéd uralom várja el. 308

Egyik aláveti magát, a másik 309
a legjobban fogadja őt; szemérmes 309
behódolásra szerény büszkeség 310
és édes szerelmes vonakodás. 311
A titkos részek nem voltak takarva, 312
nem volt bűnös szégyenkezés, alantas 313
szégyen a természet műveiért. 314
Becstelen becsület! Te bűnt tenyésző! 314
Milyen bajt hoztál az emberiségre 315
látszattal, tiszta látszattisztasággal! 316
És az ember életéből kiűzted 317
a boldog életet, a makulátlan 317
ártatlanságot és egyszerűséget. 318
Meztelenül jártak, és nem kerülték 319
Isten s az angyalok tekintetét, 320
nem gondoltak rosszra.
    Így, kéz a kézben[12] 320
járkáltak; ez volt a legnagyszerűbb pár, 321
melyet szerelem ölelésbe kapcsolt: 322
a valaha született férfiak 323
legderekabbja, Ádám, és az összes 323
leánya közt a legszebb asszony: Éva. 324
Lágyan suttogó lombcsomó alatt, 325
a réten, leültek egy friss pataknál 326
– s annyi munka
    (kedves kertészkedésük) 327
után, amellyel éppen jól esik 328
a hűsítő zefír,[13] pihentetőbb 329
a pihenés, és egészségesebb 330
a szomjúság, az étvágy –, nekiláttak 330
a vacsorájuknak: nektár gyümölcsök; 331
bókoló ágak nyújtották nekik 332
minden felől, amint leheveredtek 333
a puha, bolyhos part virágdamasztján. 334
Rágták ízes húsukat, és a héjjal, 335
hogy a szomjukat oltsák, merítettek 336
a bőségesen áradó patakból. 336
A finom évődés, gyengéd mosoly 337
se hiányzott, se az életvidám 338
dévajság, ahogy egy szép párhoz illik, 339
boldog szövetségbe forrva, ha éppen 339
magukban vannak, ahogy voltak ők. 340
Ugrabugrálva játszott körülöttük 340
a földkerekség minden állata 341
– azóta elvadultak –, rétek, erdők, 341
hegyek, völgyek, odúk minden faja. 342
A birkózó oroszlán mancsa közt 343
gidát ringatott, párduc, medve, tigris 344
hiúz ugrált nekik; az elefánt 345
esetlenül mindent beleadott, 346
hogy felvidítsa őket, ruganyos 346
ormányát tekergette; és a kígyó 347
zsinór testét gordiuszi csomóba 348
bogozta, s megmutatta végzetes 349
ravaszságát – de erre nem figyeltek. 350
Mások lefeküdtek a pázsiton, 350
és a fűvel jóllakva nézelődtek, 351
vagy kérődzve várták az éjszakát, 352,
mert a meredek pályáján a Nap 352
sietve szállt alá az óceán 353
szigetei felé. S az égi mérleg 354
emelkedő karján szálltak föléjük 354
az estét felvezető csillagok. 355
A Sátán bámult, és dermedten állt. 356
Szava elakadt, majd így szólt letörten: 357

Pokol! Mit látok itt? Ez mi a bánat? 358
A boldogságos helyünkön ezek 359
a magasra emelt, másforma lények! 359
Föld-szülöttek talán, s nem szellemek, 360
mint a Mennyek fényes szellemei; 361
de alig alacsonyabb rendűek. 362
Csodálkozva tanulmányozom őket, 362
és tudnám őket még szeretni is, 363
olyan élénken tündöklik belőlük 363
az isteni hasonlóság, és annyi 364
szépséget árasztott rájuk a kéz, 365
amely alakjukra formálta őket. 365
Ó, te kedves páros, nem gyanítod, 366
milyen közel jött már a változás, 367
mellyel elszáll ez az összes gyönyör, 367
és benneteket a bánatba fojt; 368
minél többet ízleltek most a kéjből, 369
annál több szenvedésbe. Boldog így, 369
de a boldogsághoz képest silányabb 370
a védelem, hogysem soká kitartson, 371
s magasztos helyetek – a mennyetek –371
hitványabbul van bekerítve, hogysem 372
a Menny távol tarthatna egy olyan 372
ellenséget, mint aki most ide 372
bejutott. De én nem szándékosan 373
vagyok az ellenségetek; akár 373
szánhatnálak a magányotokért, 374
bár engem sem sajnál senki. Viszont 375

szövetséget, kölcsönös jó viszonyt 376
akarok veletek, oly szorosat 376
s barátit, hogy ezután veletek 377
kelljen laknom, avagy nektek velem. 377.
Az én lakásom[14] *talán nem fog tetszeni 378*
az érzékeknek úgy, mint ez a szép 379
Paradicsom, de fogadjátok el 379
az Alkotótok munkáját ilyennek. 380
Nekem adta, s én is ingyen adom. 381
A Pokol kitárja legszélesebb 381
kapuját, hogy fogadjon titeket, 382
és elküldi összes királyait; 383
lesz ott hely – nem úgy, mint ezek között 383
a szűk korlátok közt –, hogy befogadja 384
a sok utódotokat; és ha jobb hely 385
nincs, azt köszönjétek annak, aki 385
a bosszúmat a kedvem ellenére 386
kikényszeríti. Rajtatok, akik 387
nem ártottatok nekem, és helyette, 387
aki ártott és igazságtalan volt. 387
És ha az ártatlanságotokon 388
ellágyulnék (merthogy ellágyulok), 389
az igaz közérdek, a becsület 389
és a birodalom – amely növekszik 390
a bosszúval, ha meghódítom ezt 391
az Új Világot – kényszerítenek, 391
hogy megcselekedjem azt, amitől 392
– habár átkozott vagyok – undorodnék. 392

Szólt a Gonosz, s ördögi tetteit 394
a kényszerrel, zsarnokok ürügyével 393
mentegette. Aztán arról a Fáról, 395
a magas lesállásáról leszáll 395
a játékos négylábú nép közé; 396
hol ezzé, hol azzá változik át 397
aszerint, ahogy szolgálta alakjuk 398
a célját: látni áldozatait 399
közelről, és elbújva kifigyelni, 400
amit szavaik s tetteik mutatnak. 401
Oroszlánként oson tüzes szemekkel, 402
tigrisként, mely két szelíd, játszó őzre 403
talál a tisztáson; földhöz simul, 404
emelkedik, váltja a leshelyét, 405
mint aki keresi a terepet, 406
ahol egy rohammal legbiztosabban 407
a mancsai közé kaphatja őket, 408
s mikor így szólt az első ember, Ádám 408
az első nőhöz, Évához, fülét 409
hegyezte, hogy hallja az új beszédet: 410

Egy-társam, egy-részem ebben az összes 411
örömben, s az összesnél te magad 411
a legdrágább! A hatalom, amely 412
megalkotott, s ezt a tágas világot 413
nekünk, végtelen jó kell hogy legyen, 414
és a jósága olyan bőkezű 415
és szabad, mint amilyen végtelen. 415
Amely felemelt bennünket a porból, 416
és idetett, mindebbe a gyönyörbe, 416
s ezt nem érdemeltük ki semmivel, 417
és adni Neki, tenni érte, semmit 418
nem tudunk, amire szüksége lenne. 419
Ő, aki tőlünk más szolgálatot 419
nem kér, csak hogy betartsuk ezt az egy 420
könnyű parancsot: a Kertben az összes 421
sok féle, jó ízű termést adó 422
fa közül csak eggyel nem élhetünk, 423
a Tudás Fájával, amelyet Ő 424
az Élet fája mellé ültetett – 424
közel nő az élethez a halál. 425
Akármi is legyen az a halál, 426
iszonyú, ez bizonyos. Jól tudod, 426
Isten kimondta, hogy arról a Fáról 427
enni halál.[15] *Csak ez az egy dolog 427*
jelzi, hogy engedelmesek vagyunk, 428
a ránk ruházott hatalomnak oly sok 429
más jele közt, mellyel uralkodunk 430
a föld, a levegő és a vizek 432
minden többi teremtménye fölött. 431
Tehát ne gondoljuk keménynek ezt 432
a könnyű tiltást, hiszen szabadon 433
élvezhetjük az összes többi dolgot, 434
és korlátlanul válogathatunk 435
a sok, változatos gyönyör között. 435
Inkább mindörökké dicsérjük őt, 436
és magasztaljuk a bőkezűségét, 436
végezzük jóleső feladatunkat, 437
metsszük a burjánzó növényeket, 438
gondozzuk a virágokat; de még ha 438
ez fárasztó is volna, s kimerítő, 439
még akkor is édes lenne veled. 439
Így szólt Éva*: Te, akiért s kiből 440*
megformáltak: a húsodból a húsom; 441
aki nélkül fölösleges vagyok; 442

irányítóm, fejem, minden, amit 443
most megmondtál, az igaz és helyes. 443
Tényleg dicsőítéssel tartozunk 444
s naponta köszönettel, főleg én, 445
mivel boldogabb rész jutott nekem, 446
hiszen élvezhetlek még téged is, 446
aki engem oly magasan felülmúlsz, 447
s te sehol nem találsz társat, aki 448
hozzád felér. Gyakran eszembe jut 449
a nap, amikor legeslegelőször 449
felébredtem. Virágsátor alatt 450
feküdtem, és csodálkoztam, hogyan 451
kerültem oda, honnan; és mi voltam. 452
Nem messze egy barlangban víz morajlott, 453
feltört, folyékony síksággá terült szét, 454
azután megállt mozdulatlanul, 455
tisztán, mint a tágas ég; odamentem, 456
mit sem sejtve a zöld partra hasaltam, 457
belenéztem a tükörsima tóba, 458
amely egy másik égnek tűnt, és akkor 459
éppen szemben, ahogy föléhajoltam, 460
a vízből egy alak csillant elő, 461
felém hajolt, nézett, visszariadtam, 462
és visszariadt, de örültem is: 463
visszahajoltam, és visszahajolt 463
épp akkor ő is, mert ő is örült: 464
a szimpátia és a szeretet 465
tekintete válaszolt az enyémre. 464
Néztem – és máig ottragadva nézném 466
hiú vággyal –, mígnem valami hang 467
így figyelmeztetett: „amit te látsz, 467
szép teremtmény, amit látsz, az te vagy, 468
veled jött és megy el; de csak kövess, 469
odaviszlek, ahol nemcsak egy árnykép 470
vár téged s finom ölelésedet, 471
hanem ő, kinek te képmása vagy, 472
akiben az örömödet leled majd, 472
és aki elválaszthatatlanul 473
lesz a tied, s kinek majd megszülöd 473
a magadhoz hasonlók sokaságát, 474
s ezért az emberiség anyja lesz 475
a neved." Mi mást tehettem, követtem 475
hamar a láthatatlan vezetőt, 476
míg megláttalak egy platán alatt. 478
Valóban délceg voltál, és magas, 477
de mégsem látszottál annyira szépnek, 478
vonzóan selymesnek, szerethetően 479
szelídnek, mint a finom vízi képmás. 480
Megfordultam, de hangosan utánam 481
kiáltottál: „szép Éva, gyere vissza! 481
Ki elől futsz? Aki elől szaladsz, 482
abból vagy: a csontjából és húsából. 482
Hogy létezhess, az oldalamból adtam, 483
a szívem közeléből lényegi 484
életet, hogy az oldalamon állj 485
ezentúl drága, elválaszthatatlan 486
vigasztalásul; lelkem részeként, 487
jogot tartok rád mint másik felemre." 487
És gyöngéd kezed elkapta kezem, 488
én meghajoltam, és azóta látom, 489
a szépségnek messze fölötte áll 490
a férfiasság, bölcsesség, amely 491
csakis és egyedül valódi szépség. 491
Így szólt az ősanyánk, s tekintetében 492
ártatlan, házastársi vonzalommal, 493
szelíd odaadással átkarolva 494
hajolt az ősatyánkhoz; meztelen, 495
hullámzó keble a *másik-felé*hez 496
ért a szabadon hömpölygő arany 496
fürtök alatt. Az a szépségtől és 497
az engedelmesség bűvöletétől 498
fennkölt szerelemmel mosolyodott el, 499
ahogy Jupiter mosolyog Junóra, 500
mikor megtermékenyíti a felhőt, 500
melyből a május virágai nyílnak; 501
és anyai ajkára szűzi csókot 501
nyomott. Az ördög ekkor félrefordult 502
irigyen, de feléjük sandított 504
mohó és féltékeny rosszindulattal, 503
aztán magában így panaszkodott: 504

Kínzó látvány, kínzó s gyűlöletes. 505
Ezek édenkettesben[17] *élvezik 506*
itt egymás karjában a boldog Édent, 507
gyönyörre gyönyör kiteljesedését, 508
én meg a Pokolba lökve, ahol 508
se öröm, se szeretet, csak tüzes vágy 509
(a többi kín közt nem a legutolsó); 510
a sóvárgás fájdalmával gyötör 511
örökre kielégítetlenül. 511
De hogy ne feledjem, amit szereztem 512
a saját szájukból: úgy tűnik, ez mind 513
nem az övék. Egy végzetes Fa áll itt; 514
Tudásnak nevezik; az ízlelése 515

tilos. Betiltott tudás? Ez gyanús. 515
És ésszerűtlen is. Mért kéne ezt 516
irigyelnie tőlük az Uruknak? 517
Lehet bűn tudni? Lehet ez halál? 517
És csak a nemtudás a támaszuk? 518
Ettől olyan boldog a helyzetük? 519
Ez az engedelmességük és a hűség 520
garanciája? De szép alapot 521
fektettek le! Ezen felépítem 521
a romlásukat. Majd feltüzelem 522
a tudás vágyával elméjüket, 523
hogy az alantasan tartásukért 525
kiókumlált irigy parancsokat 524
visszautasítsák; ők, akiket 523
a tudás egyenrangúvá emelhet 525
az istenekkel, és majd erre vágynak, 526
belekóstolnak, aztán belehalnak. 526
Van valószínűsíthetőbb eredmény? 527
De először gondosan körbejárom 528
a Kertet, hogy egy zuga se maradjon 529
felderítetlenül, mert a szerencse 530
szerencsésen elirányíthat úgy, 530
hogy egy errefelé kalandozó 531
égi szellemmel összeakadok 531
egy forrásnál, vagy mély árnyak alá 532
vonulva; belőle kiszedhetem, 532
ami még kideríthető. Hát élj, 533
te boldog pár, amíg lehet, örülj, 534
míg vissza nem jövök; rövid gyönyör 535
a következő hosszú bánatért. 535
Így szólt, büszkén megfordult,
megvetően, 536
de ravasz körültekintéssel indult 537
hegyen-völgyön és árkon-bokron át. 538

JEGYZETEK

1. Ld. 1Móz 2, 10–14. (A magyarázó jegyzeteket Péti Miklós készítette.)
2. A Heszperidák nimfák, az „est leányai"; kertjük a görög mitológiában a Paradicsomhoz hasonló boldog hely, egy messzi nyugati szigetre képzelték.
3. A Nagy Pán: az eredetiben „Universal Pan"; kecskelábú görög istenség, nevének jelentése „minden," ezért általában a természet istenével azonosították. Gyakran ábrázolják a nimfák társaságában.
4. A gráciák (görögül: khariszok) a báj és a szépség, a hórák az évszakok antik istennői.
5. Milton az antik világ boldog helyeit felidéző negatív hasonlatban mutatja meg, mihez *nem* hasonlítható a Paradicsom.
6. Proserpinát Dis (Pluto/Hádész) Enna mezejéről rabolta el; anyja Ceres/Démétér az egész világon át kereste.
7. Daphné babérligete az Orontész folyó mellett; a ligetben fakadó forrást ugyanúgy hívták, mint a Helikón Kasztalia-forrását. Mivel a forrás Apolló jósdája közelében eredt, *megihletett* volt.
8. Nüsza szigete a Tritón folyóban Észak-Afrikában, ahol Diodórosz Szikulosz szerint a líbiai Ammon király (a „líbiai Jupiter") elrejtette Amalthea nimfát és a tőle született gyermekét, Bacchust, féltékeny felesége, Rhea szeme elől. Keresztény kommentátorok a királyt Noé fiával, Hámmal (1Móz 9, 18) azonosították.
9. 1652-ben megjelent *Cosmographie* c. művében Peter Heylyn írja le az Amara-hegyet, ahol az abesszin királyok utódaikat nevelték, s amelyet Heylyn szerint sokan hibásan a Paradicsommal azonosítottak.
10. Ld. 1Móz 1, 26–27.
11. Göndör, vö. *Odüsszeia* 6.231–232.
12. A mű kulcsmotívuma, vö. az eposz utolsó sorát.
13. A nyugati szél.
14. A Pokol.
15. Ld. 1Móz 2, 16–17.
16. Jupiter és Júnó (Zeusz és Héra) nászának meteorológiai értelmezését Milton részben Vergilius *Georgicá*jából (2.325–327), részben Natale Conti *Mythologiae* című művéből vehette.
17. Az eredetiben is szójáték: „Imparadis't in one anothers arms."

Horváth Viktor (1962): író, műfordító. Némelyik regénye történelmi regény, némelyik utópia; versfordítóként középkorral és kora újkorral foglalkozik; a versfordítás oktatással és módszertani könyvek írásával ölelkezik.

Péti Miklós (1975): irodalomtörténész, Milton-kutató, a *Visszanyert Paradicsom* fordítója (2019, Jelenkor).

A római hullazsinat

Tiberis-part a Milvius-hídnál.
Jön Lambert és a férfiruhás Johanna.

JOHANNA
Közeledik a körmenet.

LAMBERT
Kérlek, mondj igent vagy nemet!

JOHANNA
Az új pápa, Honorius
Holttestet folyóból kihúz,
Mármint Formosust. Kifogatta,
És délelőtt szentté avatta.

LAMBERT
Kérlek, tarts velem Spoletóba!
Apám meghalt. Enyém a trón.
Sosem fogunk beleunni a jóba!
Nagy kár lenne, ha nem kapnál a szón!
Nappal együtt bújjuk a könyveket,
Tudományból elsajátítva egy- s mást,
Éjjel az ágyban bújjuk egymást.
Spoletóban az ágy nekünk vetett!

JOHANNA
Való igaz: Formosus teste
Mellett megjavult három beste.
Vergiliust szavalt egy néma,
És táncra perdült kilenc béna.
Más csodákra is sor került…

LAMBERT
Eldöntened nem sikerült,
Hogy jössz-e vagy nem jössz velem?
Közelléted a tavaszom,
Hiányod zúzmarás telem!

JOHANNA
Kihajtott egy hófehér liliom
Formosus levágott kezéből!

LAMBERT
Testem a folyóvíz felé dől:
Ha nem maradsz velem, beugrok.

FORRÁSNIMFA *(kiemelkedik a vízből)*
Ezek itt ketten, hű, de cukrok!
Ezt ismerem. Ezzel már háltam.
A másikat még nem próbáltam.
Egy nimfa mohó és hiú.
Kérdés, hogy lány-e vagy fiú.
Bár a külső fiút mutat,
Egy nimfa kérdez és kutat.
Most megdörzsölöm egy szivaccsal…
Hohó! Már látom: a látszat csal.
Nemcsak, hogy lány – aminek jele ott van –,
De ráadásul áldott állapotban.
Tán nem is vették észre még?
Nem lehetnek ilyen hülyék!
Na mindegy. *Ezt* a felszínen hagyom,
De *amaz* kell nekem nagyon.
Lerángatom a víz alá,
És szép estém lesz. Trallalá!
(Magával húzza Lambertet a vízbe, és elmerül vele együtt.)
JOHANNA *(magához tér)*
Hol van a spoletói herceg,
Akiért a nők combja serceg?
Az előbb még hevesen ágált,
Most gondolt egyet, és odábbállt,
A kedvesét magára hagyva.

Nyilván elment valami nővel.
Férfiak így szokták idővel.
Mit bánom én! Vonzalma zagyva.
Nem érti meg, hogy pap leszek.
Ehhez a női test meg nem felel.
Csak az alkalomra lesek,
Hogy átváltozzam férfivá.
Aztán lássuk, honnan hová.
Hogy ki vagyok, én döntöm el!

(Ünnepi körmenet élén jön Honorius, akiből időközben pápa lett.)

HONORIUS
Formosus belép a szentek közé!
Bár a hatóság üldözé,
Hiába minden elnyomás:
Úgyis győznek azok a szentek,
Akik vértanúságra mentek.
Marad a porhüvely és az hommage.
Egy holttestet elítélni? Gyalázat!
Csak azt tudnám, ki volt a bíra!
Milyen jogon ítélkezett?
Milyen törvényben van megírva:
Levágni a halott kezet?
A nép áhítattal rebegje:
Formosus jobb karja ereklye!

(Dörög az ég.)

THEODORA *(a körmenetben)*
Szentatyám, közel a zuhé!

HONORIUS
Azt mondom erre, hogy: juhé!
Isten rakott fejünk fölé
Megbízható, kék fedelet.
A mennydörgés nem fenyeget,
Hanem szólongat szeliden.

MAROZIA
Jó lesz, ha itt maradunk? Nemigen.
Hoppá? Te is itt vagy, Johanna?

THEODORA
Johannesnek hívd, másképp elrohanna.

(Újabb mennydörgés.)

MAROZIA
Johannes! Ránk mordult az ég!
Rosszat forral, hiába kék.

HONORIUS
Több szentet is fogok avatni még!

MAROZIA
Lehet, hogy az ég ettől dörgött.

HONORIUS
Anasztázt elvitte az ördög,
Ő tehát az ördög mártírja.
Ezt cáfolja meg, aki bírja!

(Mennydörgés.)

Celestin, Bonifác és Dezidér
Egy szenttéavatást megér!

SERGIUS
Vigyázz, mert jön még a kutyára dér!

(Mennydörgés.)

HONORIUS
És Galerius, az elődöm?
Ezen kicsit még tépelődöm.
És Emeritus, a tunya?
Erre nem árt még egy szunya.
Mindegy! Addig nem alhatok,
Míg mindenkit szentté nem avatok.
MAMMOLUS
Szentatyám, baj lesz. Menekülj!

(Mennydörgés.)

HONORIUS
Azt mondom erre, hogy: hühüjj!

BELISARIUS
Szentatyám, rád az ég dühös!

HONORIUS *(az ég felé rázza az öklét)*
Azt mondom, kuss legyen, rühös!

(Magasba emeli pásztorbotját, amelybe belecsap a villám.)

Derült égből mennykőcsapás?
Isten szőlőjében voltam kapás,
Most rög leszek, mások kapálnak engem.
Kár volt a dolgot túllihegnem.

(Meghal.)

BELISARIUS
Nem ijesztünk, nem nyomasztunk,
Csak mennykő alá suvasztunk.

SERGIUS
Nem! Ez a tett nem minket terhel.
Ilyesmit csak az Isten tervel.
A nyelvhasználat valóságot termel.
Ahogy szerdára jön csütörtök,
Ha egy pápát elvisz az ördög,
Egy másikat az Isten üt agyon.
Ez így igazságos nagyon.
Ezt kívánja az esélyegyenlőség.

MAROZIA
Pápajelöltből nincs már bőség.
Félek: a pápákból kifogytunk.

THEODORA
Ha mondom, lesz pápa. Hic et nunc.
Itt áll a közös gyermekünk,
Johannes. Ő jó lesz nekünk,
Nem egy napra, de negyven évre.

I. BÍBOROS
Ő úgyis főpap akar lenni.

II. BÍBOROS
Szent Péter trónján jutna révbe.

III. BÍBOROS
Fog neki a pápaság menni.

KÓRUS
A mennyekbe fehér füst száll:
Örvend falevél és fűszál.

MELCHIADES
Igazán nem kötözködöm,
És nincs hozzá túl sok közöm,
De egyvalami nem világos.
Ő nem Johanna? Tényleg János?
Mert nektek lányotok volt, ugyebár.

THEODORA
Fiam, ezen rugózni kár.
Csak ne fürkészd a titkok mélyét.

MAROZIA
Tapintani szeretnéd a heréjét?
Mert akkor megégetünk mint buzit,
Aki ráadásul uszít. –
Na jó, adj neki egy puszit!

JOHANNA
Jövendőmondó Teiresziász
Épp azáltal lett adu ász,
Hogy előbb nővé változott,
Majd, miután Hermésnek áldozott,
Visszaváltozott férfivá,
Mint az indus bálvány, Shivá,
Így azt is tudja és megérti,
Hogyan élvez a nő, hogyan a férfi.
Lehet, hogy vak, de látja a jövendőt,
Míg mások csak tömik a bendőt.
Én magam, noha nem vagyok vak,
Akarok pápája lenni azoknak,
Akik ivarváltásra késztők,
Vagy egyszerre férfiak és nők.
Manapság ez már nem vitás:
Megválasztható az identitás.
Saját személyiségem gondja!
Hogy ki vagyok, én döntöm el!
És aki ezt kétségbe vonja,
Súlyos büntetést érdemel.
Mondhat, amit akar: nem érdekel!

THEODORA
Gyűlnek „miért”-ek és „hogy”-ok.

JOHANNA
Jaj, rosszul lettem! Lerogyok!

BELISARIUS
Őszentsége porba hanyatlik!
És rángatózik! És vonaglik!

MAROZIA
Mi történik vele? Nem értem.
Te megmérgezted őt? Mer’ én nem.

THEODORA
Mérgezés mintha már lett volna egyszer.
Ne kerüljön elő megint a vegyszer!
Különben sem tenném el láb alól.
Ott híznak a juhok, ahol
Jó pásztorral bír az akol.
Arról nem szólva, hogy a lányunk.
Vagy a fiunk. Már ahogy vesszük.

MAROZIA
Miért is fröcsögjön a nyálunk?
Hogy a bajt nagyobbra növesszük?

BELISARIUS
Mi történik? Kutyafülét!

SERGIUS
Szedd le a tejről a fölét,
Esetleg idd meg a felét,
És meglátod, hogy mi marad.

MAMMOLUS
A szégyen kínokkal marat.

JOHANNA
Jaj nekem! Mindjárt meghalok!

MELCHIADES
Ezek a pápák nagy csalók.

THEODORA
Van itt orvos? Szülésznő? Bába?
Mert mindjárt szülni fog a pápa!

BELISARIUS
Szül a pápa! Nagy csoda! Hurrá!

SERGIUS
Legyünk az ámulaton úrrá.

ZENOBIA *(jön egy szülészeti fogóval)*
Hozzatok pólyát és meleg vizet!

MAMMOLUS
A pápa a természetnek fizet.

THEODORA
Mert a mi pápánk szülni is tud.

ZENOBIA
A tolófájás már beindult.

MELCHIADES
Mi lesz? Kismalac? Kistojás?

MAROZIA
Meglesz, csak nagyon kell akarni.

ZENOBIA
Elkezdődött a kitolás.

JOHANNA
Fal kell nekem, hogy legyen mit kaparni!
(Csecsemősírás.)

FORRÁSNIMFA *(kidugja a fejét a vízből)*
Nagy volt az ovuláció.
Zendüljön fel ováció:
Jön az új generáció!

Márton László (Budapest, 1959): író, műfordító és esszéista. Könyvei a Kalligramnál: *M. L., a gyilkos* (2012), *A mi kis köztársaságunk* (2014), *Faust I-II.* (műfordítás, 2015), *Hamis tanú* (2016), Walter von der Vogelweide: *Összes versei* (műfordítás, 2017), *Két obeliszk* (2018).

Változatok keresztre

(Caravaggio)

Mindegy, hogy ki van a kereszten.
A guggoló, sárga nadrágos fiú én vagyok.
A durva, fekete posztó alatt a búzacsírák
szép halkan égbe nyújtják kezeiket.

(Grünewald)

Csak a fény jut át az izmokon.
Görcsbe rándult sók figyelik,
ahogy egyre világosabb lesz az ég.

(Bacon)

Pillangót nézek utoljára.
A fájdalom kettészakít, vér és
víz folyik a földre.
Pillangó vagyok,
nem értem, hogy
fehér testemet milyen fájdalom
járja még utoljára át.

(Ismeretlen)

A nap feljött,
már szagot eresztek.
Vékonyodik a hús,
elszáradt fa felszögezve magára.
Nincs vérem, anyám nem bírom tovább.
Ahogy lebillen a fejem, a halál pillanatában
még egyszer erre a versre gondolok.

Meleg lapokra

Tehén szája
tele van
virággal,
kövér színek
ropognak.

Szarvaslány
kinyílt
aganccsal
maszturbál.

Szarvasfiú
nézi,
nem mozog,
puska csövét kitárja.

Belenéz,
Isten búzát magoz.

Szeretlek,
mondja,
kökényt lő
a szívébe.

Hideg, lila
erdőszag.

A csapáson nincs már senki sem.

Kertai Csenger: 1995-ben született. Költő, szerkesztő, az Új Forrás munkatársa. Első kötete 2019-ben jelent meg, *Mindig kivirágzik* (Napkút) címmel.

Keskeny kötés

A felügyelőtanár megáll a kapunál, megkérdezi, bejöjjön-e velem. Nem szeretném. Azt mondja, akkor megvár kint. Megköszönöm. Lazítok a karórám szíján, a fekete bőr alatt izzad a csuklóm. Két hónapja kaptam anyától, a tizennegyedik születésnapomra. Azt mondta, férfikorba léptem, egy férfinak pedig legyen karórája. Ma van rajtam másodszor. Megigazítom a gallérom, a nadrágomról képzelt szöszt söprök le. Jobb kezemben virág, Kriszti szedte. A balban gyűrött doboz konyakmeggy, a táborvezetőtől kaptam. A sportszeres szekrényből vette ki, a pingpongütők mellől. Azt mondta, ne menjek üres kézzel, és vigyázzak, nincsen leragasztva. A vonaton megnéztem a dobozt, négy éve lejárt. Nem mertem kidobni.

A kövezett sétány mellett ugyanolyan piros padok vannak, mint a tábor strandján. Az egyik alatt öngyújtó. Szeretném, de nem veszem fel. Belépek a kastélyba. Szűk előtér, szemközt lépcsősor, kétoldalt folyosó. Koszossárga falak, a plafonról neonlámpa lóg. Iskola is lehetne. Nincsenek feliratok. Elbizonytalanodom, végül balra indulok. Számozott, fehér ajtók. A folyosó végén befordulok.

Öreg nő csoszog felém. Haja a válláig ér, a tövénél ősz, a homlokától lefelé vörös. Vékony hálóinget, műanyag papucsot visel. Megáll előttem. A szemembe néz, kioldja a legfelső gombját. Az arca kifejezéstelen. Kigombolja a másodikat is. Ahogy halad lefelé, úgy növekszik bennem a félelem. Mellbimbója megkeményedik, nem tudok máshova nézni. Csontos keze eltakarja a mellét, ahogy a következő gombhoz ér. Elejtem a konyakos meggyet, a bonbonok szétgurulnak a padlón. Az egyik szobából ápolónő lép ki, azonnal közénk ugrik. Átkarolja az asszonyt, szelíden elfordítja tőlem. A fülébe suttog, közben fölöltözteti. A válla fölött rám néz.

– Látogatóba jött, fiatalember?

Bólintok.

– Elkésett, hivatalosan csak délután ötig lehet. Na, mindegy, várjon egy kicsit, visszaviszem Arankát a szobájába, és jövök.

Amíg visszaér, összeszedem az édességet. Egy hiányzik.

– Alkoholos desszertet nem szabad behozni – mondja az ápolónő, és elveszi. – Kifelé visszaadom.

Megkérdezi a nevem, és hogy kihez jöttem. Egy kórteremhez vezet, elmagyarázza, hogyan találok vissza, és otthagy. Benézek az ajtón. Egyedül van a szobában, a jobb szélső ágy melletti széken ül, az ablak felé néz. A csuklóján keskeny kötés. Egy filmben láttam, hogy hosszanti irányban kell vágni, ő keresztbe próbálkozott. Nem akarok itt lenni, este szalonnasütés lesz a táborban. Kriszti nem szereti a szalonnát, csak a zsíros kenyeret. Meg-

ígértem, hogy majd csöpögtetek a kenyerére. Kihúzom magam, a hajamba túrok. Fölemelem a csokrot, kopogok az ajtófélfán. Nem fordul felém. Odamegyek hozzá, a cipőm nyikorog a zöld linóleumon. A nyakán négyzet alakú ragtapasz. Észreveszem, hogy ő is vékony hálóinget visel, lesütöm a szemem, a csuklóját bámulom.

– Szia anya.

Állok vele szemben. Ő nem beszél, én nem tudok mit mondani. Bal kezében képeslapot szorongat. A zánkai strand, felismerem, a tábor második napján küldtem. Minden évben ugyanazt írom, szia, anya, jól vagyok, jó az idő, a kaja is jó, már vannak barátaim. Aztán felsorolom őket. Idén a Laci és a Balázs. Meg a Kriszti.

– Kértem, hogy ne szóljanak neked – mondja.

Bocsánatot kérek, nem tudom, miért.

– Hoztam neked virágot a táborból. – Kriszti azt mondta, ne áruljam el anyának, hogy ő szedte. Büszke lesz rám, ha azt hiszi, az én ötletem volt, virágot vinni olyan férfias.

Körülnézek, az éjjeliszekrényen két üveg ásványvíz, eldobható műanyag poharak. Az egyiket félig megtöltöm, feloldódik az aljára ragadt kávé. Beleállítom a csokrot. A virágokat rendezgetem, közben azon gondolkodom, hogyan kérdezzem meg, mi történt. Ebéd után hívott félre a táborvezető, azt mondta, anyát baleset érte, de ne aggódjak, jól van.

Anyának már a születésnapomon is volt egy balesete. Miután átadta az ajándékot, megivott egy deci vodkát az egészségemre. Azt mondta, nagyon jól áll a karóra, aztán elmagyarázta, hogy ilyenkor igazából az édesanyákat kellene ünnepelni, mert ők szenvedték végig a szülést. Hosszan beszélt, én ásítoztam, és vártam, hogy befejezze. Amikor végre abbahagyta, bementem a szobámba lefeküdni. Reggel a konyhakövön találtam, véres volt a homloka. Azt mondta, elcsúszott.

– Anya, megint ittál? – kérdezem.

– Menj vissza a táborba – feleli.

Rátámaszkodik a párkányra, föláll. Alacsonyabb, mint a tábor előtt. Kicsiket lép, alig emeli a lábát. Bemegy a mosdóba, kattan a zár. Megszagolom a virágokat, nincs semmi illatuk. Csönd van, hallom az óra másodpercmutatóját. Eldöntöm, hogy öt percet várok, három után bekopogok hozzá.

– Menj vissza a táborba – ismétli az ajtó mögül. – Éld az életed, ne foglalkozz velem – mondja. Gonosz a hangja.

Kirohanok a folyosóra, szaladok a bejárat felé. Találok egy nővért, anya bezárkózott a wc-be, kiáltom, fut velem vissza. Megnyom egy gombot a mosdó melletti ágy fölött, aztán az ajtóhoz lép. Kopog, nincs válasz. Azt mondja, menjek ki a folyosóra, ott várjak. Nem megyek. Finoman átkarol, a fülembe suttog, megpróbál elindulni velem. Lerázom a karját, én nem vagyok bolond, csak látni akarom anyát. Fehér köpenyes férfi lép be, kitol a szobából, és becsukja az ajtót. Fel-alá járkálok, lötyög az óra a karomon. Pár perc múlva kijön az ápolónő, hozzám lép.

– Nincs semmi baj, édesanyád csak egyedül szeretne lenni. A doktor úr még beszélget vele, menj haza nyugodtan, vigyázunk rá – mondja.

Kikísér a kastélyból. A felügyelőtanár a kerítés előtt dohányzik. Amikor meglát, elnyomja. Azt mondja, sikerült elérni keresztapámat, holnap érnek haza Görögországból. Nem szeretne egyedül hagyni éjszakára, aludjak náluk, a gyerekei a nagyszülőknél vannak, a felesége főzött vacsorát. Megkérdezem, nem megyünk-e vissza a táborba, azt mondja, az utolsó estére nincs értelme, úgyis későn érnénk oda. De hát, a tábortűz, kezdem, de elhallgatok. Úgyis későn érnénk oda.

Feszesre húzom csuklómon a szíjat. Kezemet ökölbe szorítom, alkarral a kerítés oszlopára csapok. Az óra üvegének morzsái a járdára peregnek. ■ ■ ■

Marcival nem lesz baj

Marci lassan megnyugszik, abbahagyja a sírást. Fészkelődik, próbál kibújni. Megremegek, ahogy átjár a hideg, de nem engedek, határozottan tartom a kezét a csap alatt. A nyitott ablakon behallatszik a toronyóra ütése, háromnegyed három. El fogok késni. Édesapa szegény megérti, tudom, de mi lesz a tűzzel? Ösztönösen rándul a lábam, rohannék, de erőt veszek magamon. El kell látnom a gyereket. Csak néhány perc. Marci nyüszög, elfogy a türelmem. Szárazra törlöm a tenyerét, körömvirágkrémet kenek rá, átkötöm gézzel. A tűz nem játék, mondom neki. Nem tudok a szemébe nézni, biztos vagyok benne, meglátta, hogy miután meggyújtottam a gyertyát, a láng fölé tartottam a tenyerem. Megpuszilom az ujjait, átviszem a nappaliba. Elmegyek apukámhoz, mondom, nemsoká jövök, addig apa vigyáz rád.

Szaladok. A verandán fölkapom a kosarat, a biciklit kitolom az utcára. Az első sarkon meg kell állnom. Villanypóznának támaszkodom, elöntenek a könnyek. Marci, Marcika, édes Istenem. Az első égési sebe. Végre! Édesapa is boldog lesz, ha elmesélem.

Összeszedem magam, tekerek tovább. Alig tíz percet késem. Kata a kerítésnél áll, a kert túlsó végén lobogó tüzet nézi. Felém fordul. Bocsáss meg, kezdem, de megállít. Természetes, Évikém, mondja halkan. Megsimogatja a karom, és elindul.

Letámasztom a biciklit, óvatosan hajtom be magam mögött a kiskaput. Párat lépek a keskeny ösvényen, hangosan köszönök, szervusz, édesapa, és azonnal munkához látok. Gyomlálok, gereblyézek. Egyszerre jár a kezem és a szám. Kislányként csöndes voltam, de miután kollégiumba kerültem, megtanultam fecsegni. Igényelte édesanya, amikor hazalátogattam. Beszélek a családról, édesanyáról, aki egyre nehezebben jár, munkáról és ismerősökről, elsorolom a városi híreket; otthon végiggondoltam előre, mi érdekelheti édesapát. Marci sebéről még nem szólok, hoztam neked rózsát, mondom inkább. A kertből, teszem hozzá, sosem szerette a bolti virágot. Kicsomagolom az újságpapírból, nézd, milyen szép, mutatom, rózsaszín, narancs és fehér. Magam metszettem, ahogy tanítottad. Szó szerint emlékszem, a vastag, öregebb ágakat négy-hat szemre, a fiatalabbakat kettő-háromra vágjuk vissza, rózsaszemeken tanítottál számolni. Egy szem, két szem, három. Huszonnyolc. Szökik az idő, édesapa.

Egy szál rózsát félreteszek. Kiöblítem a műanyag flakont, föltöltöm vízzel. Elrendezem benne a virágokat, és visszarakom a kővázába, édesapa fényképe mellé. Mécsest veszek elő. Az első kettő már kialudt, a harmadik is csak pislákol. Az enyém lesz az ötödik a sorban. Meggyújtom, és elsuttogom a szokásos imát, bocsássa meg tévedését a tűz, melegítse lelkét a mennyországban. Tenyerem a láng fölé tartom. Összeszorított foggal tűröm, ahogy éget, a tűz nem játék, de megnyugtat a fájdalom. Ha fáj, meleg. Marcinak is fájt, nem lesz baj vele.

Kezem a márványlapra teszem, ujjammal átrajzolom a fekete betűket. Vargha Márton, tűzoltó hadnagy, élt 34 évet. Hideg a kő, mint édesapa homloka azon a júniusi délutánon.

■ ■ ■

A gereblyével visszalökdösök néhány üszkös fadarabot a tűzbe. Magasak a lángok, Kata nem sokkal azelőtt dobhatta rá a friss fahasábokat, hogy megérkeztem. Leülök a padra. Ma délután Marci a gyertyaláng fölé tartotta a kezét, ahogy én szoktam, mesélem, közben édesapa fényképét nézem. Az arca szigorú, mint akkor este, huszonnyolc éve, az ötödikes évzáró után. A varázsló egyetlen előadást tartott a városban, a színházat bérelte ki, tele volt a nézőtér. Izgatottan forgolódtam, ismerősöket kerestem. Integettem a matek-

tanárnőnek, a parancsnok úrnak, néhány osztálytársamnak és tűzoltógyereknek. A doktor bácsi nem vett észre. Büszke voltam, hogy ott lehetek, pörgős szoknyás, kopogós cipős kislány a szüleim között az első sorban; színjeles bizonyítványomért jutalmul elvittek megnézni a csodát. Illúzió, hipnózis; borzongató idegen szavak. Édesapa mindentudó mosollyal figyelte a műsort, nevetett, ha fölsóhajtottam, vagy ha félelmemben megszorítottam a kezét. Meleg volt a tenyere.

A szünet alatt sós perecet és málnaszörpöt kaptam. Teli szájjal faggattam szüleimet, mit hogyan csinált a varázsló.

A második felvonáshoz átrendezték a színpadot. Baloldalra fekete asztalka került gyertyatartóval, középre két szék egymással szemben, közéjük sámli. A varázsló meghajolt, végignézett a közönségen, majd azt mondta, a következő számhoz egy bátor önként jelentkezőre van szüksége. A legcsinosabb lányt választotta. Lehajolt, kinyújtotta a kezét, fölsegítette a lépcsőn. Megkérdezte a nevét, aztán felénk fordult. Hölgyeim és uraim, mondta, Zsuzsika hamarosan bebizonyítja önöknek, hogy az emberi elme számára nem létezik lehetetlen. Megfogta a lány vállát, a szemébe nézett, és hosszan suttogott neki. Azután hangosan utasította, hogy feküdjön föl a székekre. Tested erős és szilárd, mint a vas, mondta neki, aztán felváltva egyre hátrébb húzta a két széket. Mikor már csak Zsuzsi tarkója és sarka támaszkodott az ülőkéken, a varázsló fölállt a sámlira, és onnan a lány hasára lépett. Zsuzsi egyenesen, mozdulatlanul tartotta magát, arca kifejezéstelen volt. A hátsó sorokban valaki köhintett. A varázsló leszállt, fölsegítette a lányt. Kitört a taps, a nézők összesúgtak. A varázsló az asztalhoz vezette Zsuzsit. Ahogy megszólalt, azonnal elcsendesült a közönség.

A minket körülvevő világot négy őselem alkotja, mondta. A tűz, a víz, a föld és a levegő. A világon minden ebből a négy alkotóelemből áll. És látszólag mindannyian ki vagyunk szolgáltatva nekik, de ismétlem, az elme számára nem létezik lehetetlen. Az elemek legyőzhetőek!, kiáltotta, és meggyújtotta a gyertyát. A tűznek nincs ereje fölötted, mondta Zsuzsinak, és megparancsolta neki, hogy tartsa a láng fölé a kezét. Édesapa előredőlt, fölemelkedett az ülésről, arca szigorú lett. A tűz nem játék, morogta. Közelebb, hangzott a varázsló parancsa. Újra, és újra. Zsuzsi keze már szinte beleért a lángba, édesapa a színpad szélét fogta, amikor a varázsló elfújta a gyertyát és csettintett. Zsuzsi értetlenül forgolódott. Mi történt, kérdezte, mintha mély álomból ébredt volna. Végigvonultak az első sor előtt, mindnyájunknak megmutatták a lány tenyerét. Sértetlen volt, és jéghideg. Fázott a kezem, amelyikkel hozzáértem, a combom alá csúsztattam melegedni. Édesapa nem figyelt tovább a műsorra, egész este az asztalkán álló gyertyát nézte.

Az előadás után megvártuk a többi tűzoltócsaládot. A férfiak félrehúzódtak, fojtott hangon vitatkoztak. Miután elhallgattak, a parancsnok úr sorban a szemükbe nézett. Mindannyian bólintottak. Édesapa odajött hozzánk, azt mondta, még maradniuk kell, sürgős szolgálati ügy. Elköszöntünk tőlük. Ők hatan a művészbejáró felé indultak, mi a többi anyukával és gyerekkel hazafelé.

Másnap arra ébredtünk, hogy édesapa fát hasogat. Ujjatlan ruhába bújtam, fölvettem a papucsom, és kimentem segíteni neki. Míg a rönköket darabolta, vödörbe gyűjtöttem a gyújtósnak valót. Mikor végeztünk, tüzet rakott a bográcsozóba. Két hokedlit állított mellé, leültünk. Távolabb húztam a székem, ő közelebb ment. Előrehajolt, tenyerét a láng fölé tartotta, nevetett. Működik a varázslat, mondta. Legyőztük a tüzet!, kiáltotta és tovább nevetett. Soha nem láttam annyira boldognak. Magával ragadott az öröme, mosolyogtam, tapsoltam, átöleltem a nyakát.

Újabb hasábokat tett a tűzre. Felém fordult, arra kért, hogy hozzam ki a télikabátját. Lila volt a szája. Fölvette a kabátot, megint előrébb húzódott, bőrcipője orra megperzselődött. Megállás nélkül táplálta a lángokat, már a bajszáig értek. Hallottam, ahogy kocognak a fogai. Folyamatosan hordtuk neki a fát, de ő egyre jobban reszketett. Édesanya azt mondta, keressek valami papírt a házban, az is ad egy kis meleget. Mire visszaértem kedvenc mesekönyvemmel, a *Mindent járó malmocska*val, édesapa kihűlt. Megsimogattam a homlokát, hideg volt, mint Zsuzsi tenyere előző este a színházban. Elhagyta testét a tűz. A lángokhoz fordultam, bocsáss meg neki, suttogtam.

Édesanya mentőt hívott. Hamar kiértek, de nem tudtak segíteni. Ő a harmadik tűzoltó ma reggel, mesélték, aztán elsiettek, új riasztást kaptak. Késő estig a hokedlin kupo-

rogtam, a könyvet a mellkasomhoz szorítottam. Bocsáss meg neki, nem akart rosszat, ismételgettem. Már elhamvadt a parázs, amikor feltámadt a szél. Átfutott rajtam a hideg. Megijedtem, reggel én is kinevettem a tüzet. Behunytam a szemem, lángokat képzeltem magam elé, ne hagyj el, ne haragudj rám, ne hagyj el, kérleltem. Előrehajoltam, hogy belemarkoljak a hamuba, másik kezemből kicsúszott a mesekönyv. A hamunak nem volt már annyi hője, hogy meggyulladjon a könyv, de a kezemet még égette. Megnyugtatott a fájdalom. Ha fáj, meleg.

A temetőben külön parcellát kerítettek el a hat tűzoltónak, a város saját halottainak tekintette őket.

Hónapokig keresték a varázslót, de nem találták meg. A parancsnok özvegye még évek múlva is odautazott, ha hírét vették, hogy valahol hipnotizőr lép föl, de hiába. A szertartás is az ő ötlete volt. Az első télen, Karácsonykor, összegyűlt a hat család. A tűzhelyen forralt bor főtt, amikor nem volt senki a konyhában, odalopakodtam. Nem tudtam, hogy a kamrában van, meghallotta, hogy arra kértem a tüzet, bocsásson meg édesapának. Megsimogatta a fejem, és bevitt a szobába. Elmesélte a többi felnőttnek, mit hallott, és azt mondta, szép megemlékezés lenne, ha a férfiak tiszteletére minden évben, a haláluk évfordulóján emléktüzet gyújtanánk a síroknál. Megegyeztek benne, hogy a családok kétóránként váltják majd egymást, őrzik és táplálják a lángokat, és mindannyian elmondják az imát. Nekünk a késő délutáni órák jutottak, Katáék után, háromtól ötig.

Marci kétéves volt, amikor édesanyám neki adta a *Mindent járó malmocska*t. Kimentette a hamuból, megőrizte leendő unokájának. Remegő kézzel érintettem meg a fekete foltokkal pöttyözött borítót, ez a könyv a tűzé, nem a gyereket illeti. Képtelen voltam elégetni, Marcika minden este abból a könyvből kért mesét.

Marci érzi a tűz melegét, nem lesz baj vele, fejezem be a délutáni baleset történetét. Megkönnyebbülök, tudom, édesapa is örül. Az órámra nézek, néhány percem maradt csak. Berci vált majd, a parancsnok unokája. Ő az utolsó, minden évben ő oltja el a tüzet.

Összehajtom az újságpapírt, berakom a kosaramba, mellé dobom a gyufát. Megsimogatom a fényképet, elköszönök édesapától. Végiglátogatom a többieket, sorban, rendfokozat szerint. Fillér Pali tűzoltó őrvezető, Pauk Áron tűzoltó tizedes, Mauthner Ferenc tűzoltó őrmester. Kata férjénél, Koroknai Péter tűzoltó zászlósnál megállok, a félretett rózsát a virágtartójába teszem, köszönöm Katádnak, hogy megvárt. Az utolsó sír Vincze György tűzoltó parancsnok úré. Öt mécses, öt ima, édesapával együtt összesen hat.

A tűzrakáshoz megyek, alacsonyak a lángok, rádobok néhány vastagabb ágat. Elismétlem az imánkat, bocsássa meg tévedésüket a tűz, melegítse lelküket a mennyországban. Arra gondolok, vajon édesapa fázik-e odafenn, kiráz a hideg. A tűz nem játék, suttogom, és előrehajolok.

Margetin István (Budapest, 1979): prózaíró, a TeátRoom lakásszínház társalapítója és irodalmi vezetője, a SzövegTest társulat tagja. Jelenleg első kötetén dolgozik.

VIDA KAMILLA

A mindenki rövidítése

A hit munka. Mondta apám a megtérése után.
A templom munkahely, mondja anyám, a kántorhelyettes,
kezében boríték, a heti apanázs.
Úgy tartják, hogy a felnőttkorban megtérteknek erősebb a hitük.
Más a *viszony textúrája* Istennel, mint amilyen akár nekem lehet:
harmadik osztályos voltam, mikor adventben minden egyes nap kiszínezhettem
egy karácsonyfadíszt, egy gyertyát vagy szaloncukrot, egy fénymásolt lapon –
feltéve, ha aznap nem követtem el bűnt.
Alkudoztam a nagyanyámmal, hogy bűn-e
az ebédnek szánt tökfőzelék megtagadása.

Hamar bekerültem az egyházközségi diákkórusba. Énekszóra, szép dallamokra
mintha erősödne. Ahogy anyám énekelte,
azon a hangon, amin az altatót is, a hideg templom falain visszaverődve,
hogy Ő az Úr, azzal lett is Úr, a mi Urunk, nem kizárólagosan:
a mi, az a mindenki rövidítése, mondta.

Nem is tudom hány éve már, hogy nem vettem magamhoz Krisztus testét.
Nem szeretem Krisztusnak hívni. A Jézus pontosabb.
A hit munka, mondta apám, de hogyan dolgoznak ők?
Keresem a tekinteteket, ahogy karácsonykor is csak
kiengedem a padsorból az áldozni készülőket, akik látják,
sőt, azt hiszem, nézik, hogy nekem nem sikerül, hogy nem működik,
hogy nem tudom megtenni. A narratívákon töprengek,
hogy mit gondolnak rólam a *testvérek.* Testvér vagyok-e még?
Hogyan kell elvégezni ezt a munkát?

Nem azért kérdezem, mert nincs másom, mert nem szeretnek,
mert beteg lennék, vagy nagy bajba keveredtem volna.
Ha valaki az enyémekért valóban meghalt a keresztfán,
akkor úgymond a miheztartás végett.
És meg akarom ismerni, kivel osztozkodtam a dalokon

zamárdi

tömve a zamárdi szabadstrand – ez egy első és utolsó találkozás itt,
a kürtőskalács vagy a red bull merch kígyózó sorát célozzam meg
tüzet kérni? Martin Sonka vezet összetettben, tudom meg
anyámtól, akinek előző nap még nem volt fogalma, hogy
létezik ez a sportág, mára viszont kíművelte magát a szabályokból.
élvezni kell a nyaralást, akkor is, ha hideg a balaton.
élvezni mindent, ami pénzbe kerül.

a tömeget összekötő kapocs az a történet, amire
közösen nem figyelnek, ha egybegyűlnek.
zavarba ejtően átlagos minden,
az erősítőkből üvölt az Érdektelen Sportágakat Közvetítő Férfi hangja,
a külföldiek fotóznak, a kisgyerekesek gyereket nevelnek.
Bessenyei Péter bemutatója következik nemsokára,
voltam egyszer ő a Mr. X-ben egy Körös-parti stégen.

a master kategória előtt a speaker felkonferálja a magyar himnuszt.
a strandhossznyi embersereg feltápászkodik a pokrócokról, arrébb rakja a debrecenit.
ha zavarban vagyok, a szüleim utánzom, ők is állnak,
ezrek bámulnak egyenes háttal egy szabadon választott pontra tihany és füred között
és némán hallgatják a hamis popfeldolgozást.
a tömeg jól tűri a kínos pillanatokat, legfeljebb mémet készít belőle,
hogy túléljen minden további megpróbáltatást.
a tömeg nem fél, csak ijesztgeti magát. tudja, hogy nem ő irányít,
így felelőssége nincsen, hogy aki irányít, annak nem érdeke,
hogy vesztét kívánja. ez szentmise, imára kulcsolt kezek a fémdobozos
üdítőkön, a szemétkupac az áldozat, a nyolcadik futam után úrfelmutatás.
főszabály: aki nem hisz, az is szolgál.
szép a táj, csak az idő szar, ezt hívják kompromisszumnak.
a cirkusz mindig is ingyen volt, a kenyeret ki kell érdemelni,
a kenyérnek kell örülni, a kenyérről kell dalokat írni,
kenyérarcú szobrokat kell állítani.

FOTÓ: BOKOR KRISZTIÁN

Vida Kamilla (1997, Pécs): költő, publicista. Az ELTE BTK magyar szakán tanult, jelenleg a Társadalomelméleti Kollégium tagja. A *Késelés Villával* irodalmi beszélgetéssorozat moderátora.

Nem olyan HIDEG

nem olyan

Tudsz egy kicsit segíteni? Apa hangja színtelen a telefonban, én pedig szokás szerint nem tudom eldönteni a hanghordozásából, hogy baj van-e, vagy csak valami apróságot akar. Nem válaszolok azonnal, amit ő kihasznál, és rögtön folytatja. Mi is a mentők száma? Erre megint csak belém fagy a szó, és hányingerem támad, ahogy eszembe jut apa két évvel ezelőtti lábtörése. Mi történt, kérdem szinte pánikszerűen, és biztos vagyok benne, hogy ő is hallja, mennyire erőtlen a hangom. Most ő tart rövid szünetet. Végül csak annyit mond: öreganyád.

Nem tudom, miért, de arra számítok, hogy a kocsi ajtaja nem fog nyílni, pedig rögtön kinyílik. Mielőtt beülök, leveszem a hátsó ablakról az eladó-táblát. Gyújtást adok, azonnal indul, váratlanul az ablaktörlővel együtt, ami a száraz szélvédőn ijesztő hangerővel kezd sikítani. Néhány másodpercig még ülök, a velem szemben parkoló autót bámulom, majd kiszállok, hogy megnézzem a saját kocsim kerekeit, nem eresztettek-e le. Kihalt az utca, vasárnap délutáni nyugalom. Végül elindulok.

Már kezd hűvös lenni, amikor megérkezek a mama házához. Apa a teraszon ül a hintaágyon, cigarettát tart a kezében, de messziről úgy tűnik, mintha elaludt volna. Mikor közelebb érek, fölemeli a fejét, és azt mondja, amit mindig szokott, ha régebb óta nem találkoztunk: na, heló. A terasz másik végében üvegszilánkok borítják a követ, a függöny félig kilóg az ablakkereten. Valamiért a betörés az első gondolatom, pedig, ha valahova, hát ide nem érdemes betörni. A ház ugyan nagy, de érték az nem nagyon van benne. Jobban mondva: egyáltalán nincs, leszámítva a régi kockatévét, egy mosógépet és egy Karancs tűzhelyt. A mamának még mikrója és porszívója sincs, mindig azt mondogatja, ezek csak arra jók, hogy az áramot zabálják. Ekkor esik le, mi van. Apa közben elnyomja a cigit, és azt mondja: nem ülsz le? Nem tudok leülni, mozdulni sem tudok. A hintaszéket nézem, és mellette a haszontalan kisasztalt, amit a mama még az ő nagyanyjától örökölt, és mindig nagyon nagy becsben tartott. Pont elfér rajta a *Füles* meg egy jó fröccs!

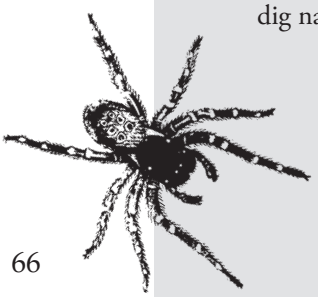

Apával gyalog megyünk át a Rigóba. Miközben sétálunk, csupa fölösleges gondolat cikázik a fejemben. Ez az egyetlen presszó, aminek gyerekkorom óta ugyanaz a neve, pedig Rigó Bandi, aki megnyitotta, már rég nem él. A mama utcája végén, mikor idefelé jövet bekanyarodtam, még üres volt a gólyafészek a villanyoszlop tetején. Ilyen soká jönnek? A mama sosem készített madárijesztőket a kertbe, mert azt mondta, úgyis mindig kint van, és

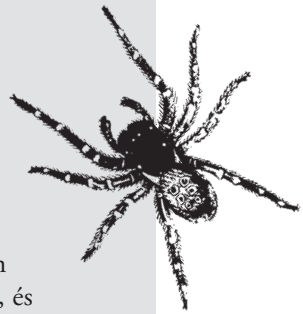

ijesztőnek ő is elég ijesztő. Egyik legkorábbi emlékem róla, hogy úgy kapálja a kertet, mint ahogy később a munkásokat láttam: szívósan, gépiesen, cigivel a szájában. Az utóbbi tíz évben a cigit fogpiszkálóra cserélte, mondván, végtére is az orvoslás is egy szakma, ő pedig hisz az orvosának. Nem sokra rá apa is letette. Talán ezért is szívta most olyan bizonytalanul. Apára nézek, kicsit lemaradt. Bizonytalan a járása, úgyhogy bevárom. Nem mond semmit.

Szandra van a pultban, széles mosollyal üdvözöl. Ezer éve, mondja, de aztán mikor látja, hogy nem nagyon vagyunk csevegős hangulatban, ő sem erőlteti, és apámhoz fordulva kérdi: mit isztok, Bélus? Apa körtét kér, majd rögtön még egyet, miután az elsőt szó nélkül hajtjuk le. A másodikhoz kapunk egy sört is, azzal ülünk le. A szomszéd asztalnál biccent valaki, akire csak halványan emlékszem. Apám a bajsza alatt motyogja oda neki: szevasz, Karcsi. Kezdi átmelegíteni a gyomromat a második pálinka. Hátradőlök a széken, és ha már úgyis füstöl mindenki, én is veszek apámtól egy cigit. Hosszú hallgatás után váratlanul azt mondja: múlt hónapban volt születésnapja. Fölhívtad, ugye? Értetlenül nézek apára, hirtelen még az is eszembe jut, hogy nem a mamára gondol. De csak neki van a családban márciusi születésnapja. Együtt ünnepeltünk, apa. Én is ott voltam, együtt mentünk. Én vittelek át kocsival, nem emlékszel? Erre nem mond semmit, csak mered maga elé. Végül annyit mond, ja, igen. Akkor jó. Aztán nagyot kortyol a söréből, és váratlanul előredől, egészen közel hajol hozzám, és azt kérdi: tudod, mit kell ilyenkor csinálni? Hirtelen nem értem, mire vonatkozik a kérdés, úgyhogy bizonytalanul válaszolok. Hát, gondolom, kapunk időpontot a temetésre. A házat majd átírják, a papírok meg… Nem erre gondolok, vág közbe apa szelíden. Lassan beszél, hosszúkat pislog. Sosem bírta az italt. Hát nem rám ütöttél, mondta mindig a mama, és röhögött. A szemet nem lehet sokáig lecsukni. Úgy értem, ha nyitva marad. Egy darabig igen, aztán már nem. És kijön ilyenkor az emberből minden. Tényleg, minden. A húgy, a szar… Apa! Apám értetlenül néz rám, és várja, hogy mondok-e még valamit, de nem tudok mit mondani. Ez az élet, mondja még mentegetőzve, majd ismét a söréhez nyúl. Én csak azért mondom, hogy tudjad. Hallgatunk egy ideig, küzdök a sörrel, nem esik jól. Kérek a Szandrától egy fröccsöt. A mama tiszteletére – jut eszembe az idióta gondolat, míg a Szandra szódát enged a pohárba. Visszaülök apához, aki mintha meg sem mozdult volna az elmúlt pár percben. Jólesően iszok bele a hosszúlépésembe, majd azt kérdem apától, miért volt betörve az ablak. Zárva volt a bejárati ajtó, mondja erre megfontoltan. Furcsállom, hogy ezt mondja, mert a mama sosem zárta se a kaput, se az ajtót. Nincs kedvem tovább faggatózni. Az azért végül kicsúszik a számon, hogy miért nem nyitotta ki a leander mögé dugott pótkulccsal, de apa úgy tesz, mintha nem is hallaná a kérdést.

Miután hazaviszem apát, nem a megszokott úton indulok vissza, hanem hátul a Duna-part felé. Félreállok, és lemegyek a vízhez. Hirtelen még az is eszembe jut, hogy kéne egyet úszni. Belenyúlok a jéghideg vízbe, majd lögybölök egy kicsit a tarkómra. Keresek egy nagyobb követ, hogy le tudjak ülni valahova. A távolból uszály közeledik alig hallható morajlással. Úgy saccolom, hogy mire ideér, pont be is fog sötétedni. A bokrokból mögülem hangos tücsökciripelés szól, néha megtalál egy-egy szúnyog is. Jön egy erősebb szellő, kénytelen vagyok összehúzni a dzsekimet. Nézem a túlpartot. Szerencsétlen szlovákok, mi? Apa mondogatta ezt mindig, amikor még gyerekkoromban későig maradtunk, de minket még az utolsó napsugarak is sütöttek, a túlpartot pedig már jóval előtte árnyék borította a folyóparti fák miatt. Egyszer, mikor sokat ivott, átkiabált, hogy menjetek haza! Nektek már takarodó van! Gyerekként egyáltalán nem értettem ezt, de végül később se igazán értettem meg. Jó messze a távolban előbújik a fák közül egy állat. Ilyen messziről nem látom, róka-e vagy kutya, ő viszont, ahogy kiszúr engem, eloson. Az uszály közben egyre közelebb ér, mély búgása kezdi elnyomni a gyenge hullámok hangját. Mamát lehoztuk egyszer a Dunára. Nem szerette pedig. Semmivel se volt baja, de a vizet nem állhatta. Mondtuk neki, hogy ezt azért mégis csak látnia kell: annyira kiapadt, hogy az emberek szinte át tudnak gyalogolni a szlovákokhoz. Menjenek, mondta erre. Bánom is én. De azért lejött megnézni. Még bele is sétált, a sekély vízállás miatt szinte meleg volt a folyó. Ha már így alakult, lehoztuk a Rozi kutyát is, aki olyan volt, mint a mamám, de nagy kegyesen ezúttal ő is kivételt tett, és bejött velünk a Dunába. Már jócskán bent voltunk,

amikor a mama egyszer csak megállt, szemellenzőként használva a tenyerét átnézett a túlpartra, majd lehajolt, keresett egy lapos követ, és kacsázott egyet.

Ilyen az én szerencsém, gondolom másnap reggel, miután rövid úton lerázom a telefonálót. Hónapok óta árulom szegény kis autómat, mivel így, hogy ideköltöztem, nincs rá szükségem. Erre pont most lenne rá egy komoly érdeklődő. Rögtön azzal kezdem, hogy mégsem eladó, de ő azért próbálkozik. Akár most is el tudna jönni érte, készpénzben fizet a próbakör után. Mondom, sajnos mégsem eladó. Erre ő, hogy igazából a próbakör se biztos, hogy kell, hiába régi, ezek olyan megbízható kocsik. Elmondom neki utoljára is, hogy megtartom az autót, majd raknám le, de ő az elköszönés után még belekiabál a kagylóba: akkor a faszért hirdeti! Pedig hosszútávon tényleg nem akarom megtartani, de egy ilyen alaknak nem eladó.

A főnököm húzza a száját, mikor kérek egy hét szabit, azt mondja, kevesen vagyunk, de épp tök üres a bolt, így kicsit béna a helyzet, ő is érzi. Aztán mikor mondom a nagyanyámat, rögtön hangnemet vált, egyrészt nyilván tapintatból, másrészt meg látványosan nem tudja kezelni a gyászt, ezt már kitapasztaltuk. A végén kicsit túljátszva még utánam is szól: majd jössz, amikor tudsz, nem téma! Kezet rázunk, a többiek kíváncsian néznek felénk. Nem köszönök el senkitől, elindulok a kijárat felé. Jucika int a kasszából, már az ablakon keresztül intek vissza. Egyelőre még nem tudom, mire kell ez az egy hét, annyi teendő azért nincs, de apát nem akarom egyedül hagyni. Ha mást nem is, azt mindenképp meg kell vele beszélnem, hogyan akarja eladni a házat, kell-e neki onnan valami. Habár nincs ott semmi, kerti szerszámai meg apámnak is vannak. Csak remélni tudom, hogy a padlás üres. Abba például sosem gondoltam bele, hogy biztos voltak cuccai a nagypapának is. Azokkal vajon mi lett? Remélem, valahogy fölszívódtak az évek során.

Csábít a gondolat, hogy hazamenjek, és egész egyszerűen lefeküdjek aludni, de aztán inkább fölhívom apámat, hogy jól van-e, szüksége van-e valamire. Meg jelezni akarom neki, hogy most egy hétig ráérek, ha, mondjuk meg akarja beszélni a házeladást. Szakadozik a vonal és apám hangja is kásás, de valami olyasmit mond, hogy nem tudja még, mi legyen a házzal. Oké, mondom, majd megbeszéljük akkor, holnap kiugrok hozzád. Erre váratlanul azt kérdi: kocsival? Persze, hogy kocsival, válaszolom meglepetten, miért? Csak kérdeztem. Viszek majd ebédet, jó? Ezen most ő lepődik meg, és azt mondja: igen? Jólvan, ahogy gondolod! Letesszük. Töprengek néhány percig, fölhívjam-e apa Ausztráliában élő féltestvérét, de végül rájövök, hogy nincs is meg a telefonszáma. Valahogy majd értesítjük, bár annyira talán nem sürgős, elvégre az apjuk volt közös, de a Rita a mamáékkal is élt pár évet, mielőtt kiment. Jól kijöttek, egészen addig, amíg be nem jelentette, hogy elmegy. Kérdezte a mama értetlenül, hogy jó-jó, de minek olyan messzire? Rita pedig szabadkozott, hogy ausztrál a férfi, akivel házasodni akar, mit csinálhatna? A mamám erre teljes természetességgel mondta, hogy az is átköltözhetne, nem? Mire a Rita őszinte megrökönyödéssel csak annyit mondott: ide? Én is a konyhában ültem, láttam a mamám arcát. Épp nokedlit szaggatott, és itt abbahagyta egy pillanatra. Ránézett a Ritára, majd nem mondott semmit. Ha a mama nem mondott semmit, az rosszabb volt a leghosszabb litániánál is. Rita pedig rögtön kapcsolt, és magyarázkodott, hogy nem úgy értette, hogy ide, ebbe a házba, hanem ide, ahol senkije nincs, se családja, se barátja, a nyelvet is szinte lehetetlen megtanulni. A mama viszont a fejébe vette, hogy az ő mostohalánya szégyelli őt és az ő házát, az ő faluját, az ő országát. Mikor vittük a Ritát a reptérre, ő nem is jött, csak annyit mondott búcsúzóul: időnként azért jelentkezzél! Karácsonykor beszéltek mindig.

Apa dicséri a főzeléket, amit viszek neki. Kérdi, hogy hol vettem, de hirtelen nem tudom fölidézni, melyik út menti kifőzdénél álltam félre. Nagyon finom, mondja apa ismét, és végül az én maradékomat is megeszi, amiből arra következtetek, hogy tegnap nem nagyon evett semmit. Miközben ő lapátolja a műanyag tálból az utolsó falatokat, körbenézek a konyhájában. Rendnek rend van, de mégis valami nehéz szag ül a levegőben. Gyerekkoromból eredő szokás, hogy ha hazamegyek, mindig leveszem a cipőt és mezítláb járkálok. Ragad a kő, ráadásul nagyon hideg. Már le is kapcsoltad a cirkót? Apám válaszként csak hümmög, és elégedetten dől hátra, miután végzett a főzelékkel. Tudsz egy kicsit segíteni?, kérdi. Van lent a pincében egy üveg francia bor, azt hozd már föl, ha megkér-

lek, jó? Visszaveszem a cipőmet, és lemegyek a pincébe. Sokáig keresgélem, míg végül találok egy üveget. Semmilyen címke nincs rajta, de filccel rá van írva: bor. Ez az?, kérdem apától, mikor visszaérek a konyhába. Ez-ez, mondja nagy lelkesen, és már nyitja is, illetve nyitná, de a dugó nem enged. Végül benyomjuk, némi bor kifröcsköl az asztalra. Nem tragédia, mondja apa, pedig egy szót se szóltam. Félig tölti a poharainkat, majd elém tolja az enyémet. Beleszagolok, rossz, mint a bűn, de apa szokatlanul lelkesnek tűnik, ezért továbbra sem mondok semmit. Koccintsunk, emeli föl a saját borát, és csillogó szemmel néz rám. Rosszat sejtek. Azért én is fölemelem a poharamat, koccintunk, de amikor még egyszer beleszagolok, arra jutok, hogy jobb, ha nem iszok bele. Kérdeznem se kell, mire fel a nagy ünnepi hangulat, apa magától újságolja el: van vevő a házra! Hogy micsoda? Az, mondja nagy büszkén. Tegnap kijött, azt mondta, nagyon jó állapotban van, tízmilliót simán megér! Aha, mondom óvatosan. Bizony, folytatja apa. Azt mondta, nem lesz itt gond, el lehet ezt adni! A kerítés rozoga, de annyi baj legyen. Figyelmetlenségből mégis beleiszok a borba. Összeszűkül a szemem, de az utóíze meglepően ártalmatlan. A mamámnál néhány éve újítottuk föl a kerítést, nem tudom, mire gondolhatott ez az illető, de ha jól értem, apám valójában csak egy értékbecslőről beszél, nem pedig igazi vevőről. Gondolkodom, hogyan puhatolózzak nála. És ki venné meg, kérdem végül jobb híján. Apám zavarba jön a kérdéstől, hangtalanul mozog a szája. Végül tanácstalanul néz rám. Hogyhogy ki? Hát ez a manus, nem? Mondom neked, nagyon tetszett neki. Tízmillió, ennyit mondott! Kicsit kevésnek találom az összeget, elvégre ott az a hatalmas kert is, na, meg maga a ház se kicsi, három szoba, jó állapotban is van, néhány éve újra is festettünk kívül-belül, ketten apával, a tető is új cserepeket kapott, amik eddigre már egyáltalán nem voltak újak: tizenhárom éve álltak a nyári konyhában, mert megvenni még igen, de ácsra már nem volt pénz. Egyedül az ablakokat és ajtókat nem engedte lecserélni a mamám, mert azokat még az apja csinálta neki meg a papának nászajándékként. Viszont tartották is magukat, még ha a meleget nem is annyira. Lehet, ilyen siralmas az ingatlanpiac mostanában? Apám újra tölt a borból, nekem is rátölt, későn veszem észre. Azt mondta, a lambéria külön sokat dob rajta, folytatja apám, én pedig hirtelen fölkapom a fejem. A lambéria? Az, mondja apám lelkesen, nagyon dicsérte. De a mamánál nincs is lambéria! Te most melyik házról beszélsz? Apámnak annyira értetlen a tekintete, hogy nem tudom sokáig állni, inkább megint beleiszok a rettenetes borba. Közben kezd összeállni a kép, de azzal párhuzamosan szétcsúszni is, mert ez a lőre erősebb, mint amilyennek elsőre tűnik. Hogyhogy melyikről, kérdi végül ingerülten, de nem folytatja, csak mered rám. Végül azt mondja: hát a tízmilliósról! Előredőlök, megmasszírozom a tarkómat. Ettől viszont csak még jobban émelygek, úgyhogy visszadőlök. Apa. El kell adni a mama házát, ugye? Kihívunk majd oda is egy értékbecslőt. Szerencsétlen faszi valószínűleg azt hitte, hogy te ezt a házat akarod eladni. De ez a te házad, ugye? Ezt nem adjuk el. Itt te laksz. Apa egyre ingerültebb, ezúttal egy szuszra kiissza a bort. A poharat a kelleténél erősebben csapja az asztalhoz. Mit értesz te ehhez! Te szőnyegeket árulsz! Tudod is te, mennyit ér egy ilyen ház! Apa, figyelj ide rám. A mama háza nagyon sokat ér. Biztos, hogy többet, mint tízmillió forint. Nehogy nekem itt rábeszéljen téged valaki valami hülyeségre! Tízmillió forint, az tudod, mennyi ma? Lakást alig találsz érte, nemhogy házat. Apám a maga részéről befejezettnek tekinti a beszélgetést, feltápászkodik a székről, és kidobja a kukába a műanyag dobozokat. Kiül az udvarra, szokott helyére, a konyhaablak alá az ütött-kopott rattan fotelbe, és rágyújt egy cigire. Néhány perc múlva horkol.

A temetést már péntekre kiírják. Mi legalábbis temetést akartunk volna, ahogy szokás, de mint kiderült, a nagymama már előre lebeszélt mindent, vett magának urnát és parcellát is. Írt továbbá végrendeletet is, méghozzá kézzel: a házat a nővéremre és rám hagyta. A keltezés már jó pár éves, még jócskán anyáék autóbalesete előtti. Ennél nagyobb meglepetés viszont, hogy a mamámnak spórolt pénze is volt, nem is kis összeg, majdnem egymillió forint, ez apámat illette. Szótlanul ülünk a hivatalban, és hallgatjuk a nőt, akit apa meglepő kedélyességgel mutatott be nekem, mint egykori osztálytársát. Mikor összeszedelődzködünk, hogy induljunk, a nő megsimogatja apám karját. Részvétem, Béluskám. Ki gondolta volna, nem igaz? Vigyázzatok magatokra!

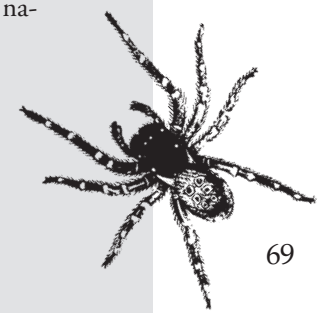

Ami azt illeti, tényleg nem volt ez előkészítve, mármint a mama halála. Nem volt beteg. Amennyire én tudom – és később ezt apám is megerősítette –, az utolsó napig járt ki a kertbe. Mikor beülünk az autóba, nem indulunk el rögtön. Mintha apa fejében is hasonló dolgok járnának, magától kezd el beszélni. Nem vette föl a telefont. Sokszor előfordult, nem is az, de gondoltam, azért én átmegyek, megnézem, mi van. Ott volt kitámasztva a kapa meg a gereblye a lépcső mellett. A kert föl volt túrva, biztos ültetett valamit. Vagy gazolt. Volt még ott egy sáv, na, gondoltam, még nincs kész, biztos bement egy fröccsért. De csukva volt az ajtó. Pedig sose zárta. Hirtelen nem jutott eszembe, hol tartja a pótkulcsot. De hát különben is, minek csukta be? Kopogtam, semmi. Kiabáltam, semmi. Elővettem akkor a mobilt, hogy fölhívom az Annust, mert hirtelen el is felejtettem, hogy meghalt szegény. Aztán ahogy ott nyomkodom a telefont, és nézem, hogy mégis kit hívjak, egyszer csak mintha látnék valamit az ablakban. Pedig biztos csak tükröződött valami. Gondolom, egy madár. De akkor nem gondolkodtam. Fogtam egy követ a sziklakertből, és bevertem az ablakot. Mondom, én bemászok, ki tudja, mi történt. Hát aztán ott feküdt csak. Mint ahogy tévét nézni szokott. Én meg hirtelen nem is tudtam, mit csináljak. Nem mentem oda hozzá. Ott volt a kezem ügyében a távkapcsoló, hát, bekapcsoltam a tévét. Aztán meg kikapcsoltam. Benéztem a konyhába, aztán visszamentem a nappaliba. Ugyanúgy feküdt. Kicsit földes volt még a keze is. Közben elkezdtem érezni a szagot is. Láttam körülötte a foltot. Akkor fölhívtalak téged.

Apával elmegyünk ebédelni, utána pedig a mama háza felé vesszük az irányt. Muszáj elkezdenünk átnézni a dolgokat, én most érek rá, később ki tudja, mikor tudok jönni. Délutánra odahívjuk az értékbecslőt is, aki rövid, de alapos megtekintés után tizenhétmilliót mond, és a végén megjegyzi, hogy a diófa melletti virágoskert legalább egymilliót dob rajta. Mivel nem nevetünk, ő is komolyra veszi a figurát, és azt mondja: viccet félretéve, tényleg addig kell eladni, amíg ilyen szép a kert, mert a vevőket az ilyesmi jobban megfogja, hiszen ezt látják érkezéskor és távozáskor is. Szeretné még tovább részletezni, de rövid úton megegyezünk, hogy fotózza le, hirdesse meg, majd elköszönünk. Apám végig mufurc, udvariatlan az értékbecslővel, pedig az ismerősként üdvözli, tehát valószínűleg ő volt nála a múltkor is, vagy csak szimplán ismeri valahonnan. Miután végre lelép – engem is fárasztott –, apa ragaszkodik hozzá, hogy maradjunk még egy kicsit. Céltalanul sétálgat az udvarban, majd fölmegy a teraszra. A lépcső tetején állva nézi a hintaszéket és mellette a kisasztalt, ahol azóta is ott hever néhány elrongyolódott *Füles*. Rám néz, majd ismét a hintaszékre. Öreganyád ezt a hintaszéket vette az első fizetéséből. Ezen mosolyog. Az első nyugdíjából vette, de nem akarom kijavítani.

Apa kulcsra zárva tartja az egykori szobám ajtaját. Azt mondja, azért, mert így nem megy be. De hát, miért nem mehetnél be, mondom neki, mire ő, hogy egyszer bement szellőztetni, és három hétig nyitva felejtette az ablakot, beesett az eső meg a falevelek. Benyitunk, tisztaság van, enyhén állott szag. Egyébként minden úgy, ahogy hagytam, beleértve a nejlonzacskókba összegyűjtött szemetet is, amit aztán sose dobtam ki, és az ágyamra összekészített, rendezetlen kupacokban heverő könyveket, füzeteket, fényképeket, amiket sose vittem el. Az ablak felé nézek, a nap megvilágítja a felkavarodott port. A párkányon tömött hamutartó. Mikor itt laktam, még sokat dohányoztam. Közelebb lépek, fölemelem a hamutartót, majd inkább mégis visszarakom a helyére. Ráérek még ezzel. Mivel jó idő van, úgy döntök, gyorsan lenyírom a füvet. Apa hálás érte, nem bírja már a dereka. Hátul már eléggé felveri a gaz az udvart, nyomnom kell rendesen. Apa pont akkor jön ki az udvarra, amikor leveszem a pólóm. Kifejezéstelenül, de kitartóan néz rám, majd azt mondja: eszel te rendesen, édes fiam? Kitör belőlem a nevetés, és ő is rötyögni kezd magában. Bármikor is mentünk, a mama mindig elsütötte ezt valamelyikünknek. Ha hozzám intézte a mondandóját, még azt is hozzátűzte: vagy olyan egyszálbélű leszel, mint apád?

De nekem inkább csak ugratásból mondta ezt, én anyám alkatát örököltem. Apa mélyet szagol a levegőbe, és elégedetten ül le a kerti székbe.

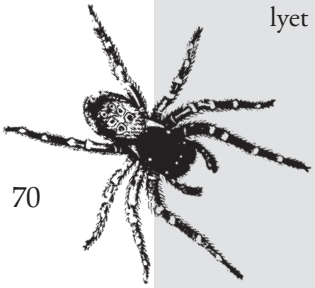

Már másnap jön az első érdeklődő, idősebb ügyvéd házaspár, apámmal egyidősek lehetnek. Elégedetten nézegetik a házat, a férfi dicséri az ablakok glettelését és magukat az ablakokat is, mi pedig nem titkoljuk, hogy ezek régi ablakok, nem szigetelnek túl jól, glett ide vagy oda. Ekkor beszáll a nő

is a dicsérésbe, olyannyira dicsérik szerencsétlen ablakokat, hogy pont ezzel árulják el magukat. Az árból nem is próbálnak alkudni. A nő kicsinyli a konyhát, de a férfi tettetett szigorral korholja, miközben nekünk címzi a mondandóját: na, mert az én Ágikámnak aztán óriási konyha kell ám! A nő belemegy a játékba, és kacag, mintha a férje viccet mondott volna. A kertre nem mondanak semmit, pedig az ingatlanos faszi kétszer is megpróbálja arra terelni a szót. Ők mindkétszer csak azt mondják: valóban nagyon szép. Végül aztán mégis szemügyre veszik, amikor már nincs mit nézni a házon. Egyenesen a diófához mennek, séta közben pedig pont belegázolnak a fürtös gyöngyikék közé. Apám jön a sor végén, de most tőle szokatlan nyersességgel felkiált: hé! A virágok! A nő ismét nevetgél, mintha valami vicces dolog történt volna, és azt mondja: ó, elnézést. Még ezután is nevetgél, és hallom, ahogy valamivel halkabban elismétli a férjének apám hanghordozását utánozva: hé, a virágok! A diófa alatt sokáig álldogálnak, főleg a férfi nézelődik, a nő inkább magát az udvart tanulmányozza. Az ingatlanos közben fossa a szót, már mindenkit kezd idegesíteni, amit valószínűleg ő is érez, így szép lassan visszavesz a tempóból, és hagyja vizsgálódni a férfit, aki úgy viselkedik, mintha keresne valamit. Végül azt mondja: nagyon közel van ez a fa a kerítéshez. Félek, nem lesz egyszerű kivágni. Szinte hallom, ahogy apámnál elszakad a cérna. Ez az ő fája, még a papával ültette kisfiúként. Kivágni? Ezt? A férfi először próbálja ignorálni, de apában pillanatok alatt fölmegy a pumpa, mint régen. Mit akar maga kivágni, hallja? Ezt a fát? Igen? Én vágom ki magukat, de azonnal! Mit képzel maga? Egy pillanatra mindenki megmerevedik, de a férfi azonnal megnyerő mosolyt ölt magára. Kedves uram, bocsásson meg, én… Apa viszont nem kíváncsi a továbbiakra, sarkon fordul, és a ház felé indul. Próbál szapora léptekkel menni, de a teste nem viszi gyorsabban, így hát lépeget. A nő utána indul, de apám pont ekkor fordul vissza, így szinte karnyújtásnyira a nőtől egyenesen a szemébe nézve mondja: maguknak nem eladó ez a ház. Viszontlátásra! A nő erre olyan képet vág, mint egy gyerek, aki elől épp megették az utolsó szelet tortát. Géza! Te érted ezt? Ekkor mindketten rám néznek, én viszont fapofával nézek vissza. Dacosan a kapu felé indulnak, de a jómodort megőrizve távozáskor még kezet nyújtanak, és olyan erősen megszorítják a kezem mindketten, hogy hajszál választ el attól, hogy rászóljak a férfire. Az ingatlanos visszajön néhány perc múlva, csönget a kapuból, mi már épp menni készülünk. Azt mondja, nagyon jó vevőket ijesztettünk el, de ne aggódjunk, mert ezek nem olyan virláglelkűek ám, ennyi őket nem rettenti vissza. Apám értetlenül hallgatja a fickót, az pedig tovább magyarázkodik. A kertet akarják csak átalakítani, hogy az unokák rendesen tudjanak játszani. Meg ugye, garázs az nincs, a diófától pedig nem is lehet beállni az udvarba. Szóval ilyen apróságok. Figyeljen, Béla bácsi, ezek szerintem még rá is fizetnek, ha kell! Apa azt mondja: nem kell. Ezektől nem kell semmi se.

A hamvasztásra sokan jönnek el, de a legtöbb embert persze csak apa ismeri, bár némelyik részvétnyilvánítónál ő se tűnik túlságosan határozottnak. Az egyik néniről, aki a mamám kollégája volt, apám azt mondja: ki gondolta volna, hogy ez még él. A kelleténél hangosabban mondja, mert többen is felénk fordulnak a távozók közül. Mikor már csak mi maradunk, apám még visszamegy a kápolnába. Tőle egészen szokatlan módon hozzám hajol előtte, és izgatottan azt mondja: itt várj meg! Annyira meglep vele, hogy tényleg meg is várom, nem megyek utána. Könnyezni kezdek közben, mert annyira furcsa mindezt végigcsinálni úgy, hogy nincs itt a mama. Valahogy azt képzeltem, hogy ő még a saját temetésén is ott lesz, felügyeli majd a dolgokat és irányítja az embereket, a torra süt néhány tálnyi sütit, és mindig kipécéz magának valakit, akinek aztán fenyítő hangsúllyal elmondja néhányszor: egyél! Amikor már nagyobb gyerekek voltunk, nekünk mindig azzal viccelődött, hogy ne kelljen kínálni, egyetek! Én addig iszok, csak hogy aztat is csinálja valaki!

A tort a kertben tartjuk, és csak néhány embert hívunk meg rá, főleg rokonokat, ilyen-olyan unokatestvéreket, meg egy-két volt kollégát. A szomszéd Janka néni úgy kéredzkedik át a kerítésen keresztül. Végül, amilyen szerencsém van, pont engem talál meg, és megállás nélkül mondja. Nem is az, hogy ő utálta volna az én nagyanyámat, dehogy utálta. De hát olyan egy irigy teremtés tudott lenni! Ennyi szép virág, és egyszer nem adott volna egy hagymát! Hát vénlányként hol lett volna őneki annyi pénze, hogy drága virág-

hagymákat vegyen, örült annak a pár kókadt kis nárcisznak, az is mi, három hét, aztán már el is virágzott. Pláne idén, amikor egy hónapja még havazott. Hát nála minden hagyma elfagyott. Itt meg? Úgy virágzik minden, mintha cukorral locsolnák, hát nézzem meg! A kardvirág meg minden évben akkorára nő, hogy szinte átlóg hozzá a kerítésen. Mintha őbelőle akarna gúnyt űzni. Most gondolj bele, fiam, így élni valakivel szomszédságban évekig, mit évekig, egy életen át! Ezen elkezd pityeregni, de úgy tűnik, inkább magát siratja, nem pedig a mamámat. Utána azért részvétet nyilvánít, odamegy apámhoz is, aki viszont nem fogadja, hanem szó nélkül faképnél hagyja. Janka néni ezen ismét könnyezni kezd, de senki nem megy oda hozzá. Végignéz a szűk kis társaságon, felém int még bizonytalanul, majd csöndesen visszakullog a szomszédba. Odalépek apámhoz, rágyújtunk. Mielőtt rákérdeznék, azt mondja: zűrös egy történet. Majd öreganyád elmeséli egyszer. Hosszú másodpercekig csak szívja a cigit, majd rám néz, mint aki most jön rá, mit mondott. Vagy majd te, mondom erre én, csak hogy mondjak valamit. Mikor már kezd elfogyni a ropogtatnivaló, apám elővesz a zsebéből egy kis fémdobozt. Szeretném megköszönni mindenkinek, hogy eljött. Szeretnénk, én és a fiam! Gyere ide, mondja nekem, és látom rajta, hogy többet ma már nem szabad itatni. Ő itt az én fiam. Köszönjük, hogy eljöttetek. Szép délután volt. Ebben a dobozban édesanyám hamvai vannak. Szórjuk szét őket itt a kertben, szeretett kertjében, gyönyörű virágai között, amiket oly sok éven át gondozott, és amikre oly irigy volt mindig mindenki, kezdve ezzel a szégyentelen némber… Jójójó, szólok közbe határozottan, apa pedig szerencsére nem erősködik. Többet nem is mond, csak fölnyitja a dobozt, közelebb lép a virágágyáshoz, és a tulipán nagyobb levelei alá szórja. Valamit motyog még magában, de háttal áll mindenkinek, így nem értjük. Utána aztán halkan sírni kezd, az emberek pedig lehajtják a fejüket, velem együtt.

Miután mindenki elment, összeszedegetjük a dolgokat, kidobjuk a műanyag tálkákat a kukába. Apa kávét hoz ki, azt mondja, ezt még igyuk meg. Csöndesen ülünk a teraszon, figyeljük a rovarokra vadászó fecskéket. Közben feltűnik Janka néni a szomszéd kertben, átkukkant, megint int, de nem várja meg, hogy visszaintsünk, bemegy a nyári konyhába. Nagyapáddal incselkedett. Apa csak ennyit mond, majd kikecmereg a hintaágyból, és a sufni felé veszi az irányt. Egy ideig kalamol a sötétben, majd kiszól nekem: tudsz egy kicsit segíteni? Nem találom a sárga vödröt. Gondolkodom, mit akarhat most a szarszedő vödörrel, amit azóta nem láttam, hogy a Rozi kutya elpusztult. Mielőtt válaszolnék, apa kijön a sufniból, és lemegy a lépcsőn. Közben annyit mond: biztos itt lesz. A pottyantós felé veszi az irányt, majd be is megy, és magára csukja az ajtót. Utána akarok szólni, hogy most mit csinál, de egyszerre olyan fáradtság vesz erőt rajtam, hogy az üres kávéscsészét sincs erőm az asztalra tenni, csak fogom tétován. A hintaszék melletti kisasztalt keresem, nincs sehol. Hirtelen megijedek, aztán rájövök, hogy tálaló asztalnak használtuk, és csak le van takarva. A terasz járólapját bámulom. Kis ismétlődő minták, gyerekkoromban imádtam azzal játszani, hogy a mintázat mentén irányítottam a matchboxokat. A fehér kő volt a beton, a sárga a homok, a piros pedig a víz. Pont a piros, mondogatta a mama. Hát festőnek ne menj! Apa kijön a klotyóból, kezében a vödörrel. A virágágyás felé indul. Mit csinálsz? Nem is fordul felém, csak a válla fölött hátrakiabálva mondja: gyere, segítsél! Hozzad az ásót! Ahogy kézbe veszem a sufniba nemrég visszavitt, de még mindig földes ásót, hirtelen rájövök, mire készül apa. Beugrik egy gyerekkori reggel, jobban mondva, hajnal, amikor a kelleténél korábban ébredtem, így a mama is fölkelt velem, ő úgyis fönt volt már, de mielőtt reggelit készített volna, kiment a kertbe. Mikor már majdnem odaérek apához, ő még mintegy bátorításképp azt mondja: gyere. Kitartóan próbálok nem belenézni a vödörbe. Apa mutatja, hova ássak kis gödröket. Ő aztán kislapáttal adagol, majd ugyanúgy a lapáttal vissza is húzza a gödrökre a földet. Szép kertje lesz öreganyádnak idén is. Jó?

Vasárnap indulok vissza, de előtte még elviszem apát ebédelni. Ezúttal direkt nem a környékre, hogy egy kicsit kimozduljon. Egy pillanatig eszembe jut, hogy pár napra akár el is jöhetne hozzám, elvégre egyedül élek, de aztán ezt az ötletet rögtön elvetem, annál is inkább, mert a vendégkanapé nemrég tönkrement. Apa csöndesen ül az anyósülésen, bámészkodik mindenfelé, és közben megjegyzi, hogy szép ez az autó, jó vétel volt. Ráhagyom. Három éve megvan. Elhajtunk egy Diego mellett, erre fölélénkül. Hékás, itt dolgozol, nem igaz? Ilyen messzire jöttünk? Apa, ez nem az az üzlet. Én egy másik Diegóban

dolgozok, nem ebben. Nem ebben?, kérdi erre értetlenül, szinte már csalódottan. Ennél a cégnél. Tudod? De nem ebben az üzletben. Sok üzletük van. Apa ezt emészti egy darabig, lehúzza az ablakot, majd visszahúzza. Hát akkor ez egy megbízható cég, állapítja meg végül. Bárhová mész, lesz munkád. Akár itt is. Fontos a munka. Közben megérkezünk az étterembe, amiről apa állítja, hogy már volt itt. Ezt egyébként semmi nem zárja ki. Hogy ez jót vagy rosszat jelent, már nem közli. Mivel jó idő van, a teraszra kérünk asztalt, apa pedig magához ragadja a kezdeményezést, és mikor jön a pincér, felém fordulva azt kérdezi: mit kérsz?

Mikor hazaviszem és indulnék tovább, apa hirtelen elveszti a fonalat, és azt kérdi, hova megyek. Hiába mondom neki, hogy haza, egyre ingerültebb lesz. A lakásomba, mondom végül. Erre nem válaszol. Hangtalanul jár a szája, de nem akar kiszállni az autóból. Végül bekísérem, lefőzök neki egy kávét, amíg fő, elmosogatok, majd mielőtt a kezembe nyomna egy kávéscsészét, útnak indulok. Mikor nyitom a kocsiajtót, hallom, hogy kinyílik az utcafrontra nyíló ablak is. Aztán egyél ám rendesen, mondja apa kezében a kávéjával. Jólvan, intek neki. De te is, teszem hozzá.

Ismét a Duna-part felé indulok el. Ezúttal egészen a folyópartig megyek. Pecások itt nem szoktak lenni, csak beljebb, a szigeten. Egy pillanatra eszembe jut, hogy kéne egyet menni itt az autóval, itt, a víz szélénél jó gyorsan, hogy nagy hullámokat verjen. Egyszer láttam egy filmben, és állati jól nézett ki. Szépen átsütött rajta a nap is. Nem hiszem, mondjuk, hogy az autónak tetszene, habár sok mindent kibírt már. De nekem sincs kedvem igazából. Inkább csak jó lenne látni, hogy valaki csinálja. Egy ideig nézem a vizet és valamivel arrébb a tavaly óta itt korhadó kidőlt fát. Habár nem szoktam egymagamban beszélni, most mégis azt mondom hangosan, hogy egyafene, és kiszállok a kocsiból. Közelebb sétálok a folyóhoz. Direkt meg sem nézem, milyen a víz. Leveszem az ingemet, a nadrágot, majd az alsónadrágot és a zoknit is. Eszembe jut, hány nyarat pucérkodtunk itt végig a nővéremmel. Ő tanított meg úszni, legalábbis azt hittem, mert nem jöttem rá, hogy neki leér a lába, és igazából csak úgy csinál, mintha úszna. A vége az lett, hogy én végül magamtól ugyan, de tényleg megtanultam úszni, ő viszont sosem. Ettől függetlenül odáig volt a vízért. Két vízipók, mondogatta anyám. Nem fagyott be a valagatok?, kérdezgette utólag mindig a mama. Odaértem a vízhez, nincs több lépés. A szívem mintha már előre készülne a sokkra, őrült mód kalapál. Na, mars befelé, mondom magamnak ismét hangosan, ahogy a mama pörölt velünk, ha későig kóricáltunk az utcán. A víz nem pusztán hideg, hanem először tényleg azt gondolom, ennyi volt, így kell meghalnom. Legalább egy percnek tűnik, persze valójában csak néhány másodperc lehet, mire följövök, és köhögve fújom ki a levegőt. Nagy erővel tör ki belőlem a káromkodás, de a hangom olyan szánalmasan gyenge, hogy inkább nem folytatom. Apránként kezdem megszokni a víz hőmérsékletét. A templom közben hatot üt, a távolban pedig egy gólyát látok a falu felé repülni. A heréim kegyetlenül sajognak továbbra is, úgyhogy hamarosan kimegyek a partra, hadd szárítson meg a nap, amíg van ereje. De már nem nagyon van. Beülök inkább a kocsiba, elheveredek a hátsó ülésen. Megtalálom a kocsi eladó-papírját. Összegyűröm, majd betakarom magam a széldzsekimmel, és a vizet nézem. Nem is olyan hideg, mama! De hiába mondtuk, ő attól még le nem jött volna, leszámítva azt az egy nyarat. ■■■

Moesko Péter: 1990-ben született Esztergomban. Film és norvég szakot végzett, jelenleg Bécsben él. Első kötete *Megyünk haza* címmel jelent meg 2019-ben a Műút-könyvek gondozásában.

CSORDÁS KATA

Lobog

Ide még együtt jöttek,
de aki vele szemben áll most
utoljára mond neki bármit is,
erről valami halvány fogalmuk
mindkettejüknek van.
Ő mégis csak azt nézi,
hogy sugárzik az arca a frissen
mosott reggeli fényben.
Alig kelt fel, már lehetetlent kíván:
hogy szoborszerűsége
hadd legyen mulandó.

Állni is nehéz ebben
az erős tavaszban,
nemhogy válaszolni.
Lobog, mint a vitorla.
Persze legkönnyebb
az időjárásra fogni
a saját korlátainkat is.

Később még sokszor
eszébe jut az a törékeny
város: kristályváz, amire
majd egyszer talán
rátelepszik az anyag.

Az ég madara

A puha fiú az Aldiban, aki a retek
mosatlan, fonnyadt leveleit falja.
Nem szent éhség vagy profán révület.
Csak a szerda estén átütő
transzcendens bizonytalanság,
ahogy a hús-vér ember eszi
a halott zöldet a neonok alatt.
Nem vásárol semmit.
A pénztárnál kiengedi magát
a bolt szikrázó belsejéből
a gomolygó világba.

Sárkányvonalak

Hosszú, sivár horizont,
néhány bezárt szög.
A tájba foszlott templom mellett ül.

Szemébe húzza a seszínű sapkát.
Hány ember izzadságát gyűjthette
már össze. Mennyi DNS.

Azt mondja, ez nem teher. Áldás.
Itt lett áldássá. Az amputált láb
helyét sáros kutya tölti ki.
A szavai körül olvadt zúzmara.
Nem nélküli, mint az angyalok.

Csordás Kata: 1984-ben született Pécsett, 2010-ben végzett magyar-esztétika szakon a Pécsi Tudományegyetemen. 2018 óta jelennek meg versei különböző folyóiratokban.

SZÉPEN ÖLNI

„Szeretnék otthon lenni magamban”

Csobánka Zsuzsa – 2015-ös, *Minden kikötő* című verseskötetétől kezdve Emese is – költő, író és tanár, aki egy ösztöndíjprogram keretében másfél év óta Írországban dolgozik, magyar gyerekeket tanít Corkban. Új könyvében egy, a szerzővel majdnem (ez fontos!) egyidős nő beszél az életéről, a gyerekkoráról, valós vagy képzelt ikertestvéréről, hegymászó édesapjáról, a szülei múltjáról, saját, sikertelen házasságáról, jeruzsálemi, lisszaboni, párizsi élményeiről, miközben azzal a kérdéssel is küzd, hogy „elmesélhető-e valami úgy, ahogy történt".

■ *A szereplők közt felbukkan egy Martin Eden nevű figura. Ez részedről kollegiális főhajtás Jack London előtt, aki* Martin Eden *címmel írt egy regényt?*
– Igen. Nagy hatást tett rám, mikor olvastam. A név szerepelt már a *Belém az ujját* című első regényemben is.

■ *Ami ritka provokatív cím volt, cikizhettek is érte. Nem bántad meg?*
– Nem. Tudatosan akartam figyelemfelkeltő és provokatív címet adni, ráadásul a külsőségek akkoriban még nagyon fontosak voltak számomra. Visszanézve pontosan mutatja, hogy a nyersesség, a trágárság és a szexualitás felől indultam, és onnan, kintről haladok egyre beljebb, az őszinteség más minősége felé.

■ *Nagyon különleges hangzású nevek szerepelnek az új regényedben, mindjárt az elbeszélődet Titilinek hívják, az édesanyját pedig Chilia Bhaabának nevezi a férje, akinek a hegymászás a szenvedélye – én a kiejtését sem tudtam kitalálni.*
– Cs-vel kell mondani: *Csília Bábá*. Létező szó, urdu nyelven madárkát jelent. A *titili* pedig pillangót.

■ *Erre azért nem sokan fognak rájönni… Fájdalmasan kevesen beszélnek nálunk urduul.*
– Ez nekem fontos, szeretem az ilyen játékokat.

■ *És te hogyan ismerted meg ezeket a szavakat?*
– Klein Dávid hegymászónak köszönhetően, akinek köze van a könyv születéséhez is. Neki ez a két kedvenc szava ezen a nyelven, amit egyébként Észak-Indiában és Pakisztánban beszélnek a muzulmánok.

■ *A Titili becenév vagy ez a tényleges neve?*
– Így hívják.

■ *Titili ikertestvérét pedig Manokleinnek. Vele kapcsolatban még az sem biztos, hogy létezik-e valójában vagy csak Titili találta ki.*
– Ezt a kérdést tudatosan nem válaszoltam meg a regényben. Manoklein léte-nemléte egy metafora is, mindarra, ami történik. Egyfajta nézőpont, életszemlélet a körülöttünk lévő dolgok valóságosságára, illúzió voltára.

■ *Titili egyidős lenne veled? A 28. oldalon ezt olvassuk: „Amikor hatévesek lettünk, a világban átszabták az utakat és a tereket. Az iskolából napokig félve mentünk haza, tüntető taxisokkal volt tele a város…" Ez valószínűleg a rendszerváltás, a taxisblokád, 1990. Te ugyan hétéves voltál akkor, hisz 1983-ban születtél, de szerintem csak roszszul számoltál és egyidősek vagytok!*
– Az ikrek hatévesek voltak a blokád idején, én akkor már hét. Jól számoltunk, te is, én is. Van távolság köztem és Titili közt.

■ *És vannak még olyan nevek, mint Levi Dris, Azulejo Greiro, Asha Hootan, Renan Krak, Vladimir Storm, Briksa Tla. Elbizonytalanítanak, talán még szorongást is keltenek, hisz nehéz őket egy-egy országhoz, néphez kötnünk. Mintha mindannyian megismerhetetlenül, kiismerhetetlenül bolyonganánk ide-oda a világban…*
– A legtöbb névnek van valamilyen háttere. Asha Hootan neve például egy magyar férfi, egy volt szerelmem nevét rejti. Hiszek a nevek erejében, és fontos volt, hogy valamennyit megőrizzek a szereplők mögötti valós személyből így is. A személyek, terek, idők viszonylagossága, súlya, súlytalansága, igen, szülhet egyfajta bolyongásérzést. A személyiség kiismerhetetlenségének, sokszínűségének, végtelenségének érzését. Hiszek abban, hogy ami igazán fontos, letisztul, és mindezeken túlmutat. Nem kell kötni magunkat se névhez, se térhez, se időhöz.

■ *Egy teljesen civil kérdés: te hogyan lettél újabban Emese is?*
– Elkezdtem számmisztikával foglalkozni, és aszerint a lélek nem véletlenül választja a földi nevét. Addig viszolyogtam az Emesétől, nem tudtam elfogadni, mert egy kellemetlen gyerekkori emléket idézett fel. Akkor döbbentem rá, hogy elfogadni a teljes anyakönyvezett nevem és használni, az már önmagában egy hatalmas lépés önmagam elfogadása felé.

■ *Asha titokzatos figura, már nem él, de a szöveg jelentős része hozzá szól. De több megszólított van. Ettől függetlenül tekinthetjük a szöveget valamiféle belső monológnak?*
– Szerintem igen.

■ *Asha az elbeszélő utolsó szerelme, és már nem akar új kapcsolatokat.*
– Az eredeti terv az volt, hogy végig hozzá beszél, de másokat is meg kellett szólítania, hisz másokkal is szorosan össze van, volt kötve. A regénynek az az egyik mozgatórugója, hogy tarthatatlanná válik a régi minta, nem működik a kapcsolatok korábbi formája. A szerelem a legnagyobb illúzió, ezt ideje elengedni. Félelem is van a bezárkózás mögött, hisz nincs képe arról, hogyan kell másképp, önazonosabban, emberibben, hétköznapibban szeretni. Játszmák nélkül, viszonzástól függetlenül. Egy szerelem vége egy részünk végét jelenti. Vékony a mezsgye, hogy mit lehet, tudok megtartani, hogy még megmaradjon a hitele a kapcsolatnak, a személyeknek, a közös időnek, de tovább is lehessen lépni. Új minőségben, okulva a tapasztalatokból, nem pedig dühösen, sértetten. Az elbeszélő még fájdalomból beszél, az pedig mindig csak egy szűk szeletét engedi láttatni a valóságnak.

D. Magyari Imre

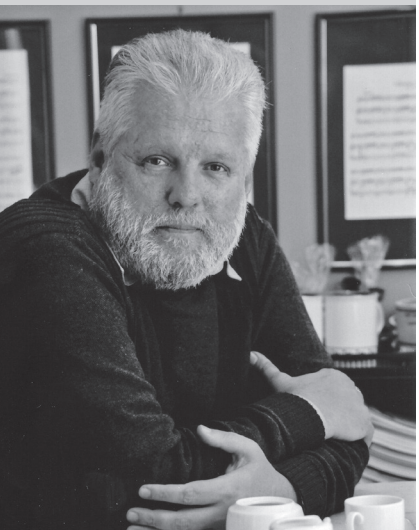

■ *És ezek hol megtartó, hol fojtogató kötelékek, mintha ilyesmiről szólna a regény, egy nő története.*
– Írás közben nem tudtam, mi lesz a vége, milyen titkok derülnek még ki. A szöveg tényleg elkezdi írni önmagát!

■ *Ez még egy egyszerű cikk írása közben is megtörténhet! Nehéz volt írnod? Hisz úgy tűnik, az elbeszélő életében sok van a tiédből.*
– Nagyon. Lelkileg nagy munka volt. És még mindig nem tudom, hogyan folytassam íróként, pedig már sok hónap eltelt a megjelenése óta. Annyira mélyre mentem, annyira kiadtam magam, hogy nem könnyű kitalálni a folytatást. Illetve ez is

megváltozott: már nem akarom kitalálni. Várom, hogy mutassa meg magát. Mert úgy nem folytathatom, ahogy eddig írtam, ez a könyv zárókő.

■ *A megírása hozott valamilyen megnyugvást?*
– Azt kéne mondanom, hogy igen, de még nem tudom, hozott-e. Annyi minden történik velünk! Csak ámulok, hogy az emberek miként tudnak élni úgy, hogy nem néznek szembe önmagukkal. Annyi minden vár felfedezésre a lelkünkben! Szóval, kérdés, hogy van-e egyáltalán megnyugvás. Jobb lesz-e általa, ahogy azt várjuk tőle? Talán ez is csak ábránd, naiv biztonságkeresés egy állandóan változó világban.

■ *Esetleg épp attól tudnak élni, hogy kerülik a szembenézést…*
– Én megpróbáltam, elkezdtem szembenézni. Ebben a könyvben, legalábbis azt hittem, szembenéztem sok mindennel, a házasságom történetével, a válásom történetével. De most, hogy külföldön, Írországban éltem egy évig, a történeteknek újabb és újabb rétegei bukkantak elő. Ahogy múlik az idő, ahogy eltávolodtam térben is, egyre nagyobb a rálátás. Mintha önmagam számolnám fel. A tév-, netán valós képzeteimet.

■ *Azt olvassuk a 146. oldalon az anyai nagyapa szívinfarktusa kapcsán, hogy „ha végighazudik az ember egy életet, abból nem szabadulhat, csak ha a saját szíve végez vele”.*
– Az egész életen át húzódó hazugságok tapasztalatom szerint megbetegítik az embert. A belső konfliktustól függően alakul ki rák, cukorbetegség, kap valaki szívinfarktust. Ahogy gondolkozik, ahogy él valaki, azzal teremti meg a holnapot, az egészségét vagy a betegségeit. Más kérdés, hogy mi mit ér meg, vagyis miért dönt valaki úgy, hogy inkább megbetegíti magát, újabb áldozatszerepet vesz föl a felelősség vállalása helyett, ami esetenként persze fáj.

■ *Az emberek többsége egyébként nem él olyan könnyen… Ha hazudik, azért, ha nem hazudik, akkor meg azért.*
– Azt tapasztalom, sokan megmaradnak a felszínen. Nemhogy nem keresik a választ a kérdéseikre, de fel sem teszik a kérdéseket.

■ *Anna Freud remek könyve,* Az én és az elhárító mechanizmusok, *feltehetően túl vékony. Ez a negyedik regényed, de a négy mű összekapcsolódik, érintkezik, egymásba folyik. Felfoghatók egyetlen műnek?*
– Egyetlen folyamot alkotnak, hisz mindet én írtam, de az értelmezést az olvasóra bízom.

■ *Összekapcsolják őket például a visszatérő helyszínek, amik ebben a könyvedben is megjelennek. Igaz, csak hosszú oldalak után derül ki, hol vagyunk, a Duna az első földrajzi név, ami segíti az azonosítást, ahogy a személynevek megnehezítették.*
– A helyek nem fontosak. A kapcsolatok a fontosak. A belső utak. Annyira mindegy, hol van az ember. Budapest ugyanolyan csodálatos, mint Cork, és ugyanolyan szorongató az egyik is, a másik is, mert én vagyok bennük és én éppen olyannak látom őket, amilyen épp vagyok. A világ az én kivetülésem. Persze utazni szeretek.

■ *Ami velünk történik, az belőlünk következik?*
– A lét folyószerű. Ha a sodrással haladok, az jó, ha gátakat, akadályokat építek magam elé, nem jutok tovább, elakadok, és jön az önsanyargatás, a szenvedés.

■ *A te nemzedéked már egész máshogy közlekedik a világban, mint az enyém – én, ugye, a hatvanasokhoz tartozom, a világútlevél szót felnőtt fejjel tanultuk meg, ti szerencsére oda mehettek, ahová akartok. Hol vagy otthon? Mit jelent, jelent-e bármit is számodra az a szó, hogy haza, pláne az, hogy hazaszeretet?*

– Nem tudom a válaszokat. Talán épp ezekről szeretnék majd írni. A kételyről-bizalomról és az idegenségről-otthonosságról, a határhelyzetekben megjelenő teljességről. Sosem tartottam magam „hangosan magyar”-nak, pedig irodalomtanárként és a családi viszonyaim révén az életemben ez a téma mindig jelen volt. Kárpátaljai felmenők, miskolci kereskedő és polgár, vasutas… Ezek a keretek, amiket igyekszem most átszabni, nyitni. Nekem az, hogy magyar vagyok, természetes létélmény, nem kérdés. A családban sokaknak az volt, akár úgy, hogy életeket tört félbe. Ugyanakkor, ahogy már említettem, 2018-ban kikerültem egy ösztöndíjprogram keretében a Corkba, ott élő magyarok közé, és ott sokkal intenzívebben éltem meg a magyarságomat, mint itthon. Azt is ott élem meg – visszamegyek még –, hogy ember vagyok, és egy ponton túl mindegy, hogy azon belül micsoda. Mert a közös dolgokat keresem, az egységet. A különbségek csak elhatárolnak. Ezzel együtt megrendítő látni, ahogy az ott született gyerekek magyarul próbálnak beszélni, vagy éneklik a *Himnusz*t. Hogy hol vagyok otthon? Szeretnék otthon lenni magamban, mert a külső világban nem leszek otthon soha. Magyarországon most úgy érzem magam, mint egy idegen. És kint is hiányzik valami. Igen, a határhelyzetekben lehet a teljesség.

■ *Kikhez, mikhez kötődsz?*
– Férfiakhoz, helyszínekhez – túlságosan is, és így magamhoz kötődtem a legkevésbé, erre jöttem rá az elmúlt esztendőben, pedig a szabadsághoz ez kell. Annak a kizárólagossága, hogy a belső hangomat, az intuícióimat kövessem, magamat válasszam, és szeressem feltétel nélkül. Korábbi kényelmes szerepeket, de akár másokat elengedve, ha kell. Persze, ez fáj. Elfogadás kell a szabadsághoz. Helyükön kezelni a dolgokat, távolsággal, tudni, hogy az élet kötésekkel jár, amikbe kapaszkodva lehet kacagva hintázni, de ugyanazok a kötelek fel is tudják sebezni a tenyerem, ha túl erősen markolom őket.

■ *Az elbeszélőd keresi a múltját, kutatja a családja történetét, Jeruzsálembe is elmegy, a Jad Vasembe, mert az édesapja zsidó.*
– Amikor írtam a könyvet, akkor még azt hittem, hogy ha visszanézünk, ha kiderítjük a múltat, az ad valamiféle megnyugvást – de nem ad. Lehet, hogy én vagyok túl nyughatatlan. Vagy csak a kérdéseimet kellene elfelejtenem. Ráadásul, ha meg is találod a választ, azok mindegyikéből következik egy újabb kérdés.

■ *Tulajdonképp mik a kérdéseid?*
– Minden. Mit jelent a szeretet? Hogy tudok jól szeretni? Hogyan lehet önmagamat és a másikat maradéktalanul elfogadni? Mikor kell nemet mondani? Hogyan tudok segíteni az embereknek? Mit jelent a megbocsátás, és hogyan történik meg? Hogyan tudom elengedni a régi, engem már nem szolgáló mintákat? Miért félek a boldogságtól? Miért nehéz szeretve lenni?

■ *Mondanám, hogy majd megnyugszol, hisz még negyven sem vagy, de azt hiszem, neked mindig lesznek kérdéseid.*
– Valószínűleg igen, ez alkati kérdés.

■ *Bánod? Mert ezzel nem könnyű együtt élni.*
– Magamat bánom, ha bánom ezt. A végén mindig oda jutok, hogy minden rendben van, utóbb beigazolódik, helye volt mindennek. Ha sikerül eltávolodni a személyemtől, minden könnyű, és ott kérdések sincsenek.

■ *Ha sikerül… A zsidó léttel kapcsolatos problémák is folyvást felbukkannak a könyveidben. Lenne közöd a zsidósághoz, vannak zsidó felmenőid?*
– Nincsenek. Engem mégis mindig nagyon érdekelt mindaz, ami a zsidósággal történt. Arra is emlékszem, mennyire megrendültem, mikor nyolcadikban tanul-

tunk a holokausztról. A dédnagymamám pedig elmesélte, hogy volt egy zsidó szerelme, de nem házasodhattak össze, mert elvitték. A barátaim révén évekig próbáltam részévé válni különböző budapesti zsidó közösségeknek, amikben valami összetartó erőt éreztem, ismerősséget, vonzó otthonosságot, de igazán sosem tudtam része lenni egyetlen közösségnek sem. Hiszen kívülről jöttem. Végül magam döntöttem úgy, hogy nem megyek többet. Empátiával és érzékenységgel is csak egy ideig lehet más sorsát átvállalni. Aztán égető a sürgetés, hogy a sajátomba álljak bele. Tanárként is jártam különböző tanfolyamokra, továbbképzésekre. Lenyűgöz az életszeretet, aminek köszönhetően a múltbeli szenvedések dacára a zsidók tudnak örülni annak, hogy léteznek. De ez megint egy külső szál. Idővel elvesztette a hitelét bennem. Keressem inkább saját magam, ne vegyek fel újabb szerepeket. A zsidók abban segítettek, hogy megmutatták, ami nem vagyok, így tudom, mit kell elengednem.

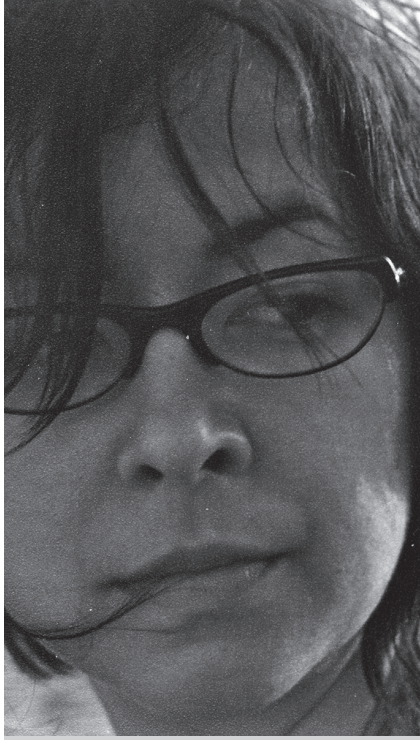

■ *Azt hiszem, a felhőtlen életszeretet nem mindenkire jellemző, hisz súlyosak a terhek. Az is felmerül a könyvben, hogy a túlélők némelyikének lelkiismeret-furdalása van, amiért életben maradtak.*
– Hajlamosak vagyunk magunkra venni a szenvedést, a bűnt, ezt csináltam én is, sőt csinálom még most is, de ez rossz játék. A bűntudat is erőszaktétel és hatalmi játszma.

■ *Titili édesapja, David zsidó és ez furcsa módon még a hegymászás iránti szenvedélyét is meghatározza. „Úgy nőtt fel, hogy legbelül azt érezte, tartozik, tartozik a szüleinek, akik a tábor ellenére kitartottak az élet mellett. Szerette volna, ha elhiszik, nem lett mégsem hiábavaló életben maradniuk…" A hegymászással valami maradandót akar véghezvinni – más kérdés, hogy ez nem sikerül, hisz nem lesz boldog sem ő, sem Chilia. Van ilyen?*
– Engem az sosem motivált, hogy maradandót alkossak. Viszont írás közben vannak boldog pillanataim, olyankor az időn kívülre kerülök. És örömet okoz, ha akad olyan szövegem, ami révén találkozni tudok más lelkekkel.

■ *Egyáltalán: miért épp hegymászó a hősöd?*
– Egyszer megkérdeztem egy barátomtól, mit írjak. Azt válaszolta: „Írd meg e belső hegyeket!" Aztán megismerkedtem Klein Dávid hegymászóval, ez is sokat segített. Mikor írtam a doktorimat a kortárs szemléletű irodalomtanításról, kezembe került Carl R. Rogers *Valakivé válni* című kötete, ennek kapcsán pedig eljutottam Klein Dávid édesapjához, Klein Sándor pszichológushoz, aki a nyolcvanas években Szegeden több száz résztvevővel találkozókat szervezett Rogersszel és munkatársaival. És üzentem a fiának, mert vele álmodtam, épp akkoriban indult egy expedícióra. Megismerkedtünk, sokat beszélgettünk. Az ő vezetékneve van Manoklein nevében, miatta lett David Titili apja.

■ *Az elbeszélőd, Titili, Portugáliába megy férjhez egy portugál férfihez; azért is, hogy meneküljön önmaga elől – nem mintha ezt lehetne. Miért épp oda?*
– Itt is van személyes érintettség. Amikor tizenöt évesen először láttam Egressy Zoltán *Portugál* című drámáját, aminek a hőse Portugáliába akar eljutni, nagyon megfogott. Később is sokszor előkerült az életemben ez az ország. Tudom, mi a *saudade*, az édes fájdalom. Szerettem volna ott élni. Helyettem a húgom él ott, a párja portugál.

■ *Titili házassága nem sikerül, a férje bántalmazza. Miért marad mégis sokáig ebben a kapcsolatban?*
– Az ember gyakran sokáig benne marad a rosszban, megszokásból, kényelemből, netán még élvezi is. Szívesen és könnyen lesz áldozat. „Nekem ez a sorsom", mondja és szenved valakiért, ő lesz mellette a legnagyobb mártír. A mé-

lye a félelem, a gyávaság. Félelem az ismeretlentől, az egyedülléttől, a már említett szembenézéstől önmagával. Mert az fáj és nincsenek fogódzók. Mert ott szabadság van.

■ *Titili egyszer eltűnik az alvaladei erdőben. Mi történik ott?*
– Nem tudom, én sem tudom! Az alapja annyi, hogy egyszer Lisszabonban elmentem futni és a lemenő nap gyönyörű fényeket adott, mintha az égő csipkebokrot láttam volna, és azt éreztem, hogy valami véget ért.

■ *Arra gondoltam, hogy megpróbál öngyilkos lenni.*
– Igen, az lehet. Az is lehet. Bár már nem hiszek az öngyilkosságban.

■ *Titokzatos a cím, bár olvassuk, hogy Chilia „szépen" öli a szúnyogokat, nem okoz nekik szenvedést, és Titili szeretné, ha róla is ezt mondaná valaki. Lehet egymást – vagy magunkat – szépen ölni?*
– „Szépen ölsz, Avatar" – hangzik el a filmben, ami életem egy meghatározó szakaszát indította. Amikor elkerülhetetlen a vége, az ember legalább ne nyiszatolja, ne okozzon felesleges szenvedést, ha már a fájdalom elkerülhetetlen. A vége legyen a vége. A tisztánlátás fáj, de a szenvedés mellett az ember maga dönt.

■ *Hová képzeljük azt a hatalmas házat, ahol Chilia Bhaba végül egyedül marad?*
– Bennem ez Miskolc, a szüleim most is ott élnek. Hatalmas épület a belvárosban, zárt belső kerttel, ami tényleg olyan, mint az édenkert.

■ *Én képzelhetem a budai hegyekbe? Vagy inkább valamelyik pesti peremkerületbe?*
– Hogyne! Bárhová! Mindenkinek megvan a maga kertje, én a hangulatot akartam megragadni.

■ *Titili egyszer a budapesti villamoson akaratlan végighallgat egy telefonbeszélgetést: „Eltelt az életem legnagyobb része, és mégsem áll össze semmi, valahogy nem tudok az emberekkel mit kezdeni…" Szoktam érezni regények olvasása közben, hogy ilyet nem lehet kitalálni, ezt éreztem most is. Vagy lehet?*
– Amit kitalálok, vagy amit megélek, hallok, látok, mi a különbség? Bármi lehet.

■ *Akadnak a szövegben fordulatok, amik magyar verseket idéznek fel az olvasóban. Mindjárt a nyolcadik oldalon ez szerepel: „szoktattam a szívem a szapora ritmushoz". Ebben a névelő ellenére ott van a József Attila-sor az Ódából: „Szoktatom szívemet a csendhez."*
– Ezek nem véletlenek, a sorok bennem élnek.

■ *Magyartanári mérgezettség?*
– Nem voltam – itthon épp nincs állásom – az a nagy „idézgetős" magyartanár. Az emberi oldal érdekel, nem állok vigyázzba, ha az irodalom szóba kerül. Sőt, Írországban ezt a szerepet is elengedtem, a nagy hiúság, hogy én micsoda jó tanár vagyok, oda. Kihívás volt a kicsiket tanítani. Kudarcokkal teli. És megmutatta, hogy nem betonozhatom bele magam abba a kényelmi zónába, hogy magyartanár vagyok és magyar író. Körbeértünk. De akkor ki vagyok?

■– *Vannak rendkívül erős, szentenciózus mondatok is. Például: „…nem lehet jót tenni, mert valakinek biztos, hogy fáj." Ezt persze nem te mondod, hanem az elbeszélőd.*
Szerintem is így van.

■ *Egy másik: „…minden búcsúzást megmérgez a bűntudat."*
– Ezt ma már máshogy gondolom. Sokat változtam a regény befejezése óta, Írország erre volt jó. Derűsebben látom az életemet. És hiszek abban, ha tudatosan je-

len vagyok, ha éber vagyok, nincs mit bánni a végén. Döntéseket hozva élek, minden pillanatban, magamon keresztül áramoltatva az életet.

■ *Mintha még nem másztad volna meg a belső hegyeidet, mintha még küzdenél velük.* – Sokat vártam a regény megírásával, többször átírtam, húztam belőle. Azt a hegyet megmásztam, a *Szépen ölni* látlelet az elmúlt harmincöt évről, de van még felfedezni való bőven. Egy derűsebb megvilágításban, például egy ír sziklaszélen, ahol különben tényleg alulról is tud esni az eső.

■ *A regényben nincs feloldás. Még az is kérdés benne, „vajon képes-e az ember egyáltalán szeretni, vagy legalább nem ártani." Igaz, nem mondasz erre kategorikus nemet sem.* – Az olvasó helyett nem tisztem az ő életére igent vagy nemet mondani. Abban bízom, hogy a szövegeim teret és időt adnak az önmagával való találkozásra. Használjanak erre! De most, hogy végiggondolom, az egész életem arról a vakhitről szól, hogy van szeretet. Csak más, mint ahogy eddig hittem, tanultam, éltem. Van még időm megfogalmazni a saját válaszomat, erre törekszem a szövegekkel és az életemmel is. ■■■

Csobánka Zsuzsa Emese (Miskolc, 1983): író és tanár. Könyvei: *Bog* (versek, Szoba Kiadó, 2009); *Belém az ujját* (regény, JAK+PRAE.HU, 2011); *Hideg bűnök* (versek, Kalligram, 2011); *Majdnem Auschwitz* (regény, Kalligram, 2013); *A hiányzó test* (regény, Kalligram, 2014); *Minden kikötő* (versek, Kalligram 2015); *Szépen ölni* (Kalligram, 2018).

D. Magyari Imre (1955): 1978-ban végzett a debreceni KLTE magyar–német szakán. 2013-ban ugyanitt szerzett PhD-fokozatot irodalom- és kultúratudományokból. Tanárként és újságíróként dolgozott, jelenleg szabadúszó. Készülő munkája *A magyarországi cigányság irodalma*. Kötete a Kalligramnál: *Hatvan plusz* (2018).

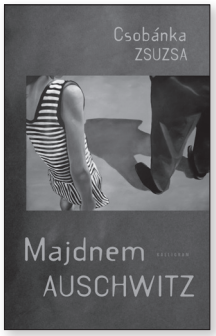

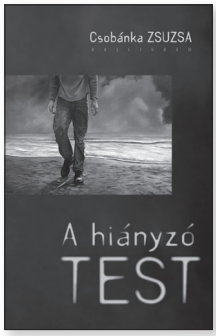

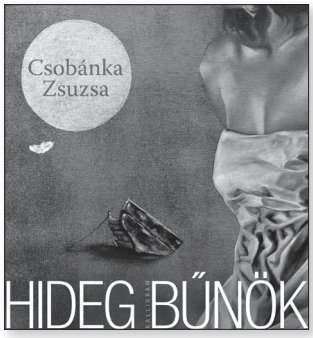

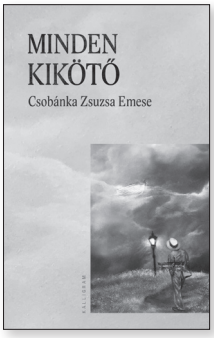

AUSCHWITZ: KERTÉSZ

írás, élet és irodalom Kertész Imre három regényében

Kertész Imre regényei közül három főszereplője író. Kettőben, *A kudarc*ban és a *Felszámolás*ban maga a cselekmény is irodalmi szövegek körül bonyolódik, és a *Kaddis*ban is fontos szerep jut egy elbeszélésnek a férj és a feleség kapcsolatában. A naplószerű alkotásokkal együtt, amelyekben az írás magától értetődően válik a legfontosabb témává, ezek a művek bonyolult kontextuális és jelölői hálózatokat alkotnak. Kertész olvasója nem az életmű egyes darabjaival találkozik, hanem hangsúlyozottan e bonyolult, intertextuális kapcsolatokkal, ismétlésekkel, eltolásokkal, újraírásokkal át- meg átszőtt hálózatokkal, és csupán ezek értelmezőjeként kerülhet tényleges viszonyba az életművel.

„Erkölcsöm: ugyanazt a regényt élni és írni, mindenesetre változatlan. *A kudarc* is ugyanarról a forrásvidékről ered, ahonnan a *Sorstalanság,* és ha másik ágra szakadt is, a figyelmes tekintet bizonyára kijelöli azt a pontot, ahol végül egyesülni látja őket" – olvasható *A kudarc* első kiadásának szerzőtől származó fülszövegében. Ez a rövid kommentár nem csupán az életmű hálózatos jellegére hívja fel a figyelmet, tartalmazza annak a jelölőláncnak néhány lényeges elemét is, amelynek belső viszonyaival foglalkozni szeretnék: írás, élet, munka, létezés, írói erkölcs. Az írás és az élet Kertészre jellemző viszonyának értelmezésekor nem használhatók az önéletrajzi szerződés köré rétegződő olvasásmódok. Kertész esetében az élet és az írás között nem állítható fel metonimikus (hierarchikus vagy időrendi) kapcsolat. Az írás az egyedül lehetséges, az írásban felszabaduló és felszámolódó életformaként jelenik meg az olvasói szemek előtt, és mint ilyen, kétségtelenül egy, a német kora romantikában bejelentett eszményt újít meg a maga gyökeresen más feltételei között. A nyilvánosság terében Kertésznek azért nincs életrajza, csak munkarajza, mert pályája minden pontján következetesen és nyomatékosan elutasított minden olyan identitásmintázatot, amelyet nem ő maga állított elő az írás által és az írástól elválaszthatatlanul. Minden olyan identitásképet tehát, amelyet az élet esetlegességei vagy a külsődleges kategóriák, ítéletek pecsételtek volna rá. Ez a törekvése akkor nyilvánult meg a legélesebben, amikor írói figurája a Nobel-díjat követően erőteljesen ki volt téve annak, hogy az életéből és személyiségéből irányíthatatlan mediális, kulturális és politikai igények emlékművet faragjanak a közönség számára.[1] Feledhetetlen és tökéletesen végiggondolt mondatai arról, hogy a holokauszt bohóca volt,[2] illetve hogy visszamenőleg se akarjanak belőle zsidót vagy magyart csinálni,[3] semmi kétséget nem hagynak afelől, hogy identifikációját a legkegyetlenebb öniróniát is latba vetve az írás ismétléseinek, tükörviszonyainak és eltolásainak rendjén belül kívánta tartani. Az identifikációk szempontjából a magyar kulturális-politikai közegben gyökeresen új időszak kezdődött a szerző halálával, amely időszakot

még Kertész életében szimbolikusan bevezette a Szent István-rend odaítélése és átvétele. Az életmű ma erőteljesen ki van téve az ideológiai kisajátítás kísérleteinek, és a szerző maga ezekre már nem reagálhat, miközben olvasóit zavarba hozhatják kései esszéi, beszédei, nyilatkozatai, amelyekben kritikus mennyiségben találhatók az életmű meghatározó részével összeegyeztethetetlen biopolitikai kirohanások.

Az írás enyészpontja azonban nem lehet más, mint a láthatatlan, – Kertész szavával élve – a titkos élet. Bár a 60-as évek elejétől folytatott naplóírás által kísért kertészi projekt kétségtelenül erőteljesen rájátszik az önarchiválás eljárásaira, a naplók a lehető legszervesebben illeszkednek az önidézések és átírások, a motivikus ismétlődések hálózatába, működésük semmilyen módon nem teszi kiemelhetővé őket a műfaji konvenciók szerint szorosabban fikciósnak minősített művek köréből. A jelölők hálózata bennük is kizárja azokat az olvasatokat, amelyek az életet az írás intertextusokba vont figurativitásától függetlenül, rajtuk mintegy felülemelkedve engednék viszontlátni a tárgyiság és a képzelet világában. *A kudarc* Öregje számára ezért bizonyulhat válasznak az írás minden kérdésre, és ezért nem fejeződhetnek be a jegyzetei ott, ahol véget érnek. Folytatódniuk kell egy fikciós szintlépéssel az általa írott regényben: „Csak nem befejezni, hiszen sosem ér véget semmi: folytatni kell, írni tovább, igen, bizalmasan és émelyítő közlékenységgel, úgy, ahogy két gyilkos beszélget."[4]

Az írás hálózatának ez a befejezhetetlen keletkezése akár egyetlen művön, az előbb már szóba hozott regényen belül is jól vizsgálható. Köztudomású, hogy *A kudarc* írófigurája, az Öreg, akit a regény első felében megismerünk, létrehozza saját alteregóját Kövesben, az általa írott regény főszereplőjében, illetve másik alteregóját Berg alakjában, miközben saját életviszonyainak egyes mozzanatait ironikusan szétosztja kettejük között. Az eljárás célja nem az, hogy az Öreg az írás kívülről ráhelyezett kényszerében – jobb témát nem lelvén – önmagát tegye a bemutatás tárgyává, jóllehet az Öregről szóló elbeszélés tartalmaz olyan részleteket, amelyek ezt az egyszerű magyarázatot is megengedik. Más mozzanatok azonban világossá teszik, hogy saját történetének megismétlésével, az eltolások és a szétbontások sorozatával annak jár utána, hozhatott volna-e más döntéseket, mint amelyeket meghozott, elkerülhető volt-e, hogy íróvá váljék, rajta múlt-e, hogy nem volt képes nyomtalanul elmerülni az időben, elkerülhető volt-e az, hogy sorsot tulajdonítson magának, elkerülhető volt-e, hogy az önfelszámolás folyamata önalkotásként teljesedjék ki, amit nem élhet át másként, csakis szégyenként, nevetségességként[5] és kudarcként.[6] Eközben megjelennek a regényben olyan mondatok is, amelyek majd az életmű későbbi alkotásainak köszönhetően kapnak súlyos jelentést. Ilyen például Weigandné megjegyzése, amely a *Kaddis* főtémáját előlegezi meg: „Micsoda örök lelkiismeret-furdalás ez: a világra hozni egy gyereket! Az ember soha ki nem heveri! És éppen egy ilyen világra…"[7] Ugyancsak a *Kaddis*ra, de az egész életmű státuszára is utal az Öregnek az a kérdése, amely egy, a regényírás válaszjellegéről szóló eszmefuttatás végén hangzik el, hogy vajon kinek címezhetné a regényét, ha „– mint tudjuk – az isten meghalt".[8] „A semminek, ismeretlen embertársaimnak, a világnak. Nem imádság lett belőle, hanem regény",[9] érkezik a válasz, ami világossá teszi, hogy hibás olvasat lenne a később megírt *Kaddis*t a zsidó gyászima szövegével összefüggésbe hozni, mint ahogy nincs is szövegszerű közük egymáshoz.[10] A későbbi regény a címzett halála folytán elmondhatatlanná vált ima üres helyén keletkezik. A szöveg retorikai formája, a változó perspektívákat magába foglaló, végtelenített magyarázat tartalmazza az ekképp értett üres hely hiánytapasztalatát, egyszerre felszabadító és kényszerítő erejét.

Ilyen motívumokat számolatlanul idézhetnénk. Az időben előre és hátra mutató hálózatos kapcsolatok nyilvánvalóvá teszik, hogy noha esztétikai minőségben felmutathatók különbségek az egyes könyvek között, a Kertész-életművet nem érdemes fejlődés- vagy épp hanyatlástörténetként olvasnunk, amire például Radnóti Sándor tett több ízben javaslatot,[11] sokkal helyesebb és az értelmezésben gyümölcsözőbb a teljes szövegtestet egyidejű egészként szemlélni.

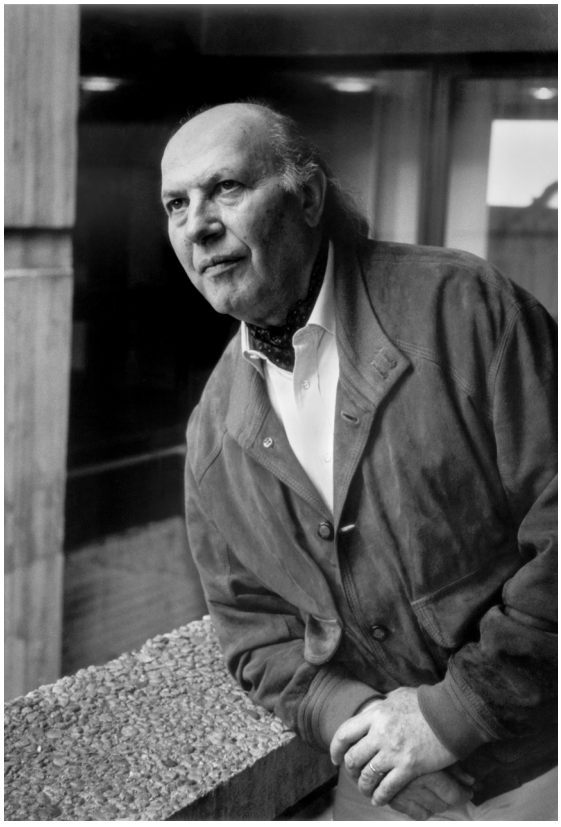

Maradjunk azonban még *A kudarc*nál, a legbonyolultabb konstrukciójú Kertész-szövegnél. Látható, hogy az Öreg nem elbeszélője a saját történetének. Azt egy tőle független, névtelen és meglehetősen ironikus szólam mondja el, zárójeles közbevetéseivel önmagát is kommentálva, pontosítva, elbizonytalanítva. Vagyis a regény nem egyszeres, hanem kétszeres metalepszist hajt végre. De a helyzet még ennél is bonyolultabb. A regényben nem Kertész Imre, hanem az Öreg tételeződik a *Sorstalanság* szerzőjének. Ha pontosak akarunk lenni, így kell fogalmaznunk: az olvasó nem lehet biztos abban, hogy az Öreg kiadásra benyújtott regénye megegyezik Kertész Imre *Sorstalanság*ával, de abban igen, hogy a róla szóló lektori vélemény, amely a közlést elutasította, ugyanaz. Ugyanakkor az életmű ismerői azt is tudhatják, hogy amit Berg *Én, a hóhér* című regénykezdeményként felolvas, és amiből Köves szerint éppen az hiányzik, ami nem szükségszerű, vagyis az élet, az rövid részlete Kertész Imre egyező című, szintén félbehagyott és a hagyatékban kéziratosan megőrzött regényének.[12]

Ezek a metaleptikus eljárások ismét kétféle értelmezés előtt nyithatnak utat. Az egyik szerint Kertész fikcionalizáló eljárásai végső soron magát a fikciót oldják fel, és a regény neki nem másra való, mint hogy folyamatosan cselekményesítse, tükröztesse a saját élettörténetét. Ehhez az olvasathoz legalábbis alaposan ismernünk kellene a szerző szövegeken kívüli, tényszerű életét, ha tényszerűségről bármilyen értelemben szó lehet itt egyáltalán. Ez azonban nincs és nem is lehet így, mert amennyiben az írás Auschwitz ege alatt zajlik, folyamatosan számot kell vetnie a saját élet és a saját halál modern ábrándjának berekesztettségével és eltörlődésével. Kertész élete azonos az írással. Olyan körkörösséget tapasztalunk, amely elnyeli a szövegek szerzőségét és eredetét, vagyis a kívülség puszta gondolatát is. A műfajból eredő szándékoknak ellentmondva, a szükségszerűség erejével bizonyítja ezt Clara Royer nemrégiben magyarul is megjelent, eredetileg francia közönségnek szánt Kertész-monográfiája,[13] amely alcíme szerint életrajzi esszé, formája szerint viszont egy gondolkodás, egy írás útját bejáró nyomkövetés, tehát ismétlés, variáció. A monográfiában az élettörténeti kereteket az életmű keletkezésének keretei helyettesítik, és mindaz, amit Clara Royer az úgynevezett élettörténetről mond, nem egyéb, mint a naplókból és a regényekből tudható dolgok újrastrukturált visszaolvasása a személyre. Ezért az értelmezés az élet és írás viszonyának dialektikusságát tárhatja fel. Az önmagukban hozzáférhetetlen és módszeresen felszámolt emlékek megszüntetve őrződnek meg az írásban.[14] Vagyis személytelenné, behelyettesíthetővé válnak, készen arra, hogy a tükrözések és az áthelyezések, tehát a szövegképzés eljárásai végrehajthatók legyenek. És amennyiben ezek a műveletek lezajlanak, az emlékek, az élet kívülsége eltűnik.

Aligha véletlen, hogy az Öreg épp Rilke *Levelek egy ifjú költőhöz* című, sokat idézett munkájának fordítására kap megbízást. Rilke szövegéből vett idézetek a *Kaddis* lapjain is feltűnnek. Szempontunkból lényeges, hogy Rilke már az első levelében azért rója meg Kappus urat, mert verseinek „nincsen önálló jellegük, inkább csak a személyes lét csendes és rejtőző függelékei",[15] miközben azt is nyilvánvalóvá teszi, hogy az írásnak a személyiség legmélyebb, halálos indíttatásaiból kell fakadnia, abból a mélységből, ahol minden törvénnyé válik. Jól tudjuk, Rilke számára az élet és az írás kölcsönös alakító viszonya a nyitja a teljesnek érzett művészlét majdhogynem anakronisztikus megvalósulásának.[16] Az így megélt alkotói lét a biztosítéka annak, amit Rilke majd a nyolcadik levélben fejt ki Franz Kappus számára, hogy „semmi se történjék velünk, ami idegen, hanem csak az, ami régóta hozzánk tartozik". És itt következik az a kulcsfogalom, amely Kertésznél egy életen át zajló örvénylés gyújtópontja lesz, olyan örvénylésé, amely a magyar kulturális, politikai térben Kertész halála után sem látszik csillapodni: „majd csak felismerjük hát lassanként azt is, hogy amit mi sorsnak nevezünk, az emberből indul ki, s nem kívülről hat reá. Csakhogy a legtöbben, amíg bennük élt sorsuk, nem szívták fel magukba, nem alakították át és így nem ismerhették fel azt, ami belőlük eredt; olyannyira idegen volt számukra, hogy zavart félelmükben azt hitték: éppen most kellett beléjük költöznie, mert esküdni mernének rá, azelőtt semmi hasonlót nem találtak önmagukban."[17]

A sors szervességének fogalma Rilkénél szorosan összefügg az alkotás tevékenységével, még közelebbről saját poétikájának lényegi kérdéseivel. A Georgéval és Rilkével bekövetkező poétikai fordulat természetét a legkorábban felismerő Georg Simmel szerint az érzésnek a műalkotás létrejötte vagy befogadása során túl kell lépnie a „csak-személyesen", és meg kell szólaltatnia az énnek azt a rétegét, amely nem csupán tükrözi „a személy fölötti szükségszerűségeket", de a „személyes ént meghaladó rendnek is részese".[18] Az élet esetlegességeit Kertész elgondolásának értelmében is magába kell szívnia az alkotónak, át kell alakítania, és szét kell tudnia választani, mi az, ami belőle eredt, és mi az, amit kívülről ragasztottak rá. A sors – vagy az egzisztencia helyére lépő írás – az előbbiből és csak az előbbiből fakadhat. Kertész esetében tehát nem egyszerűen annyit kell megállapítanunk, hogy az identifikáció és az írás mozgásai egy irányba mutatnak, többről van szó. Arról, hogy az identifikáció kizárólag és egyedül az írásból származhat. Ez azonban azt is jelenti, hogy az írás nem lehet más, mint az élet felszámolásának munkája, amit az érzelmek elmeszesedése[19] kísér. Az írás a halál folytonos meghívása. Az eredménye viszont a felszámolás ellentéte, az alkotás, az irodalom megszületése lesz, mégpedig visszafordít-

hatatlanul. „Miként történhetett, hogy ezek a mondatok az én számomra csupán képzeletbeli történést tartalmaztak, egy képzeletbeli marhavagont, egy képzeletbeli Auschwitzot és egy képzeletbeli tizennégy és fél éves fiút – holott ez a tizennégy és fél éves fiú valaha én magam voltam?”[20] – kérdez egyik jegyzetében az Öreg, a *Sorstalanság* szerzője.

Ha az imént Kertész Rilke-idézeteiből és Rilke poétikai gyakorlatából indultunk ki, ezen a ponton egy gyökerében kafkai problémához jutottunk, amely a magyar irodalom közelmúltjába Kertész Imre és Borbély Szilárd írói létével egyaránt mélyen beleíródott. Úgy hiszem, hogy a *Kaddis*t lezáró imát két értelemben is komolyan kell vennünk. A sodró, sötét folyam, amelyben a szemünk előtt merül el az élet, maga a szövegfolyam. Csakhogy a szövegfolyamnak is el kellene merülnie, de nem teszi, ehelyett irodalommá válik, az irodalmi intézményrendszer részévé és táplálékává, amely keletkezésével megszégyenít. És a szégyen, mint tudjuk, túléli K.-t. Jönnek a dicsőséges kánonok. Vagyis mit állítok? Azt, hogy Kertész esetében a poétikai kérdésektől a lehető legrövidebb út vezet a sors és a sorstalanság, illetve az identifikáció kérdéseihez, amelyek – mint jószerével minden, az írással kapcsolatos komoly kérdés – kívül helyezkednek el az irodalomtörténet-írás horizontján, ámde mégis az irodalomhoz tartoznak, mert az írás ide gravitál, és így osztozik a könyvek milliárdjai alkotta hegy kanonikus sorsában.[21]

Anélkül, hogy ezzel elővételezném szövegem további megfontolásait, már itt jelzem, hogy a probléma feloldása az irodalom rendszerén belül vagy inkább annak határán csakis kafkai módon lehetséges. Nem a szerző halálával, hanem a kézirat elégetésével. A kézirat elégetése persze a könyvek és a testek elégetését vetíti elénk. De amíg Kafka esetében, vagyis a valóságban a papírok elégetését Max Brod – nagyon helyesen – nem tette meg, és ezzel kezdetét vette a Kafka-kéziratok hányatott utóélete, addig a *Felszámolás* B.-jének regényét volt felesége elégette, miközben Kertész épp ellenkezőképpen egy rendkívüli gondossággal felépített berlini archívumnak adta el hagyatéka tulajdonjogát. Átadta művét, naplóival, levelezésével egyetemben, az irodalom intézményrendszerének. Kertész gondolkodása és mindenekelőtt életműve számos ponton kikezdte ezt az intézményrendszert, radikalitása azonban határokba ütközött. Mégpedig éppen akkor és annak révén, hogy az írás által szüntelenül meghívott halál konkrét eseményként tűnt fel a horizonton. Ebben a pillanatban − az olvasók szerencséjére − Kertész gondosan visszabetonozta magát az irodalmi intézményrendszerbe, és csupán azt a nem csekély jelentőségű választást hagyta meg magának, hogy a magyar intézményrendszer helyett a berlini Művészeti Akadémiára bízta kéziratai tulajdonjogát.

Az írás irodalmi gravitációja ellenére sem feledhetjük, hogy az identifikáció politikai, történetfilozófiai és emlékezetpolitikai kérdés is, minthogy rávetül Auschwitz hosszú árnyéka. Az írás kettős spirálja egyik oldalról az élet felszámolásába, másik oldalról a vállalt szégyenbe, az idézések rendjébe, az irodalmi megdicsőülésbe torkollik. Etikai értelemben egyszerre van szó kényszerről és döntésről. Fontos kérdés ennek a kényszernek és döntésnek a mifélesége. A rá adott válaszok a magyarországi Kertész-recepció történetébe is beíródtak, és visszahatottak arra, ahogyan Kertész önmaga és a környezete viszonyát érzékelte, ahogyan a helyzetét látta a magyar irodalomban.

Kulcsár Szabó Ernő irodalomtörténetének némasága jól megérthető a Pilinszkyről szóló fejezetből. Kulcsár Szabó irodalomtörténete úgy beszél a *Harmadnapon* költészetéről, annak keresztény szimbolikájáról, a hiánytudatban elmélyülő ontológiai belátásáról, mintha egy elvont filozófiai vagy beszédmódbeli, nyelvszemléleti problémáról lenne szó, és nem egy bonyolult irodalmi, de az irodalom önszemléleti határait sarkalatosan kikezdő válaszról, mintha az egésznek semmi köze nem lenne Auschwitzhoz, Celan szép kifejezésével „a halált hozó beszédek ezer sötétjéhez”[22], amin a nyelv is átment anélkül, hogy szava lett volna rá. Auschwitz dátuma, a hely maga Kulcsár Szabó Ernőnél meg sem említődik. Pilinszky-értése benne ragad a korábbi József Attila-értelmezés, távolabbról pedig a heideggeri létfilozófia fogalmi körében. A hallgatás és ártalmatlanítás e változata nem találkozhat a nyelv, az irodalmiság etikai kikezdettségének celani tapasztalataival, ahogyan Heidegger háború utáni filozófiája sem tette. Ebben az olvasatban Kertész Imre jelenléte néma esemény marad. Megjegyzem, ez a némaság, a nyomok eltűnés, eltüntetése, a tanúság lehetetlensége Kertész számára maga az írói anyag.

Az elhárítás másik és összehasonlíthatatlanul bonyolultabb változata Radnóti Sándor kritikai szemléletéhez köthető. Radnóti jó ideig nem írt Kertész műveiről, később azonban ez a viszony tarthatatlanná vált. A *Kaddis*ról és a *Felszámolás*ról egy-egy hangsúlyos kritikát közölt, nem hallgatva el fenntartásait e művekkel kapcsolatban. Radnóti Kertész mindkét művét a gadameri értelemben vett humanista hagyomány vezérfogalmaival szembesíti. Az első ilyen a munka fogalma. Megállapítja, hogy a *Kaddis*ban „a »munkának« a szó szokásos értelmében […] nincs az »életbe« visszaáramló, ott berendezkedő célja, mint aminő a siker vagy hitelesebben a munka értelme. A munka életellenes, föltétele az emberi kapcsolatok tönkretétele, s nem más, mint egy halálos ítélet lassú végrehajtása.”[23] A probléma, amellyel Radnóti itt szembesül, ugyanaz, mint amivel én is foglalkozom, ámde nála az írás és az identifikáció körüli dialektikus örvénylésből vajmi kevés tárul fel. Azt viszont már írá-

sának címe is világossá teszi, hogy mindez elválaszthatatlan Auschwitz emlékezetétől, attól a kérdéstől, hogy megalapozhat-e Auschwitz emlékezete bármiféle szellemi életformát. Az utóbbi lehetőséggel azonban nem kíván komolyan foglalkozni. Ezen a ponton mindkét írásban a patologizáló beszédmód veszi át az uralmat. A munkának és az élet folytonosságának megszakítását jó előre beteges beállítottságnak nyilvánítja, és némi malíciával megjegyzi, a könyvből „a lélekbúvár nyilván egész katalógusát gyűjthetné össze a neurózis tüneteinek".[24] Kétségtelenül van olyan pszichológia, amely az áldozatok, a tettesek és a tétlen szemlélők neurózisával is foglalkozik. Csakhogy a lehetséges olvasásnak ez az átterelése a pszichoanalízis és a terápia területére útját állja az olvasás gadameri értelmében vett játékának. Radnóti kritikája később éppen a betegség gondolatában összegezi a mű alapjellegét, ami tehát nem volna egyéb, mint „a személyes és történelmi patológia rajza".[25]

Foucault után nem kell részleteznem, a kizárásnak miféle retorikája az, ami patologizálja a humanista hagyományt a polgári életvilágon belül megrepesztő emlékezet- és gondolatformákat. Radnóti tiszteletre méltóan ragaszkodik ahhoz, hogy a *Sorstalanság*ot Bildungsromanként olvassa, Köves Gyurit pedig lágernövendéknek tekinti, ami a *Kaddis*ban azzal jár, hogy előbb erkölcsi hierarchiát kénytelen felállítani a feleség és a férj között (természetesen az előbbi javára, és természetesen úgy, mintha az ábrázolás tenné ezt),[26] majd maga is belép a regény terébe, és a feleség mellé szegődik az elbeszélővel szellemileg egyenrangú védőügyvédként: „Nem kell a regényhőssel elméleti vitába bocsátkoznunk (és kifejteni azon meggyőződésünket, hogy a történelem nem determinált, és az Auschwitzhoz vezető út számos lépése racionalizálható, de maga Auschwitz nem) ahhoz, hogy belássuk: van valami gondolatilag inkonzekvens, gyakorlatilag pedig patologikus gőg abban, ha valaki csak saját magának engedélyezi a racionalitás hálójának szétszakítását, elhagyja a társas életet, s egyedül lép ki a szabadságba, a semmibe. Erről a szabadságról joggal állítja a feleség, hogy nem szabadság, hanem örökös támadás és örökös menekülés."[27] Genderszempontból valóban súlyosan aszimmetrikus Kertész műve, hiszen miközben az író férj egész diszkurzusa az apaelvűséggel, vagyis a történelemhez fűződő ödipális viszonynyal szemben határozza meg magát, nem képes kilépni belőle, amennyiben a feleség többnyire csak a beszéd néma címzettjeként jelenhet meg benne, jószerivel önálló történet nélkül, és a gyerekről szóló döntésnek sem részese. De Radnóti nem ezzel érvel. Az ő érvével szemben joggal merülhet föl a kérdés, lehet-e a szabadságba nem egyedül kilépni, létezhet-e olyan kilépés, amely nem magányos?

A *Felszámolás*ról írva Radnóti a szellemi magatartásforma helyett már a címben is betegségről beszél. Tézisregényt olvas: „Auschwitzra függesztett tekintettel csak diktatúrában lehet élni, de mivel Auschwitzról nem lehet elfordítani a tekintetet, a szabadságban tisztán látó embernek, aki meg akarja fejteni Auschwitzot, aki »a saját életében akarja rajtakapni Auschwitzot, a saját mindennapi életében, ahogyan azt élte«, nem

lehet élni."[28] Úgy vélem, ez lehetséges, érvényes olvasata a *Felszámolás*nak, habár Radnóti nem tesz egyebet, magáévá teszi a Sárának írott búcsúlevél magyarázatát az öngyilkosságra, amit később Judit, B. volt felesége is megerősít, bár ő csak a vélekedését közli.[29] „Megszűnt a létezésem ürügye, megszűnt a túlélési létállapot. Most már élni kellene, mint egy felnőttnek, mint egy férfinak. Nincs kedvem hozzá. Nincs kedvem kilépni a börtönből, a végtelen térbe, ahol elenyészik és szétfoszlik az én fölösleges… Csak nem azt akartam mondani: tragédiám?! Nevetséges."[30] Vagyis Radnóti elfogadja a B.-től származó magyarázatot, és a regény tézisével azonosítja. A kilépés kényszere ebben az értelmezésben egy külső esemény, a rendszerváltás következtében áll elő. Csakhogy a regényben szerepel egy belső ok is, az, hogy B. befejezte a regényét, az egyetlen regényt, amelynek a megírása számára adatott. És B. *A kudarc* Öregével ellentétben nem kíván íróvá válni. Annyit tudunk továbbá, hogy tettének végrehajtása előtte arra kérte Juditot, égesse el szellemi életformájának foglalatát, egyetlen regényének kéziratát. Judit a kérést végrehajtja.[31]

Az elnémítás és a humanista normaképzés jegyében elkövetett patologizálás komplementer eljárások, amelyek Németországban együttesen jellemezték az Auschwitz-diszkurzust az 1960-as évek elején. Ez az elhárító diszkurzusrendszer esetünkben meg kívánja őrizni az irodalomtörténet-írás és az irodalomkritika látszólagos integritását, kanonizáló hatalmát az Auschwitz-tapasztalat betörésével szemben. Olyan tapasztalat ez, amely Adornótól kezdve rendkívül erős, és kitartó etikai provokációval töri fel az irodalmi reprezentációk korábban kialakult egész rendszerét, de legalább ilyen erős és kitartó etikai provokációt jelent be az épületes olvasás elgondolásaival, az irodalom fejlődéselvű történeti elbeszélhetőségével és a kanonizáció eljárásaival szemben is. A sokat, de tévesen idézett adornói mondat, miszerint a kritikai szellem érettlenségének feltételei között barbárság Auschwitz után verset írni, ellenkező esetben még az a felismerés is elenyészik, hogy „miért vált lehetetlenné ma verset írni",[32] az irodalom Auschwitz utáni lehetőségeivel kapcsolatban mindenekelőtt a megszakítottság elháríthatatlan tapasztalatát jelenti be. Ennek a tapasztalatnak a nyomán kérdezi Szűcs Teri *A felejtés története* című könyvében: „Lehetséges-e létrehoznunk a megszakítás történetét, lehet-e nyelvi tapasztalattá tenni? Elbeszéléseink ellen tudnak-e állni annak a diskurzusszervező erőnek, mely összehasonlítás, egymáshoz mérés, okokozatiság mentén szövi a narratívák hálóját?"[33]

Úgy vélem, Kertész magyarországi befogadása előtt kettős feladat áll. Nem csupán Kertész életművével kell – a folyamatosan gazdagodó nemzetközi recepcióval is párbeszédbe lépve – érvényesen szembesülnie, de ennek feltételét is meg kell teremtenie, vagyis szembesülnie kell a maga által szőtt narratív hálók természetével.

Itt csupán a diktatúra és az Auschwitzra függesztett tekintet viszonyának problémájára szeretnék még kitérni. A korábbiakból kitűnik, hogy ez a viszony nem zárt, nem tézisszerű a regényben. Úgy vélem, e viszony megértéséhez figyelembe kell vennünk, hogy Kertész életműve nagyon korán szembesült azzal, hogy Auschwitz a nyelvben szinte azonnal metaforává változott,[34] emellett azzal is, hogy a koncentrációs táborok, az egész nemzetiszocialista működés nyomai ugyanilyen gyorsan elkezdtek eltűnni a térképről, vagyis Európa szinte azonnal a rafinált felejtésnek és a kevésbé rafinált megsemmisítésnek kezdte átadni az Auschwitzról szóló elbeszélések tárgyi referenciáit. Kertészen kívül Pilinszky volt az Magyarországon, aki ezt nagyon korán érzékelte, amikor az *Ars poetica helyett*-ben azt írta: „Auschwitz ma múzeum." Az én olvasatomban Kertész könyve nem azt mondja, hogy Auschwitzra függesztett tekintettel csak diktatúrában lehet élni, mert hát ezt annyi más életút mellett többek közt éppen Celané cáfolja, aki mégiscsak 25 évet élt Bécsben, majd Párizsban. Azt sem mondja, hogy a túlélők sajnos nem tudnak nem Auschwitzra függesztett tekintettel élni, ezt meg kell érteni, ez az ő traumájuk. Ez badarság lenne. Nem hinném, hogy a könyv jelentése így vagy bármilyen más módon allegorizálható. Azt viszont esszéiben valóban mondja Kertész, hogy nem lehet nem Auschwitzra szegezett tekintettel élni, függetlenül attól, hogy ki mikor született. És nem a trauma gyógyíthatatlansága miatta, hanem szellemi magatartásból. Azért, mert Auschwitz után csak Auschwitzból származhat, származhatna kultúra.[35] A rászegezett tekintet nem a múltra irányul, hanem élesen a jelenre. Hangsúlyosnak látom, hogy Kertész szakít azzal a diszkurzussal, amelynek középpontjában a múltfeldolgozás meghatározatlan elvárása áll. Meghatározatlan ez az elvárás azért, mert nem foglaltatik benne, mennyi és milyen múltfeldolgozás volna elégséges, ezért használatának fontos eleme, hogy a címzettekben folytonos elégtelenségérzést és lelkiismeretfurdalást keltsen, miként az is, hogy a tettes-áldozat szembeállítást és a belőle származó erkölcsi fölényt, illetve bizonyítási kényszert az utódnemzedékekre is átmentse. Amikor a kultúra fogalma lép a múltfeldolgozás helyére, az erkölcsi aszimmetria eltűnik, de amennyiben a holokauszt mint kultúra több mint valami szépen hangzó vízió, és a jövőbe vetített feladatként értjük, a meghatározatlanság érvényben marad, hiszen nem világos, milyen lenne a holokausztból érvényesen származó kultúra, mik a jellemzői, és az sem, mikor mondhatnánk, hogy megértettük és érvényesítjük a holokauszt kulturális következményeit.

Az én olvasatomban a *Felszámolás* drámai viszonyban áll a *Kaddis*sal, miközben a narratív szerkezete in-

kább *A kudarc*éra emlékeztet. A drámai viszony középpontjában pedig az írás és Auschwitz problémája áll. Ez a drámai viszony nem egyszerűsíthető B. figurájára, akit közvetlenül nem jelenik meg a regény olvasója előtt. Keserű, B. hű tanítványa szerint „a világ széthulló cserepekből áll, összefüggéstelen, sötét káosz, amit egyedül az írás tart fenn. Ha van képzeted a világról, ha mindent, ami történt, el nem felejtettél még, az, hogy egyáltalán van világod: ezt az írás teremtette neked, és teremti szakadatlanul, az életünket összetartó láthatatlan pókfonál, a logosz." Tehát a világ Keserű szerint nem kívül van, és a múlt sem az időben, hanem az írás által létesülnek. Auschwitzot is az írás hozza létre, de erre csak azért képes, mert Auschwitz mindenekelőtt a nyelv egész rendszerét szüntelenül provokáló valóság. Radnóti Sándor Auschwitz betegéről írva kritikája végén a valóság kioltásának egy másik változatához jut el, kijelentvén, hogy Auschwitz „meglehet, kultúránk egyik legsúlyosabb szava, mégis csak egy szó".[36] Aki Krakkóban felszáll az „Oświęcim" feliratú autóbuszra, hogy felkeresse az egykori tábort, látogatásának minden pillanatában érzékeli, Auschwitz önmaga múltjától szüntelenül elmaradó, a jelen és a múlt által egyszerre kitöltött, átmágnesezett történelmi hely, majd aki távozik onnan, arra is rádöbbenhet, túl minden ideológián és identitáspolitikán miért kikerülhetetlen enyészpontja Auschwitz a jelen társadalmi terében zajló mozgásoknak. Amikor ezt mondom, egyszersmind azt is állítom, hogy az Auschwitzra szegezett tekintet számára a zsidónak, cigánynak, értelmi fogyatékosnak tekintett európai polgárok szenvedése egyszerre hordoz személyes és egyetemes jelentést anélkül, hogy bárkinek, bármelyik népcsoportnak a szenvedése kitüntetetté válna másokéval szemben. Kertész megfogalmazása a *K. dosszié*ban hibátlan pontossággal fejezi ki ezt, amikor a *Sorstalanság* jelentéskereteit ekképp rögzíti: „Én egy állapotról írtam, s ugyan a regény a haláltáborok kimondhatatlan élményét igyekszik emberi tapasztalattá formálni, mégis, elsősorban a *megélés* és a *túlélés* etikai következményei foglalkoztattak. Ezért választottam a *Sorstalanság* címet. A haláltáborok élménye ugyanis ott válik emberi tapasztalattá, ahol rábukkanok az élmény univerzalitására. Ez pedig a sorstalanság, a diktatúráknak ez a specifikus vonása, a saját sors kisajátítása, tömegsorssá tétele, az embernek a legemberibb lényegétől való megfosztása."[37]

A belátások etikai súlya akkor válik igazán nyilvánvalóvá, amikor nem marad túlélő tanú. B. Auschwitzban született, tehát a túlélő nemzedék utolsó, egyben a második nemzedék első tagja. Ne feledjük, Kertész szerint eredetileg is tévedés volt Auschwitz emlékezetének alapjává a tanúság beszédaktusát megtenni, mert a tanúság legfontosabb ellenfele a múló idő, amivel nem tud párbeszédbe lépni. Kertészt azt mondja Jean Améryről, amit bízvást magáról is mondhatott volna: „Ha szembe akart szállni a mulandósággal, az amorális idővel, akkor az írásra kellett föltennie az életét."[38] Vagyis a fikcióra, az esztétikai szemléletre, Auschwitz kitalálására, ahogy már a *K. dosszié*ban fogalmaz,[39] és nem az objektivitás tanúsítására.

A *Felszámolás* szereplőit, akiket látunk és hallunk, hirtelen magukra hagyja a túlélő tanú, aki egyszersmind szellemi vezetőjük, életük alakítója is volt. Ebben a helyzetben szembesülnek azzal, hogy B. életdöntése, az írás választása, talán tévedés volt. Judit másik magyarázata B. öngyilkosságára az, hogy bár B. író volt, mert „ez volt egyetlen kifejezési eszköze", ez nem azt jelenti, hogy nem volt máshoz tehetsége, hanem azt, hogy Auschwitz nem fejezhető ki és helyezhető másképp érvényesen a jelenbe, csakis az esztétikai szemlélet által. B. azonban az írás folyamatában, az írás kedvéért elsorvasztotta magában és maga körül az életet. „Az ember igazi kifejezési eszköze azonban, mondta mindig", folytatja Judit, „az élete. Megélni az élet szégyenét, és hallgatni: ez a legnagyobb teljesítmény. Hányszor elmondta ezt, de hányszor, egészen az őrületig."[40] A *Felszámolás*ban Judit emlékei felől nézve drámaian rémlik fel az egész életmű szégyene, kudarca mint az alkotás esztétikai sikerétől független, kikerülhetetlen konzekvencia. Szégyen és kudarc, amennyiben irodalmat hozott létre. Úgy vélem, Juditnak ez a magyarázata szerves viszonyban áll Kertész egész életművével.

A rendszerváltás ebből a szempontból csak azért fontos, mert az 1949 és 1989 között fennállt diktatúra analógiásan sok mindent a tárgyi világban, az életvilágban közvetlenül is szemlélhetővé tett Auschwitzból. De ha valaki, akkor a 90-es évek végén, a 2000-es évek elején, vagyis a *Felszámolás* vélhető keletkezési idején Kertész tudta, hogy a rendszerváltással Európa minden remény ellenére sem lépett ki Auschwitz világából. Csak átlépett e világ egy etikailag egészen más feltételeket kínáló korszakába, a tanúság utáni korba. Amelyben azonban továbbra is, sőt még inkább az a kétségekkel, a nemtudás rettenetes tömbjeivel terhelt kérdés, miként alakul Auschwitz kulturális sorsa a diszkurzusok rendjében, ami nagyban függ attól, megőrizhető-e, és miként, Auschwitz, vagyis a világon bárhol található fogolytáborok tárgyi valósága, illetve attól is, hogy feltárjuk és az emlékezet felszínén tartsuk a genocídiumok mikrotörténeti részleteit is. ■■■

Schein Gábor: 1969-ben született Budapesten. Költő, író, irodalomtörténész. 2019-ben megjelent könyve: *Megleszünk itt* (regény, Magvető).

1 William L. Howarth, *Some Principles of Autobiography = Autobiography. Essays Theoretical and Critical,* ed. by James Olney, Princeton, New Jersey, 1980, 92.

2 Kertész Imre, Iris Radisch, Ich war ein Holocaust-Clown, *Die Zeit,* 2013. 09. 02. (38), https://www.zeit.de/2013/38/imre-kertesz-bilanz.

3 „Ich bin ein Produkt der europäischen Kultur, ein Décadent, wenn Sie so wollen, ein Entwurzelter, stempeln Sie mich nicht zum Ungarn. Es reicht, dass Ihre Landsleute mich zum Juden gemacht haben. Rassische, nationale Zugehörigkeiten gelten nicht für mich." Kertész Imre, „In Ungarn haben die Antisemiten das Sagen", *Die Welt,* 2009. 11. 05. https://www.welt.de/kultur/article5098828/In-Ungarn-haben-Antisemiten-das-Sagen.html

4 Kertész Imre, *A kudarc,* Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1988, 101.

5 Kertész Imre, *Kaddis a meg nem született gyermekért,* Magvető, Bp., 1990, 11.

6 Kertész a *K. dosszié*ban így értelmezi *A kudarc* alapötletét: „a regény egy alapjában véve humoros ötleten alapul. A hetvenes évek, az úgynevezett brezsnyevi idők szellemi pangásában egy író ráeszmél arra, hogy önmaga ellen dolgozik, mert az alkotói élet nem egyeztethető össze a korral, amelyben él. Ekkor nekilát egy regénynek, amely nem más, mint egy sorsismétlés processzusa: mozzanatról mozzanatra létrehozza fialatkori alteregója, Köves életszituációit, egyre azt kutatva, hogy hol vétette el az utat, miért nem tudott eltűnni, elmerülni a történelem névtelen masszájában." *K. dosszié,* Magvető, Bp., 2006, 154.

7 Kertész Imre, *A kudarc, i. m.,* 213.

8 *Uo.,* 99.

9 *Uo.,* 100.

10 „A regényforma és az életforma tökéletesnek mondható egybeesése a regény mint ima, a regény mint a végletekig pontosított, megformált mondatokkal elkezdett, tulajdonképpen kezdeményezett (»ima«) beszélgetés, a *Kaddis a meg nem született gyermekért*." Visky András, *A különbözőség vidékén,* Vigilia, Bp., 2007, 67.

11 Vö. Radnóti Sándor, *Auschwitz betege* = Uő., *Műhelymunka,* Csokonai Kiadó, Debrecen, 2004, 98.

12 Erről Kertész nyilvánosan is beszélt. Kertész Imre, *K. dosszié, i. m.,* 171.

13 Clara Royer, *Kertész Imre élete és halálai,* Magvető, Bp., 2019.

14 Az öreg jegyzeteiben ez olvasható: „Azt gondolom, sosem hittem igazán a létezésemben. [. . .] Regényírás közben azután ez a fogyatékosságom remekül kamatozott: minthogy úgyszólván a munkám eszközévé vált, felőrlődött a napi tevékenységem során, s miután kifárasztott, hogy szavakká alakítsam, nem foglalkoztatott többé." Kertész Imre, *A kudarc,* 34.

15 Rainer Maria Rilke, *Levelek egy fiatal költőhöz,* ford. Szabó Ede, Egyetemi Nyomda, Bp., 1947, 3.

16 Vö. Péter Por, *Die orphische Figur,* C. Winter, Heidelberg, 1997, 113.

17 Rainer Maria Rilke, *Levelek egy fiatal költőhöz, i. m.,* 28.

18 Georg Simmel, *Eine kunstphilosophische Betrachtung (1898)* = Uő., *Vom Wesen der Moderne,* szerk. Werner Jung, Junius Verlag, 1898, 180.

19 „Mert ez is csak egy kapavágás az árokhoz, a sírárokhoz, melyet a levegőbe ások (mert ott kényelmesen fekhetem majd), és ezért talán, mondom, de nem a bölcselőnek mondom, csak magamban, az érzelmi elmeszesedéstől nem félni kell, hanem elfogadni, ha éppen nem egyenesen üdvözölni, mint felénk kinyújto[tt segítő kezet [. . .]." Kertész Imre, *Kaddis a meg nem született gyermekért,* Magvető, Bp., 1990, 20.

20 Kertész Imre, *A kudarc, i. m.,* 79.

21 A problémát a maga dramatizáló nyelvén így szólaltatja meg *A kudarc:* „Szó, ami szó, megírt egy regényt; de csak úgy, ahogyan mondjuk végső katasztrófa esetén a repülőgépből is kivetette volna magát az ismeretlen semmibe, ha a túlélésre csupán ezt az egyetlen lehetőséget látja; [. . .] földet most már csak íróként érhet, vagy elvész a semmiben". *Uo.,* 139. „Mit jelent egy könyv, számításba véve, hogy a földkerekségen legalább egymillió könyv jelenik meg évente, ha ugyan még ennél is nem több? Mit jelenthet az olvasó megrendülése [. . .] azokhoz az esztendőkhöz viszonyítva, amelyeket ő, Köves, a feladatának szentelt, miközben tönkresilányította életét, kiszikkasztotta önmagát és elgyötörte a feleségét?" *Uo.,* 140.

22 „Igen, a nyelv élő maradt, mindenek ellenére. De át kellett mennie saját válasznélküliségén, át kellett mennie a szörnyű elnémuláson, át kellett mennie halált hozó beszédek ezer sötétjén. És átment mindezen, de nem volt szava arra, ami történt; de átment a történteken." Paul Celan, *Beszéd abból az alaklomból, hogy 1958-ban átvette Bréma szabad hanzavárosának irodalmi díját,* Győri Műhely, 1993. 4. 28. Schein Gábor fordítása

23 Radnóti Sándor, *Auschwitz mint szellemi életforma* = Uő., *Műhelymunka, i. m.,* 87.

24 *Uo.*

25 *Uo.,* 92.

26 *Uo.* „A feleség alakját Kertész erkölcsileg magasabb rendűnek ábrázolja a hősnél."

27 *Uo.,* 95.

28 Radnóti Sándor, *Auschwitz betege, i. m.,* 99.

29 „– Kiégett – mondta némi gondolkodás után halkan, s úgy láttam, megrendülten. – Eltűnt az ellenállás, kitárult előtte az egész világ. És már megunta, hogy újabb börtönöket keressen magának.

Igen, ez jól hangzott. Megkérdeztem tőle, hogy közvetlenül a halála előtt találkozott, vagy beszélt-e Bével. Egyiket sem, mondta." Kertész Imre, *Felszámolás,* Magvető, Bp., 2003, 118.

30 *Uo.,* 95.

31 Judit elolvasta a kéziratot, mielőtt elégette volna, és utólag így foglalja össze B.-nek, mit olvasott: „Egy férfi meg egy nő küzdelme. Eleinte szeretik egymást, később az asszony gyereket akar a férfitől, s ő ezt sosem bocsátja meg a nőnek. Különféle gyötrelmeknek veti alá az asszonyt, hogy megtörje és aláássa a világba vetett bizalmát. Súlyos lelki válságba, már-már öngyilkosságba kergeti, s amikor ezt észreveszi, az asszony helyett ő maga követ el öngyilkosságot." *Uo.,* 130. Nyilvánvaló, hogy B. kézirata e *Kaddis* problémájának másik változata volna. A rendszerváltással semmiféle összefüggésben nem áll.

32 Th. W. Adorno, *Prismen, Kulturkritik und Gesellschaft* = Uő., *GS,* Band 10.1., Hg. v. Rolf Tiedemann, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1998, 30.

33 Szűcs Teri, *A felejtés története,* Kalligram, Bp., 2011, 111.

34 Ld. Schein Gábor, *Összekötni az összekötheteten = Az értelmezés szükségessége: Tanulmányok Kertész Imréről,* szerk. Scheibner, Tamás; Szűcs, Zoltán Gábor, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2002, 103–112.

35 „Érték a Holocaust, mert felmérhetetlen szenvedések révén felmérhetetlen tudáshoz vezetett; és ezáltal felmérhetetlen erkölcsi tartalék rejlik benne." Kertész Imre, *A Holocaust mint kultúra* = Uő., *A száműzött nyelv,* Magvető, Bp., 2001, 90.

36 Radnóti Sándor, *Auschwitz betege, i. m.,* 104.

37 Kertész Imre, *K. dosszié,* Magvető, Bp., 2006, 85.

38 Kertész Imre, *A Holocaust mint kultúra = A száműzött nyelv, i. m.,* 79.

39 Kertész Imre, *K. dosszié, i. m.,* 14.

40 Kertész Imre, *Felszámolás*, i.m., 131.

SALI LÁSZLÓ

MAGUNK ÁLTAL HOMÁLYOSAN

„Sok bűnt és hibát képtelenség lesz elkövetni, egyszerűen mert névtelenek, tehát elképzelhetetlenek lesznek."

„A történelmet már újraírták, a múlt irodalmának töredékei azonban itt-ott fennmaradtak, tökéletlenül cenzúrázva (…)"

(George Orwell: *1984*)

Åsbrink, Elisabeth: *1947 – Újrakezdés a háború után*
Fordította: Dobosi Beáta.
Park Kiadó

A történelmet egyénként éljük meg, de tömegként alkotjuk. Jelenünk megértésének egyik nélkülözhetetlen alapja a múlt feltárása, vagy az arra tett kísérletek és az ott/abban lezajlott folyamatok elemzése. Az *1947* pont ezért egy nagyon jól megírt történet – mondjuk – a visszatért (idejét ki nem élt) idő története.

1963-ban kétéves vagyok.

A szüleim 29 (Katalin) és 34 (Pál). Ebben az évben közli Edward Lorenz dolgozatát az elméletéről, hogy egy tengeri sirály (később és máshol pillangó) szárnycsapása megváltoztatja az időjárást. Ezzel az állítással aztán ő maga is megváltoztatja a világ alakulását, de legalábbis az emberi gondolkodásnak új teret enged.

Szavakról és az időről szól ez a könyv. Vagy ahogy John Lukács még pontosabban fogalmaz: a szellem behatol az események szerkezetébe – vagy más szavakkal: hogy ami történik, elválaszthatatlan attól, amit az emberek történni vélnek" (*Egy eredendő bűnös vallomásai*).

Elisabeth Åsbrink a regényidőről szóló időregényében pont ezt a technikát használja. Hónapról hónapra követi nyomon az 1947-es évet. Történelmi jelentőségű eseményekről, tényekről és történelmi jelentőségű személyekről, egyéniségekről, történelmi jelentőségű helyszínekről.

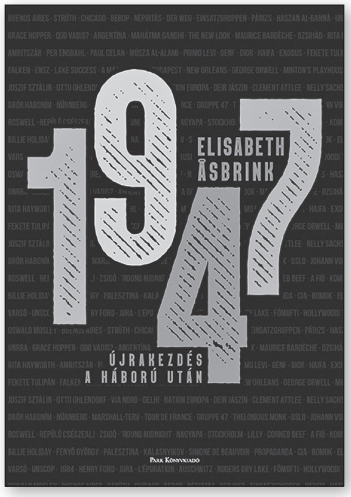

Tárgyalásokról, birodalmak összeomlásáról, a világ újrafelosztásáról, népek egymásra és magukra találásáról és a második világháború utáni világrend megalapozásának kísérletéről.

És emberi sorsokról.

És néha az időről is az időt hordozó a gazdát cserélő kar és zsebórák formájában is. Az idő ellenőrzésének kényszeredett formájáról. És a zsidók létbizonytalanságáról.

És szó van egy könyvről – melyet épp ebben az évben ír alkotója – az *1984*-ről.

És van benne szó egy gyermekről: „És itt van valahol az apám." (90. oldal).

És szó van az európai szélsőjobboldal svéd szereplőiről, akik aktívan vettek részt a második világháború utáni fasiszta és náci ideológiák és szervezeteik életben tartásában.

És szól ez a könyv az időben való létezésről.

Kortársunk a múlt

Hány fajta hasonlat, metafora, példa fér még el nyelvünkben, gondolkodásunkban, mely arról szól, miért ne foglalkozzunk a múlttal. Hogy ne foglalkozzunk azzal, amit ma tudunk a múltról. Amit a múltból megtanulva a jelenről tudunk.

Korábban úgy gondoltuk, tudtuk kik csinálják a történelmet. Ma egyre inkább látjuk – s egyszer majd be is talán –, hogy a történelem az egyszerre, ám igazából megszámlálhatatlan okból ható szándékok, akaratok, célok és emberi álmok összessége.

Nem kell tengeri sirálynak lennünk ahhoz, hogy befolyásolhassuk az életünket.

Kérdés azonban hogy vannak-e szavaink mindenre, ami a mostban történik, vagy amiről a mostban kellene beszélni és amikkel szót érteni a múltról? Ha legalább szavakat találunk arra, ami most történik, és ki is merjük mondani, jobb lesz a világ nekünk is és azoknak is, akik minket követnek majd. Mert minél többen írják meg (hatolnak be az események szerkezetébe), a történelem annál jobban közelít majd a valósághoz. Mindenkinek kötelessége megírni, és ha kell, újraírni a történelmet az újabb kutatások fényében. Vagy ahogy ezt most Elisabeth Åsbrink megtette: a kor tengernyi irodalmában elmerülve feltárni az eseményeket. A könyv erőssége, hogy a szerző nem nevez meg és nem azonosul az áldozatokkal, és mindentudóként felelősségre sem von embereket.

Az ő főszereplője maga, a történelem nevében embertársainkon elkövetett embertelenség okozta fájdalom.

És itt van valahol az apám

A könyv körülbelül felénél *A napok és a halál* címmel önálló fejezetet kap a magyarországi ismeretlen nagyapa és családjának élete. Az élvezetes pergő zsurnalisztikai vagy talán esszéjellegű szövegalkotást néha-néha lírai passzusok változtatják egyéni perzseléssé: „Nem akarom ezt írni. Állok a zuhogó esőben, állok a zuhogó halálban, a szavak felidézik

a halált, a halál felidézi a a szavaimat. Apám apátlanságát. Így szól az eső. ” (118. o.) Majd a könyv legutolsó bekezdésében ugyanez történik: „Az erőszak egyik következménye, hogy az előttem élő emberek már nincsenek, az emlékek elpusztultak, s az univerzumot maguk alá temették a felrobbantott épületek. Öröklöjük a fájdalmat, örökös áramlás a rendből a rendetlenségbe, és nem lehet visszafordítani. Vannak emlékek, látom őket a sötétben, az esőben. Ők a családom. Sötét a fényben.” (246. o.)

Minden vágyunk ellenére az idő nem áll meg. A történelmet ma is percenként alakítjuk.

2019-ben 58 éves vagyok, és azt gondolom az *1947* nagyon fontos munka, amely segítheti például a mai – a berlini fal leomlása utáni – nemzedéket is, hogy többet tudjanak meg a kétpólusú Európa kialakulásának okairól. És segíthet mindannyiunknak is, hogy a sok bűnt és hibát legyünk képesek megnevezni és kimondani.

A kérdés csak az, ott folytatjuk-e, ahol tegnap – vagy mondjuk 1947-ben – abbahagytuk, vagy ma az azóta elmúlt tapasztalatokkal gazdagodva okosabban cselekszünk, hogy döntéseink minél kevesebb embert sodorjanak újabb végzetes történelmi helyzetekbe. ■ ■ ■

■ **Sali László:** 1961-ben született Nagyváradon. 1990 óta Göteborgban él. Másoknak a kenyeret s néha magának is egy-egy szeletet a svéd postán keres. Elkötelezetlen liberális. Választásokkor Svédországban konzervatívan voksol, magyarán: balliberális.

HERMANN VERONIKA

MEGYEK TOVÁBB

Neszlár Sándor:
Egy ács nevelt fiának lenni
Budapest, Magvető, 2018

Kísérleti próza, futóírás – olvashatjuk Neszlár Sándor kötetének fülszövegében, s valóban: a paratextus máris eligazítja a befogadót a könyv szerkezetével kapcsolatban, amit a jelöletlen előszó – tehát egy újabb paratextus – meg is erősít. A számozott mondatokból álló szövegben az egységek nemcsak a főszöveget, hanem az egymás után lefutott kilométereket is jelölik. Ezekből – mondatokból és kilométerekből – éppen 1111 van, ami a számmisztikára fogékonyabb olvasónak rögtön felidézheti az 1-es prímszám jellegét, vagy éppen azt, hogy ez a számsor kizárólag önmagukkal osztható számokból áll. Ha ez a koncepció még nem tűnne elég tudatosnak, a hátsó borítón olvasható részletek az 1-es és a 111-es mondatból vannak. Mindez a megelőlegezett önéletrajzi olvasat újabb bizonyítéka is lehet, hiszen minden önelbeszélés, legyen az irodalmi vagy privát, alapvetően az egyén önmagába való visszatérésének és önmagával való találkozásának játékából épül fel. A felidéző és a felidézett én, vagyis az elbeszélői szólamok keverednek, a számozott mondatok pedig – ennek strukturális tükörképeként – nem egyforma hosszúak és nem egyforma szerkezetűek. A főleg kijelentő mondatokból álló fejezetek végén általában olvasható egy hosszabb, néhány bekezdésnyi rész, amire még visszatérek. Ugyancsak fontos, hogy a kötet közepén (501-550. mondatok) van egy fejezet, amelyik kizárólag kérdő mondatokból áll: az olvasó nehezen tudja eldönteni, hogy ezek a kérdések a mindig láthatatlan befogadónak és az olvasási horizontjának szólnak, vagy éppen egy narratív csúsztatással van dolgunk, és a kijelentő mondatok helyett önmegszólító kérdő mondatok rajzolják ki a vallomásosság terét. A kötet végén található Appendix rész szerkezetileg kilóg, tartalmilag azonban indokoltnak is lehet mondani: az ebben olvasható mondatok már nem részei az 1111 mondatnak és a hozzájuk kapcsolódó megtett kilométernek, vagyis a lefutott és megírt útnak. Ez a próza a futást az élet allegóriájaként értelmező korpusz hagyományát idézi fel, s mint ilyen, nem is annyira kísérleti, inkább metatextuális töredékekből összeálló önéletrajzi regény – de erről majd később. A futás retorikai alakzatként egyrészt kiválóan alkalmas általános tanulságok bemutatására, mert a sporttal kapcsolatos asszociációk igen gazdagok, és ezek jelentős része a nyugati kultúrában – erő, kitartás, ügyesség, egészség, rendszer, önmagunk legyőzése – pozitív értékminőséget jelöl. Másrészt a futáshoz kapcsolódó fizikai mobilitás képzete a megképződő textuális világokban a szimbolikus mobilitással és a népszerű útmetaforával, tehát bizonyos értelemben a jellemfejlődéssel kapcsolódik össze. A futásról szóló leghíresebb alkotások szinte kivétel nélkül olyan egyéni vagy társadalmi pillanatot idéznek fel, amikor valamilyen változás vagy legalábbis bizonytalanság határozta meg a kontextust. Ennek legközhelyesebb példája nyilvánvalóan Alan Sillitoe *A hosszútávfutó magányossága* című novellája és Tony Richardson azonos című filmadaptációja, amely a „dühös, fiatal férfiak” néven elhíresült, brit összeművészeti mozgalom egyik kiemelkedő darabja, egyben az egyik leghíresebb coming-of-age történet. Van azonban egy ennél is kézenfekvőbb hagyománypozíció, amelyhez a szöveg tartozhat: Mészöly Miklós *Az atléta halála* című kisregényében az élet és a sport egyetlen nagy allegóriában kapcsolódnak össze, és Őze Bálint figurájában egy olyan futót találunk, aki a futás külső és belső motivációit, technikáit és variációit egy saját, belső rendszerré fésüli össze. Gács Anna a legutóbbi olimpiai játékok kapcsán írt ajánlót Mészöly regényéről, amelyben többek között ellentétet vél felfedezni a valódi, profi sportolói mentalitás és a regénybeli bajnok

(vagyis fiktív hős) mentalitása között: „De azért valahogy mégsem stimmel a párhuzam, mert a regényhős futónak legbelsőbb lényege ez az öntörvényű lépték, az olimpiai bajnoknak pedig csak a maszkja lehet. Ha választhatunk, legyünk inkább regényhősök."[1] Az *Egy ács nevelt fiának lenni* prózapoétikája nem ér el Mészöly korszakos regénynyelvéig, ezt a kettősséget azonban ügyesen használja. A vallomás, az önéletrajz és a napló, vagyis a szigorúan vett szépirodalmi kánon peremén lévő műfajok jegyeinek használata evidensen hívja elő az önéletrajzi olvasás egyik leghíresebb alakzatát, a Paul de Man által *prosopopeiának* hívott műveletet, amely az arc építésének és lebontásának textuális művelete. A csapongó elbeszélői hang öntörvényűsége és a futásban lévő szabadság fordulatai összeütköznek az önelbeszélés szabályaival és az életút-metafora lineáris szigorával. Neszlár könyvében a futás magányossága és a fiatal, az ellenkező kísérletek ellenére is inkább férfi elbeszélő hangvétele azonban nemcsak az egyéni hősiesség és kitartás megfelelője, hanem az életút-állomások, a felnövés mellett az idősödés és az ezzel járó sorsfordulatok figurája. A cím már sejteti, hogy a gyerekes és kamaszos lázadás helyett (mellett) a bibliai, elsősorban pedig Krisztusi metaforáknak fontos szerepe lesz a szövegben. A felnőtt Krisztushoz kapcsolódó katolikus képzetek legtöbbje az önként választott szenvedést, a nagyobb jóért való áldozatvállalást és a saját sorssal való méltóságteljes szembenézést tematizálja. Az *Egy ács nevelt fiának lenni* mintha egy elbeszélővel, de legalábbis két markáns hanggal dolgozna: az egyik a fejezetek végén lévő, hosszabb, első személyű történetekben megképződő, a gyerekkor egyes epizódjait és kapcsolatait felidéző, a másik pedig a felnőttkori változásokkal már szembenéző, rezignáltabb hangú. Ez a két szólam folyamatosan feszültségben áll egymással, a coming-of-age boldog vége helyett pedig a krisztusi történet árulásokkal és áldozatokkal teli tragikussága jelenik meg. Ez az áldozat – ahogyan a Bibliából is jól ismerjük – persze nem hiábavaló, ebben a szövegvilágban azonban a feltámadás elmarad. A vallomásos prózairodalomnak egyébként is kedvelt fogása a vallásos allúziók használata, nem függetlenül attól, hogy a műfaj kiemelkedő darabjai éppen a kereszténység kontextusában születtek. Itt azonban nemcsak a Biblia, hanem a magyar- és világirodalom, filmművészet és populáris kultúra számos darabja válik inter-, pre- vagy metatextussá, ez pedig lazítja a vallásos referenciák által előhívott pátoszt. A számozott, és ahogyan már utaltam rá, főleg főnévi igeneves alakokban megfogalmazott mondatok, a fejezetek végén található hosszabb, homodiegetikus bekezdések és az *Appendix* együtt kaleidoszkópszerűen működnek, avagy, Roland Barthes szép metaforáját kölcsönvéve, a csillagokká repesztett szöveg esetét valósítják meg. A mondatok egyszerre működtetik a már elemzett bibliai utalásokat (747. Tizenkét plusz egy embernek teríteni a vacsorához.[2]), interkulturális referenciákat (452. Egy versben égve hagyni a villanyt.[3]), vagy éppen rögzítenek teljesen hétköznapi tapasztalatokat (284. Előbb olvashatóan, utána írjam csak alá.[4]), mutatnak be társadalmi konvenciókat (1051. Futás közben összefutni valakivel.[5]) és azok áthágását (441. Akarattal gázolni el egy nyulat.[6]), tematizálnak szexuális utalásokat (696. Megszagolni a még nedves ujjakat.[7]) és közhelyeket (774. Kurvával tölteni az első éjszakát.[8]), idéznek meg városi legendákat, vicceket, abszurd helyzeteket, családi emlékeket (70. A nagymamám ráncos kezével rakni paradicsomot a konyhaablakba.[9]), vagy hoznak létre poétikus víziókat (94. Melyek lennének az utolsó szavaid, ha egy nyelv utolsó használója lennél?[10]).

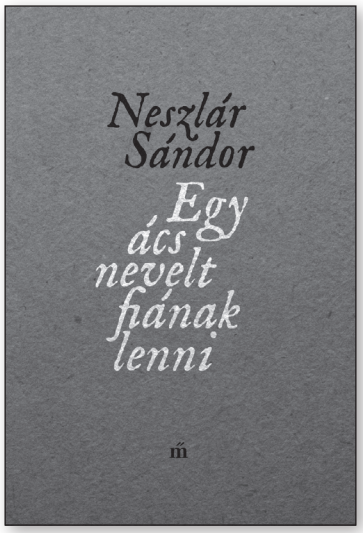

Ez a sokféleség nem válik *igazán* zavaróvá a szöveg olvasása közben. A sokszor giccses, falfirka- vagy szállóigeszerű mondatokat ugyanis mindig megtöri egy nehezen megfejthető kulturális feladvány, egy megrázó személyességet előhívó kép vagy egy szellemes, gyakran a gyereknyelvből vett vagy arra hasonlító fordulat. A számozás gördülékennyé teszi az olvasást, és hiába lehetne az a funkciója, hogy megtörje a próza homogén, lineáris olvashatóságát, és a töredékeken (szilánkokon) keresztül tükrözze vissza egymásba a felbukkanó képeket, mégis összeáll belőle egy történet. Ez talán annak köszönhető, hogy, ahogyan a futásban is, a számozott mondatok írásában és olvasásában is van valami monotonitás és szertartásosság, a szöveg pedig egyes helyeken maga is reflektál erre: „341. Száz mondatot írsz elalvás előtt, mintha imával zárnád a napot." (36-37.) A ritmust tehát egymáshoz kapcsolódó, egymás metaforáivá váló műveletek teremtik meg, a futás mellett az azzal egyenértékűvé váló írás, az ima és egy negyedik, többször felbukkanó motívum: a szorzótábla felmondása. Ezek az alapműveletek a gyerekkorú vagy legalábbis korlátozott tudatú elbeszélői hang jellemfejlődéséhez ugyanúgy hozzátartoznak, mint az ezeken keresztül elért, saját történetére hol meghatottan, hol dühösen, de mindenképpen megbízhatatlanul visszatekintő felnőttkori szólamhoz. Az is feltűnő, hogy a narratív szervezőerővel bíró műveletek mellett a kötetben direkt vagy utalásszerűen megidézett kulturális termékek – egyebek mellett a *Nagyítás*, *A zongoratanárnő* vagy a *Harmonia Calestis* – mindegyike valamilyen aprólékos, monoton vagy nagy türelmet igénylő műveletet állít középpontba. A főnévi igeneves szerkezet domináns használata ugyanakkor azt is implikálja, hogy ez a felnövés-, majd szorongástörténet általános tanulságokkal szolgál, amivel a kötet minden olvasója szembesülhet, vagy ha úgy tetszik: az igeidőket alig használó mondatokban mindenki megtalálhatja a maga szubjektív igazságát.

Mindezek alapján az *Egy ács nevelt fiának lenni* evidensen hívja elő a családregény kódjait. A címben is megjelenik a családi kötelékre való utalás, a bibliai Szent Család képe, a szövegben azonban az elbeszélői hang minden árnyalatában kiemelten fontos szerep jut a családtagoknak, a velük kialakított viszonynak és a leszármazás vérségi és szimbolikus jelölőinek egyaránt. Talán nem túlzás azt állítani, hogy a szöveg egyik fontos pretextusa lehet Esterházy Péter *Harmonia Caelestis* című nagyregénye, amelyre utalást is tesz az elbeszélő, és ez mintegy önmagát beteljesítő vagy saját magára rámutató retorikai fordulatként is értelmezhető: „448. Számozott mondatokat írni egy készülő családregényhez. 449. Javított kiadást megjelentetni, engedni a tények uralmának a szavakon."[11] A családregény, azon belül is az aparegény a magyar irodalomban szinte önálló kategóriává szilárdult az elmúlt évtizedekben, és noha az *Egy ács nevelt fiának lenni* nem egyértelműen illeszkedik ebbe a sorba, nem is lóg ki nagyon: a szövegben számos, akár hosszabb rész is szól az apa-fiú kapcsolatról, arról az élményről, ahogyan a leszármazott keresi, és végül saját családjának a történetében találja meg cselekedeteinek motivációit, saját szülei arcában felépítendő és lerombolandó arcát, saját nagyszülei mozdulataiban rutinosnak tűnő kézmozdulatai forrását. A fejezetekben gyakran felbukkan az ápolás, az idős emberekről (feltehetően felmenőkről) való gondoskodás kötelessége is, azonban ez is az önelbeszélésbe szervesül: az ősökről való gondoskodás a folytonosság és a felelősségvállalás garanciáját jelenti. A futás mint az élet, a megélt sors allegóriája kettős jelentésű, hiszen egyszerre lehet valami elől, vagy valami felé futni. A családregények általános sajátossága, hogy a vérségi leszármazásnak kudarcán vagy folytatásán keresztül beszélnek az egyéni tulajdonságok sorsszerű természetéről. Az *Egy ács nevelt fiának lenni*, különös módon, mindkettő mellett állást foglal: beszél a futva megtett út nehézségeiről és kerülőiről, ugyanakkor arról is, hogy az elbeszélt múltból lehetséges jövőt építeni. Jelen dolgozat címe a XXVII. (az első fejezetben még római számokkal jelölt) mondatból származó idézet: „Látod, hogy valakinek éppen segítenek fellállni, elájulhatott, lehorzsolta az arcát, az első mondat, amit hallasz tőle: *megyek tovább*." (kiemelés az eredetiben) A futáson keresztül és a családi leszármazáson keresztül egyaránt az életút konstrukciója rajzolódik ki, a haladás iránya pedig minden esetben a tovább: szavakban, futásban, életben. ■ ■ ■

JEGYZETEK

1 Gács Anna: Mészöly Miklós: *Az atléta halála* = https://litera.hu/irodalom/elso-kozles/meszoly-miklos-az-atleta-halala.html (2019. augusztus 28-i letöltés)
2 Neszlár 2018, 78.
3 Uo., 51.
4 Uo., 31.
5 Uo., 111.
6 Uo., 48.
7 Uo., 72.
8 Uo., 81.
9 Uo., 12–13.
10 Uo., 14.
11 Uo., 49.

■ **Hermann Veronika:** irodalomtörténész, kritikus. Az ELTE Bölcsészkarán végzett magyar nyelv és irodalom, összehasonlító irodalomtudomány és kommunikáció szakokon, 2015-ben doktorált ugyanitt. Az ELTE Média és Kommunikáció Tanszék adjunktusa.

HAKLIK NORBERT

A török énekesnő, avagy MIGRÁNSREGÉNY a migránsválság előttről

Svetlana Žuchová: *Yesim*
Fordította: Vályi Horváth Erika
Phoenix Polgári Társulás, Pozsony, 2019

Svetlana Žuchová azon kortárs középeurópai prózaírók közé tartozik, akiknek tejes természetességgel kívánkozik tollára az emigráció témája. Žuchová ugyanis tudja, miről beszél: a szlovák írónő Pozsonyban szerzett orvosi diplomát, Bécsben végzett pszichológiát, és jelenleg Prágában dolgozik pszichiáterként. A szerző tehát, már ami a határokon átívelő életutak bemutatását illeti, képben van, ráadásul második magyarul is megjelent kötete, a Yesim olyan elbeszélői helyzetre épül, amelynek az írónő mindkét oldalát ismeri. A kisregény fejezeteit ugyanis azok a zaklatott monológok alkotják, amelyekben a címszereplő a terapeutánál próbálja megfogalmazni a benne rejlő érzéseket, hasonlóan ahhoz, ahogyan Philip Roth beszéltette főszereplőjét *A Portnoy-kór* című klasszikusában. Ám amíg Roth hőse a szexuális energiáit kordában tartani nehezen képes, anyja árnyékából szabadulni nem tud – a keleti parti zsidó fiatalember Woody Allentől is oly ismerős karakterére írt kultusztregényt –, addig Žuchová főszereplője, az Ausztriában élő török énekesnő mintha megszólalásának mikéntjében is a harsány, szókimondó Alexander Portnoy antitézise volna. Yesim ugyanis – az írónő előző, magyarul is megjelent regénye, a *Jelenetek M. életéből* elbeszélőjéhez hasonlóan – nemigen követelőzik az élettől, és igyekszik látásmódját úgy alakítani, hogy a pozitív fejleményeket tartsa fókuszban, a nehézségeket és a zavaró tényezőket pedig, már amennyire lehetséges, észre se vegye. Ez a hoz-

záállás teszi lehetővé, hogy a vasárnap délutánok önértékükön a boldogság kis szigeteivé válhassanak a főszereplő, Yesim számára – főképp, amikor ezek során szeretője, Max is ellátogat hozzá. Mint ahogyan az is, hogy életének csúcspontjává avanzsáljon a regényben az a pillanat, amikor a rezidens programot lezáró koncertet követően állva tapsolja a közönség.

Žuchová regényében azonban e pozitív pillanatok mindegyikének megvan a maga keserű előzménye, kiábrándító kontextusa. Yesim karaktere éppen attól válik izgalmassá, szerethetővé és szánnivalóvá, ahogyan kétségbeesett szellemi erőfeszítésekkel próbál figyelmének hatótávolságán kívülre száműzni minden olyan epizódot, amelyek ürömöt csempészhetnének az örömébe. Egyszerűségében bravúros, ahogyan a szerző megválasztotta Yesim regénybeli hivatását. Amellett ugyanis, hogy a színpadon éneklő török lány alaphelyzete szimbolikus – a jövevény a figyelem középpontjában van, és sikerének mértéke abban rejlik, mennyire képes elnyerni az őt befogadó közönség tetszését –, Žuchovánál egyúttal a gyermeki kiszolgáltatottság szituációjának továbbélő változata is, mint azt az első iskolai éneksikert felidéző passzus oly érzékletesen szemlélteti: „Egyesek integettek a nézők között ülő szülőknek. A fényképezőgépes szülőknek, akik egymás mellett ültek a világos színű, keskeny fapadokon. Túl nagynak látszottak a szülők a gyerekpadokon. Már akkor is főleg a tapsukra vágytam. Amikor kiléptem az első sorból, és szólót énekeltem. Az összes gyerek közül a legszebben. Amikor az egyik tanárnő odahajolt a másikhoz, és azt mondta, ez a török kislány tényleg szépen énekel. Amikor egyedül álltam a két sor gyerek előtt, mint amikor a sakkban kilép a gyalog. Már akkor is így volt. Csak enyém volt a taps. Végül a szülők tapsoltak, és Serkan felesége átadott egy szál vörös rózsát." Ráadásul Žuchová azt a ziccert sem hagyja ki, hogy Yesim énekesi karrierje kapcsán a civilizációk összecsapását is szemléltesse a kisregény dimenziói között, a befogadó közösség előítéletei, valamint a befogadottak kulturális meghatározottsága szempontjából egyaránt. Az előbbieket talán az érzékel-

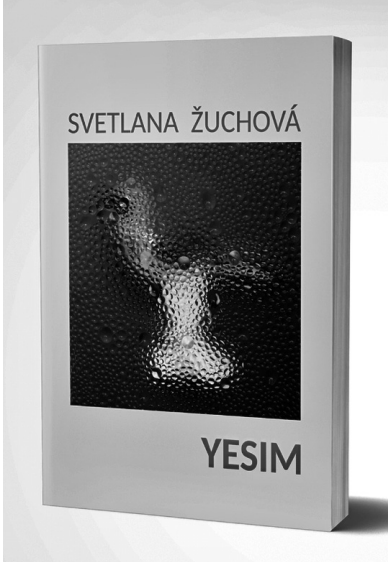

teti a legkiválóbban, amikor az énekesi karrier őspillanatára, az iskolai koncertre visszaemlékezve Yesim az egyik tanárnő szavait is felidézi, miszerint „ez a kislány tényleg szépen énekel. Ez, aki Törökországból jött. És hogy ezek nem olyan törökök. Mint akik a sarkon árulják a csirkés bucit. Állítólag az apja nem kebabot árul, és az anyja sem hord fejkendőt. Úgyhogy talán lehet kezdeni vele valamit. Beszélni kell az apjával, állítólag maga is tanár. Esti kurzusokon zenét tanít. Népzenét és harmonikát. Úgyhogy talán el lehetne vele beszélgetni. Bár törökök. De nem olyanok, akik napközben feketén edényeket mosogatnak, este meg a focit nézik. És állítólag ez a kislány tényleg szépen énekel." A másik oldalt pedig a már korábban Ausztriába érkezett rokon, a beilleszkedés első pillanatiban oly sokat segítő Serkan felesége jelképezi, azzal, ahogyan Yesim énekesnői karrierjének sikerére reagál. Szerinte ugyanis a lány nem „művésznő", hanem csupán „egy komédiás", aki „A tanár úr lánya és cirkuszos egyben. Egy céda, főiskolai diplomával a zsebében." A regény egyik dramaturgiai csúcspontja, ahogyan Yesim anyja a művészkarriert a török hagyományok és az általuk helyesnek ítélt női szerepek elárulásaként tekintő nagynéni kirohanásaira reagál, és a helyzetet tovább bonyolítja a fiútestvér, Fatih mindössze vázlatosan megjelenített története, akiről nagyjából csak annyit tudunk meg a főszereplő elbeszéléséből, hogy „Elment Isztambulba. Mert azt mondta, oda tartozik, ahonnan jött. Abba a világba, ahonnan kiszakították."

S ha már a női szerepeket említettük: a Žuchová-kisregény drámai erejének megteremtésében kulcsfontosságú, ahogyan Yesim alakjában összefonódik a bevándorló kétségbeesett törekvése a beilleszkedésre, valamint a társadalmilag is előnyösebb pozícióban lévő férfipartner által kihasznált nőalak kiszolgáltatottsága. Maxról ugyanis, akiről az énekesnő mindvégig tiszteletteljes rajongással beszél, fokozatosan derül ki, hogy csupán használja Yesimet, ráadásul a nagyjelenet, amelynek során az osztrák fiatalember megtagadja a török lánnyal folytatott kapcsolatát saját bátyja előtt, mintha igazán fel sem bosszantaná a főszereplő-elbeszélőt, aki csupán lemondó beletörődéssel veszi tudomásul a történteket.

Az eredetiben először 2006-ban megjelenet kisregény zárlata azt is visszafogott egyszerűséggel szemlélteti, ahogyan egy kiszolgáltatott élethelyzetben hosszú évek munkájának és egy egész család eltökélt törekvéseinek az eredményeit nullázhatja le egy csapásra egy olyan esemény, amely, amennyiben a többségi társadalom képviselőinek egyikét sújtaná, alkalmasint múlandó trauma lehetne csupán. Yesim monológja – amely a fordító, Vályi Horváth Erika remek érzékkel derékba tört, minimalista mondatainak köszönhetően magyarul is a kellő zaklatottsággal szólal meg – eposzba illő nagyjelenetek nélkül is roppant hatásos magándráma. Egy olyan egzisztenciális helyzetet tesz átélhetővé, amely millióknak a jussa korunk Európájában. ■ ■ ■

■ **Haklik Norbert** (1976): prózaíró, utolsó könyve a *Tom Hanks a vizek felett* c. novelláskötet. Recenzióban különös figyelmet szentel a kortárs cseh és szlovák prózának. Brünnben él.